

I. Grünbaum

Økonomi og Klassekamp i Danmark under Krigen og Besættelsen

Arbejderforlaget 1941

P r i s
Kr. 1.50

UNIVERSAL TRYCKERIET
KØBENHAGEN K.

Økonomi og Klassekamp

I. Grünbaum

**Økonomi og Klassekamp
i Danmark
under Krigen og Besættelsen**

Arbejderforlaget 1941

THE
UNIVERSITY OF
CHICAGO
LIBRARY
1215 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL. 773-936-5000
FAX 773-936-5001
WWW.CHICAGO.LIBRARY.ORG

Forord

Den foreliggende Bog bestaar i alt væsentlig af Optryk af forskellige Kroniker fra de sidste Aar i »Arbejderbladet«, »Ugens Ekko« og Tidsskriftet »Kultur og Politik«. Den gør derfor selvsagt ikke Krav paa at fremføre »videnskabelige« Detailundersøgelser, dens Formaal er i større Træk — og i det Omfang de eksisterende Forhold tillader — at skitsere det, der udfra et marxistisk-leninistisk Synspunkt synes at være det væsentlige i den økonomisk-politiske Udvikling herhjemme fra den anden imperialistiske Verdenskrigs Udbrud til Nyt-aar 1941.

Februar 1941 — I. G.

Indholdsfortegnelse

	Side
Kapitel I: LANDBRUGET	9
Landbrugskrisen før Krigen	9
Landbrugskrisen og Industrien	13
Landbruget under Krigen og Besættelsen	17
Kapitel II: INFLATIONEN	25
Pristigningen	25
Inflationens Mekanik	27
»Skruen uden Ende«	29
Hvorledes er det gaaet til?	32
Kapitel III: RAASTOFSPØRGSMAALET	38
Kapitel IV: ARBEJDSLØSHEDEN OG BESKÆFTIGELSESPØRGSMAALET	46
Før Krigen: Arbejdsløshedens Omfang	46
Arbejdsløshedens Aarsager	48
Arbejdsløshedens Bekæmpelse	53
Efter den 9. April: Arbejdsløshedens Omfang	63
Aarsagerne til Arbejdsløshedens Stigning	65
Kapitel V: ARBEJDERKLASSENS LEVEFOD	70
Mellem de to Krige	70
Under den anden imperialistiske Verdenskrig	74
Kapitel VI: UDBYTNINGEN UNDER KRIGEN	80
Landbruget	80
Byarbejderne	81
Tjenestemændene	82
De Smaahandlende og Haandværkerne	82
Bykapitalen	83

	Side
Kapitel VII: HVORLEDES HAR DE BAARET SIG AD?	88
<i>Nedskæringslovene fra Foraaret 1940:</i>	
Foranstaltninger mod Arbejderklassen	88
Foranstaltninger »mod« Kapitalen	90
En politisk Linje	92
»Det mindre Onde«	94
<i>Beskæftigelseslovene fra Efteraaret 1940</i>	<i>96</i>
De nye Love og Lønniveauet	99
Beskæftigelseslovene og Arbejdernes organisatoriske Rettigheder	101
Kapitel VIII: PERSPEKTIVER?	104
Findes der en kapitalistisk Udvej?	104
Fremtiden?	108

I

Landbruget

Landbrugskrisen før Krigen

Den Landbrugskrise, der satte ind herhjemme fra Begyndelsen af 1930'erne, har været den Tap, hvorom de vigtigste økonomiske Problemer har drejet — ikke alene for Landbruget, men i vidt Omfang ogsaa for Industrien.

Den danske Landbrugskrise er paa den ene Side en *Afsætningskrise* (Eksportkrise) og hænger som saadan paa det intimeste sammen med den verdenskapitalistiske Kriseudvikling efter 1929 — og paa den anden Side en *Gældskrise*, der hænger sammen med hele den Indenrigspolitik, der under Socialdemokratiets Ledelse er ført herhjemme i Trediverne, og som paa dette Omraade har givet sig Udslag i, at den i Landbruget anbragte passive Kapital ikke alene ikke har baaret sin Andel af Nedgangen i Landbrugets Indtjeningsevne og Kapitalværdier, men endog er steget kolossalt.

Afsætningskrisen fremgaar af følgende Tal:

	Eksporten af				Gennemsnitlig Eksport-Pris paa	
	Smør		Flæsk		Smør	Flæsk
	Mill. kg	Mill. Kr.	Mill. kg	Mill. Kr.	Kr.	Kr.
1929	159	502	249	488	3,16	1,96
1930	169	437	306	510	2,59	1,67
1931	172	375	376	420	2,18	1,12
1932	158	296	389	386	1,87	1,00
1934	150	255	223	413	1,70	1,85
1936	140	319	178	348	2,18	1,98
1939	150	372	190	394	2,48	2,07

Vor Smørekports Mængde laa i det gunstige Aar 1939 over en halv Snes Procent lavere end i 1930 og vor Flæskeeksport udgjorde endog kun Halvdelen af Maksimum før Krisen.

Denne Udvikling satte sig selvfølgelig følelige Spor i Landbrugets Indtægter: Nettoudbyttet pr. ha (dog uden Fradrag af Udgift til Renter og Afdrag) udgjorde for alle Brug under eet:

Netto-Udbytte pr. ha.		
Gennemsnitligt 1922/23—29/30		126 Kr.
" 1930/31—38/39		61 "
Aaret 1928/29		151 "
" 1929/30		135 "
" 1937/38		100 "
" 1938/39		98 "

Den formindskede Indtjeningsevne giver sig ogsaa Udslag i Landbrugets Kapitalværdier. Salgsværdien af en Tønde Hartkorn (inklusive Inventar og Besætning) udgjorde:

	Huse	Større Ejendomme
	Kr.	Kr.
1925	41.000	21.000
1937	29.000	15.000

altsaa et Fald i Landbrugets Kapitalværdier paa ca. 30 pCt.

Hvis den passive Kapital i Landbruget skulde have baaret sin Andel i den nævnte Nedgang, skulde Gælden være skaaret ned med samme Procent — altsaa 30 pCt. Men saaledes er det ikke gaaet, Gælden er i disse Aar ikke alene ikke faldet, men har endog formaaet det Kunststykke at stige med 1 Millard, fra ca. 3½ til ca. 4½ Milliard Kroner. Denne Gæld koster Landbruget en aarlig Rente- og Afdragsbyrde paa ca. 220 Millioner Kroner.

Den skildrede Udvikling har af flere Grunde ramt Husene særlig haardt: for det første blev de specielle Husmandsproduktioner (Flæsket) ramt særlig haardt af Afsætningskrisen, for det andet har de i Modsætning til de store Brug ingen

Kornavl af Betydning at falde tilbage paa, og for det tredje har de en særlig stor Gæld, derfor en særdeles lille Margin af Overskud til Brugeren selv, og er derfor yderst følsomme for selv *smaa* Nedgange i Overskudet.

Allerede længe før den nuværende Krigs Udbrud var Huse- nes Økonomi derfor forringet stærkt i Forhold til de store Brug. Forrentningsprocenten, der angiver Nettooverskudet i pCt. af den bogførte Kapitalværdi *uden* Fradrag af Renter og Afdrag paa Gælden, og som derfor viser hvad der er tilbage til Betaling af Renter og Afdrag (idet det personlige Overskud af Husmandens egen Kapital saa først fremkommer, naar dette er sket), var:

	Forrentningsprocent:		
	under 10 ha	10—50 ha	over 50 ha
1929/30	6,6	5,6	4,1
1935/36	3,6	4,6	4,8
1939/40	3,8	5,4	6,4

I Løbet af dette Tiaar er Forholdene vendt op og ned. Medens Husene tidligere stod forholdsvis bedst (naar Hensyn altsaa *ikke* toges til Gælden), er det før denne Krig de store Ejendomme, der i endnu højere Grad stod bedst.

Til Smaabrugernes daarlige Indtægtsforhold kom saa den store og dyre Gæld. I 1937 blev der foretaget en Gældstælling, der viste:

Landbrugsgælden 1937:				
	Samlet Gæld	Aarlige Rente- og Afdragsbyrde	Gæld i pCt. af Panteværdi	Renter og Afdrag i pCt. af Gælden
Ejendomme med:	Mill. Kr.	Mill. Kr.	%	%
0—10.000 Kr. Grundværdi	1522	77	90,4	5,1
10—50.000 " "	2284	111	77,4	4,9
over 50.000 " "	627	29	77,0	4,6
Alle Brug	4433	217	81,4	4,9

I Ovenstaaende er ikke taget Hensyn til, at de store Ejere har Formuer som f. Eks. er anbragt i Banker, Obligationer m. v.

Husene har ikke alene den største Gældsprocent, men deres Laan er tilmed særlig dyre (yderlige Prioriteter). Følgende tre Forhold i Forening: lavt Overskud, stor Gæld, dyr Gæld gør, at Husene i alleregentligste Forstand er Aagerkapitalens Renteslaver — og det i den Udstrækning, at Aagerkapitalen ikke alene har tilegnet sig Husenes *hele* Overskud (ogsaa det der egentlig tilkommer Husmandens egen Kapital), men endogsaa i vidt Omfang tvinger Husmanden til at betale Renter og Afdrag udaf sin fattige Arbejdsindtægt. Privatejendomsrettens Slør tilhyller det Forhold, at den »selvstændige« Husmand i Virkeligheden er *mere* kapitalistisk udbyttet end den beskæftigede Arbejder, der dog faar Lov til at beholde sin Arbejdsindtægt, medens Husmanden *først* opnaar en almindelig efter kapitalistiske Normer beregnet Arbejdsløn for at være Aagerkapitalens Brugsbestyrer, men *der næst* yderligere maa aflevere en Del af denne Arbejdsindtægt i Renter og Afdrag.

Dette ses deraf, at Husmanden skal betale en aarlig Byrdepaa 5,1 pCt. af de 90,4 pCt. af Ejendomsværdien, hvilket svarer

$$\text{til } \frac{5,1 \% \times 90,4 \%}{100} = 4,61 \% \text{ af hele Ejendomsværdien.}$$

Han skal altsaa til Aagerkapitalen betale 4,61 pCt. af Værdien, medens hans *hele* Overskud (uden Fradrag af Renter og Afdrag) kun udgør 3,8 pCt. af Værdien. Forskellen mellem disse Procenttal ($4,61 \div 3,8$) eller 0,81 pCt. maa han derfor bruge en Del af sin Arbejdsindtægt til at betale med (fordi Aagerkapitalen iforvejen har beslaglagt det Overskud, der egentlig tilkommer Husmandens Egenkapital). Disse 0,81 pCt. svarer til 125—150 Kr. om Aaret, som hver eneste af Landets 100.000 Husmænd i Gennemsnit maa bløde til Aagerkapitalen udaf deres fattige Arbejdsindtægt, ialt vel 10—15 Millioner Kroner om Aaret, foruden at de i forvejen maa aflevere hele deres Overskud samme Steds. (Ialt lige ved 80 Millioner Kroner om Aaret, jfr. Tabellen ovenfor).¹⁾

1) En tilsvarende Beregning giver for Godser 12,4 % af Egenkapitalen.

Dette var altsaa Stillingen før Militærbesættelsen og »Krigens Byrder« sænkede Taagesløret over dansk Økonomi og Klassekamp.

Landbrugskrisen og Industrien

Landbrugskrisens Indvirkning paa den industrielle Udvikling her i Landet har som næsten alle Forhold under Kapitalismen været af modsat Natur; der har været Faktorer, der virker i Retning af Industrialisering, og Faktorer, som har hæmmet Industrialiseringen. Som tidligere nævnt er dette maaske det vigtigste Knudepunkt i disse Aars Økonomi, og det er derfor af Vigtighed at bemærke de væsentlige Træk her. Flere af de vigtige Problemer som f. Eks. Raastofspørgsmaalet, Handelspolitiken og Kronepolitiken m. m. før Krigen kan først rigtigt forstaas, naar man ser dem i Lyset af dette Modsætningsforhold.

De Faktorer i Landbrugskrisen, der maatte virke i Retning af større Industrialisering, kan man sige, er de rationelle, teknisk-økonomiske Kræfter, der til en vis Grad virker i *ethvert* Samfund — ogsaa det kapitalistiske.

Hidtil havde den danske Befolkning i vidt Omfang undladt at producere Industrivarer — ikke fordi den ikke brød sig om Industrivarer, men fordi den lettere kunde skaffe sig disse Industrivarer ved at producere Landbrugsvarer, eksportere dem, og for den indvundne Valutaindtægt købe Industrivarer i Udlandet, importere og forbruge dem. Efter Verdenskapitalismens Krise i 1929 forringedes den engelske Arbejderklasses Købeevne, samtidig med at de oversøiske Producenter af Smør og Flæsk blev mere og mere konkurrencedygtige og desuden som Følge af den truende Opløsning af det engelske Imperium blev favoriseret ved særlig Toldbeskyttelse (Ottawa). Herved gik det danske Eksportmarked sikkert og hurtigt nedad. Vore Valutaindtægter og Importmuligheder aftog i samme Tempo.

Vilde vi stadig forbruge Industrivarer maatte vi i højere Grad gaa over til selv at producere dem. Dette er den første Faktor, der maatte virke fremmende paa Industrialiseringen.

Den anden Faktor er Beskæftigelsesspørgsmaalet. Som Følge af Landbrugskrisen kunde Landbruget i Aarene efter 1930 ikke alene ikke skaffe een eneste af de 150.000 voksne Personer, som Befolkningen voksede med fra 1930—1938, Beskæftigelse, men skød endog direkte ca. 30.000 af de i 1930 Beskæftigede fra sig i disse Aar, saaledes at Byerhvervene — ikke mindst Industrien — maatte være alene om at skaffe Beskæftigelse til disse 180.000 Personer. Det er af afgørende Betydning — ogsaa politisk — at mærke sig dette Forhold: at Landbruget, der endnu i 1930 beskæftigede lige saa stor Del af Befolkningen som Industrien (nemlig hver ca. 30 pCt.) allerede før den anden imperialistiske Verdenskrig baade med Hensyn til Produktion og Beskæftigelse laa decideret under Industrien. Ikke alene var Danmark ved Krigens Udbrud allerede langt mere Industriland end Landbrugsland, men hvad der navnlig er afgørende: Væksten, Fremtiden, laa og maa ligge i Danmarks yderligere Industrialisering.

Medens den første af de to nævnte positive Faktorer i et vist Omfang sætter sig *igennem af sig selv* (Udelukkelsen af de tidligere importerede Industrivarer skaber ogsaa kapitalistisk set Udvidelsesmuligheder for den hjemlige Industri), saa har det andet Synspunkt (Beskæftigelsesspørgsmaalet) ikke samme stærke kapitalistiske Evne til at slaas sig igennem af sig selv. Beskæftigelsesspørgsmaalet er jo ikke direkte noget Profitanliggende. Det virker derfor væsentligt som politisk Faktor.

I modsat Retning (d. v. s. hæmmende paa Industrialiseringen) kan man nævne følgende Faktorer ved Landbrugskrisen:

1) Industriens *indre* Tendens til Overakkumulation havde tidligere fundet Afløb ved Investering udenfor Industrien, først og fremmest i Landbruget. Den industrielle Opsparing, der ikke kunde finde rentabel Investering indenfor Industrien selv,

fandt bl. a. Afløb ved Udlaan i Landbrugsejendomme, hvorved der tilførtes Landbruget en Del af Industriens Opsparing, saa Landbruget for de laante Penge kunde aftage tilsvarende mere af Industriens Varebud. Naar nu denne Mulighed for Kapital»eksport« fra Industrien (samt Storhandelen, Skibsfart m. v.) til Landbruget standser (hvad den gjorde ialtfald fra midt i 1930'erne om ikke før) saa bliver den tilsvarende Del af Industriens Opsparing »overflødig«, fordi der ikke mere er Mulighed for rentabelt at laane den ud, saa den direkte eller indirekte kan komme til at købe Industrivarer. Og den Del af Produktionen, der svarer til denne ubrugte Del af Opsparingen, vil saa ikke finde Efterspørgsel og derfor overhovedet ikke blive produceret, men omsætte sig til kronisk Arbejdsløshed. Standsningen af Landbrugets Ekspansion, og dermed af Muligheden for Kapital- og Vare»eksport« til Landbruget, virker derfor for saa vidt som en hæmmende Faktor paa Industrialiseringen, der viser sig i voksende kronisk Arbejdsløshed. I Parantes bemærket vilde dette Problem forsvinde i samme Grad som Arbejdernes Indtægt og Købekraft sættes op, saa de selv kunde efterspørge de Varer, de producerer.

Dette Spørgsmaal om Industriens og Handelens o. lign. Erhvervs »indre« Overopsparing, der finder Afløb i »Kapitaleksport« til Landbruget, svarer i det smaa til Imperialismens Kærneproblem med de store Industrinationers Kapitaleksport til Raastoflandene i det store (jfr. Lenins »Imperialismen«). Ogsaa her har vi i 1930'erne det samme Problem med, at den standsede Kapitaleksport omsatte sig *enten* til kronisk Arbejdsløshed *eller* til Beskæftigelse udenfor den normale Behovsøkonomi (Rustninger) i de store Industrilande.

2) Eksistensen af den meget store Landbrugsgæld betyder i vidt Omfang, at Stigning i det producerende Landbrugs Indtægter ikke giver sig Udslag i større Forbrug og Efterspørgsel, men at nogle flere af Landbrugets lange Række Terminsrestancer kan blive betalt, saaledes at Pengene havner hos Folk,

der i højere Grad vil opspare deres Indtægter. Herved vil Efter-spørgslen ogsaa efter Industriprodukter i nogen Grad holdes nede.

3) Modsætningen mellem paa den ene Side de kapitalistiske Elementer i Landbruget: Storlandbruget og Aagerkapitalen, og paa den anden Side Middel- og Smaabruget. Svarende til denne Modsætning er der principielt to forskellige Metoder, der fra forskelligt Hold er fremhævet som Middel mod Landbrugskrisen: paa den ene Side Eksportforcering, Kronesækning og indenlandske Prisforhøjelser (LS, Landbrugsraadets og Regeringens Politik) og paa den anden Side effektiv Gælds-nedskæring parret med rationel Produktionsomlægning for Landbruget (kommunistisk Partis Forslag). Det er klart at Husmændene først og fremmest maa være interesseret i en virkelig effektiv Gælds-nedskæring. Men lige saa klart er det, at *hvis en saadan ikke gennemførtes*, saa maatte selve den forfærdelige Landbrugsgæld *tvinge* Husmændene til at søge anden Udvej, herunder til at slutte op bag Kravet om Eksportforcering og Prisforhøjelser, med andre Ord i saa Fald vilde Aagerkapitalen ikke alene udplyndre Husmanden, men endog kunne benytte ham politisk til Underbygning af sine egne Krav. Dette var ogsaa i vidt Omfang, hvad der faktisk skete. Herom vidner den faktisk førte Politik:

Vi har Tilskudsordninger til Rentebetalinger m. m., der fik *Landbrugsgælden* til at stige mod Skyerne, og dermed øgede Aagerkapitalens Magt over Smaabrugernes Masse. —

Vi har en Eksportforcering, der i stigende Grad tvang *Handelspolitiken* over i en Retning, der for at fremme Landbrugseksporten ofrede Industriens Raastofimport og gav friere Løb for Færdigvareimporten. — Gevinst for Storlandbruget og for Aagerkapitalen, der saa gennem Husmændene og andre Landbrugere kunde faa deres dyre Renter. —

Vi har gentagne *Kronesækninger*, der er en direkte Gevinst for Storbrugene ikke alene paa Eksporten, men ogsaa paa Kornproduktionen, der fordyres i samme Tempo som

Kronen skæres ned, og det udenlandske Korn derfor stiger i Pris. —

Og vi har gentagne »Ordninger«, der forhøjer *Priserne paa Hjemmemarkedet*, til Skade for hele Landets store Befolkning, og uden at det i al Fald for Husmændene og Middelbrugerne med deres væsentlige eksportindstillede Produktion kunde betyde nogen afgørende Lettelse.

Altsaa en faktisk Politik, der ved at skabe en politisk begrundet »Raastofmangel«, ved yderligere at fordyre Raastofimporten gennem Kronesænkning, og ved at sænke den store Befolknings Købekraft efter Industrivarer *hæmmede Industrialiseringen* og dermed den store Befolknings Beskæftigelsesmuligheder og Indtægter.

Landbruget under Krigen og Besættelsen

En Følge af Krigen og den 9. April blev Afspærringen af vor tidligere Korn- og Foderstofimport. Hvad betyder dette for den danske Befolknings Ernæring? Er det rigtigt, hvad man undertiden hører sige, at dette kan medføre, at vi ikke faar Mad nok til at mætte alle danske Munde?

Danmark er jo et Landbrugsland af første Rang, i første Omgang maa det derfor synes mærkeligt, at vi i hvert Fald ikke skulde kunne selvforsyne os med Fødevarer. Men det er jo først og fremmest som Producent af Smør, Flæsk og Æg til Eksport, vi hævder os. Til Produktion af denne Eksport har vi hidtil maattet importere betydelige Mængder Korn. Paa Baggrund af denne meget store forædlede Eksport har vor hidtidige Kornproduktion syntes lille, Kornproduktionen har som national Landbrugsproduktion saa at sige staaet i Baggrunden. Den Opfattelse er derfor blevet almindelig, at vor Kornproduktion er minimal. Skal man imidlertid bedømme vor Kornproduktion udfra et Selvforsyningssynspunkt, maa man maale Kornproduktionen i Forhold til vort *eget* Forbrug

af Korn, dels til Brød og dels til Opfodring af vort eget Forbrug af Smør og Flæsk, *men ikke* i Forhold til vor kolossal store tidligere Eksport.

Vor samlede Kornproduktion laa i 1938 paa 35 Millioner hkg. Vor samlede Foderimport laa samtidig paa 15 Millioner hkg. Selv paa Baggrund af den tidligere store forædlede Eksport var vor egen Kornproduktion derfor absolut betydelig, nemlig 70 pCt. af det samlede Forbrug hjemme og til Eksport gennem Opfodring. Nu da de tidligere importerede 15 Millioner er bortfaldet, er det nødvendigt at skære en tilsvarende Del af Opfodringen ned, men selv da viser det sig efter Beregninger, som i August 1940 blev offentliggjort af Landbrugsraadet, at vor egen Kornproduktion strækker til ikke alene at opretholde vort eget Brødforbrug og en Opfodring, der svarer til vort eget Smør- og Flæskeforbrug m. v., men derudover endogsaa til at opretholde en væsentlig Del af vor Eksport af Smør og Flæsk m. v.

Af Smør har vor Produktion hidtil ligget paa ca. 190 Millioner kg., hvoraf vi selv har spist de 30 Millioner kg og eksporteret de 160 Millioner kg. Her gaar Beregningerne ud paa, at vi stadig (paa Grundlag af vor egen Kornproduktion efter at det sædvanlige Brødforbrug er tilgodeset) skal kunne opretholde en Produktion paa ca. 130 Millioner kg, hvoraf de 70 Millioner kg skal gaa til Hjemmeforbruget (d. v. s. en Stigning paa 40 Millioner kg i Hjemmeforbruget af Smør som Følge af Margarineordningen) og ca. 60 Millioner kg til Eksport.

Af Flæsk er der regnet med en betydelig større Nedsøgning. Produktionen har tidligere ligget paa ca. 280 Millioner kg, hvoraf vi selv spiste de 100 Millioner kg og eksporterede ca. 180 Millioner kg. Landbrugsraadet regnede med, at vi i Fremtiden (uden Kornforsyninger udefra) kun kan opretholde en Eksport paa 40 Millioner kg og altsaa et uforandret Forbrug paa ca. 100 Millioner kg.

Med andre Ord selv uden nogensomhelst Kornimport vil vi

være i Stand til fuldt ud at tilfredsstille vort eget Førkrigsforbrug af Brød og animalske Fødevarer og desuden eksportere ganske væsentlige Mængder. Direkte Mangel paa Fødevarer skulde der herefter ikke være nogen *Nødvendighed* for indtræffer.

★

Men den ved Ophøret af Kornimporten bortfaldne Landbrugseksport kan jo have Betydning for Befolkningens Levelfod paa andre Omraader end lige Ernæringen, nemlig ved at Importen af visse andre nødvendige Varer maa gaa tilsvarende ned. *Men* denne Importnedgang er jo allerede i Forvejen paa tvunget os af selve Blokadekrigsførelsen, ja en meget stor Del af Tabet ved den mindskede Eksport vil direkte ophæves ved, at Udgiften til de tidligere importerede 15 Millioner hkg Foderstoffer jo ogsaa er bortfaldet.

Vort væsentligste Importmarked i Dag er Tyskland. Og det er ogsaa der vi næsten udelukkende maa afsætte vor Landbrugseksport. Men selv den nedskaarne Landbrugseksport, som vi efter de ovenfor anførte Beregninger i Fremtiden kan vente opretholdt paa Basis af egen Kornavl, er 2—5 Gange saa stor som vor tidligere almindelige Eksport til Tyskland. Og i Forhold til Importen af Kul og Koks (der er den vigtigste Vare til Undgaaelse af en »Hungervinter«, som det krigsførende Tyskland maa antages i væsentlig Omfang at kunne aflaste den tidligere Import vestfra med) udgør den ogsaa i Fremtiden mulige Landbrugseksports Værdi mer end det dobbelte. Der er altsaa stadig en betydelig Margin til Betaling af de andre nødvendige Raastoffer o. l. som Tyskland eventuelt ogsaa kan levere os (men derimod selvfølgelig ikke til en omfattende Import af Færdigvarer til Overklassens mere eller mindre luksusrægede Forbrug).

Nogensomhelst *Nødvendighed* for Fødevaremangel eller direkte Hunger for den danske Befolkning, eksisterer altsaa ikke. Men noget andet er, at den *voldsomt skærpede Udbytning* under Krigen og Besættelsen i sig selv tvinger den store

Befolknings Indtægter og Købekraft saa stærkt ned, at vi allerede idag utvivlsomt kan tale om Hungertilstande for meget store Dele af Befolkningen. I Resten af dette Kapitel skal det paavises, hvorledes Storlandbruget (og Landbrugets Aagerkapital) gennem Kornprisens Fordobling voldsomt har skærpet Udbygningen af og Levevilkaarene for saavel Husmænd som Landets og Byernes Arbejdere. I senere Kapitler vil det ses, at Bykapitalen paa tilsvarende Maade har formaaet at udnytte Krigen og Besættelsen til en uhørt Forstærkelse af Udbygningen.

★

De fremstaaende Træk ved Landbruget under Krigen er iøvrigt Eksportudviklingen og Kornordningerne. Navnlig efter den 9. April er Eksporten blevet forceret frem tiltrods for standset Foderimport og paa Bekostning af den store Befolkningens Levnedsmiddelforbrug. Dette er muliggjort dels ved Rationeringsbestemmelserne (Smør, Brød, Mel), der har frigjort Smør og Korn til Eksport og Opfodring til Eksport, dels ved de kolossale Prisstigninger, der automatisk holder Befolkningens Forbrug nede, og endelig ved Nationalbankens Praksis med at betale Landmændene kontant for den Landbrugs-eksport, der i Virkeligheden sælges paa Kredit til Tyskland. Danmarks Tilgodehavende paa Clearingskontoen beløb sig ved Udgangen af Februar 1941 til 488 Millioner Kroner. Hertil kommer Salget her i Landet til den tyske Værnemagt og dennes enkelte Personer. Disse Beløb optages i Nationalbankens Regnskab under »andre Debitorer«, der ellers kun bruges til visse mindre betydelige Smaaposter. Denne Konto bevægede sig før Krigen mellem 40—60 Millioner, men er siden vokset til 536 Millioner Kroner ved Udgangen af Februar 1941. Alt i alt naar man til ca. een Milliard Kroner, der er tilflydt Landbruget og andre i kontant Indtægt, for Varer, der er solgt paa Kredit udenfor den danske Befolkning.

I det følgende skal opgøres, hvad Pris- og Produktionsfordskydningerne normalt (d. v. s. naar Besætningerne m. v. er

nedbragt) vil betyde for Landbruget som Helhed i et fuldt Aar.

Storlandbruget — der jo ynder at optræde som Repræsentant for hele det arbejdende Landbrug — fremstiller Afskæringen af Foderimporten og den deraf følgende Eksportnedgang som en speciel Ulykke for Landbruget. Med denne Argumentation er det lykkedes det at faa vedtaget Kornlove, der hæver Kornprisen fra ca. 15 Kr. pr. hkg før Krigen til gennemsnitlig ca. 30 Kr. Afskæringen af Kornimporten og den praktisk talt ubegrænsede Eksportmulighed for forædlede Landbrugsprodukter til det krigsførende Tyskland betyder, at Kornproducenterne har Mulighed for direkte ved Salg eller indirekte ved Opfodring at skaffe sig denne nye høje Pris for *hele* Kornproduktionen. Denne udgør normalt 35 Millioner hkg om Aaret. Sammenligner man med Prisen paa Kornet før Krigen udbrød, er Gevinsten $15 \times 35 = 525$ *Millioner Kroner* om Aaret.

Paa den anden Side regner man altsaa nu med, at Eksporten maa gaa ned, dette vil selvfølgelig give et vist Tab i Forhold til Tilstanden før Krigen.

Nedgangen i *Smor*produktionen er som nævnt anslaaet at vilde blive ca. 60 Millioner kg à ca. 2,30 Kr. = ca. 140 Millioner Kroner. Nedgangen i *Flæske*produktionen anslaaes til ca. 125 Millioner kg à ca. 1,75 Kr. (Priserne er Førkrigspriser) = ca. 220 Millioner Kroner, og Nedgangen for *Ægg*produktionen til ca. 70 Millioner kg à ca. 1,10 Kr. = ca. 80 Millioner Kroner. Det giver ialt en Nedgang i Eksportværdien paa ca. 440 Millioner Kroner. Men herfra skal saa trækkes det, Bønderne sparer ved ikke at producere denne Eksport mere, vi nøjes med at tage Hensyn til det Foder, der ikke mere importeres: 15 Millioner hkg à 15 Kr. = 225 Millioner Kr. Nettotabet ved Eksportnedgangen bliver altsaa $440 - 225 = 215$ Millioner Kroner.

Dette kan suppleres med en Opgørelse som »Arbejderen« i Oktober 1940 har foretaget over Prisstigningerne paa Kartofler, Roer o. l., der direkte influeres af Kornprisen, hvor

man kommer til en yderligere Merindtægt paa over 400 Millioner Kroner. Selv om man er large og regner med, at Gevinsten ved Kartofler, Roer m. m. og Tabet ved Eksportnedgangen opvejer hinanden, bliver der altsaa stadig en Merfortjeneste paa i al Fald en halv Milliard Kroner. Men hertil kommer, at Maksimalprisen som Følge af, at de animalske Produktpriser yderligere er forhøjet unormalt meget i Forhold til Maksimalkornprisen, ikke holder Stik i Praksis. Efter Sigende skal Kornets Opfødringsværdi i Øjeblikket ligge paa 35—40 Kr., altsaa lige ved en halv Snes Kroner over Maksimalprisen. Dette betyder direkte, at Fortjenesten paa Kornet bliver større for alt det Korn, der opfodres, end ovenfor beregnet, og dernæst, at det frie Korn saa ogsaa paa den ene eller anden Maade (ved Handel med Kornkort) sælges Mand og Mand imellem til en Pris af 35—40 Kr. Den halve Milliard maa derfor absolut siges at være et lavt Skøn for Merfortjenesten for Landbruget som Helhed som Følge af de ændrede Forhold.

★

Men hvem er »Landbruget«? Det næste Spørgsmaal bliver, hvorledes det er gaaet for Husene, Gaardene og Storbrugene hver for sig. Et Fingerpeg herom, kan man allerede faa af Regnskabsopgørelserne for 1939—40, tiltrods for, at denne Periode halvt er Fredstid og helt ligger før den 9. April. Fra 1938—39 til 1939—40 *faldt* Nettoudbyttet (hvorfra der dog ikke er trukket Renter og Afdrag af Gæld) efter Landbrugsraadets foreløbige Opgørelse med 14 pCt. for Husene, men *steg* med 21 pCt. for Gaardene og endog med 61 pCt. for Storbrugene (over 50 ha).

Denne Forskydning maa være kraftigt forstærket efter d. 9. April.

	Huse	30—50 ha	Over 100 ha
Kornavl i pCt. af den samlede			
Produktion pCt.	1	8	25
Andel af animalske Produktion:			
Smør pCt.	48	56	67
Flæsk „	36	34	29
Æg „	16	7	3

Fjerkræ og Flæsk er altsaa af særlig Betydning for Husene, Korn og Smør for de større Brug. Hvorledes er det nu gaaet med disse Produktioner?

	Korn	Smør	Flæsk	Æg
Prisstigningen fra Okt. 1938—Okt. 1940 . . . pCt.	100	64	18	10
Produktionsnedskæring efter Landbrugsraadets Forslag (Aug. 1940) pCt.	0	30	50	50

Billedet er altsaa ganske tydeligt. Af den ene eller anden Grund — man har jo Lov at gætte paa, at det ikke er uden Sammenhæng med, at vi lever i et kapitalistisk Samfund — maa Husmandens særlige Produktioner: Fjerkræ og Flæsk skæres mest ned i Produktionen og har faaet langt den mindste Prisstigning, medens de store Brugs særlige Produktioner: Korn, Smør, enten ikke er skaaret ned eller kun skaaret lidt ned, og har nydt godt af fantastiske Prisstigninger. Hertil kommer, at den voldsomme Kornprisstigning er et direkte Tab for Husmanden, fordi han maa købe sit Foderkorn.

Husmanden lider for det første Tab ved den høje Kornpris, men Fordel ved den animalske Prisstigning. Hvad betyder disse to Ting i Forhold til hinanden? Derom lader sig uden indgaaende Oplysninger kun gisne, men antager man, at Foderkøbet udgør ca. $\frac{1}{3}$ af den gennemsnitlige animalske Salgspris, kræver en 100 pCt.s Stigning i Foderprisen en gennemsnitlig Prisstigning paa de animalske Produkter paa 33 pCt. for at dække Omkostningsstigningen pr. Vareenhed. For saa vidt Husene faktisk maa betale mere end Maksimalprisen for Foderet, kræves der en endnu større Prisstigning. Faktisk udgør den animalske Prisstigning i Gennemsnit for Husene (med deres Fordeling mellem de forskellige Slags Produktioner) vel ca. 40 pCt. Man kan vel derfor gaa ud fra, at Stigningen i Salgsprisen i alt Fald dækker Omkostningsstigningen pr. Vareenhed, men vel heller ikke overvældende mere.

Men saa maa man tage Hensyn til Produktionsnedgangen, der nu er paa Vej, og som allerede paa Forhaand rammer Husene særlig haardt. Denne særlig store Produktionsnedgang vil saa yderligere forstærkes for de smaa Brug af den i Forhold til Kornets Maksimalpris store Stigning i de animalske Priser og dermed i Kornets Opfodringsværdi, idet dette Forhold maa gøre, at de store Brug paa enhver tænkelig Maade maa forsøge at opfodre deres Korn *selv* i Stedet for at sælge det, en Tendens, der yderligere forstærkes dels af, at det jo har Værdi i sig selv af Hensyn til hele Gaardens Fællesdrift at opretholde Produktionen mest muligt, og dels af, at Kornets Opfodringsværdi som nævnt er steget *særligt* meget for de store Brug med deres særlige Vægt paa Smørproduktionen. Husenes Nettoudbytte i Kroner og Øre kan herefter daarligt undgaa at gaa ned som Følge af Produktionsnedskæringen. Og da Gælden i Forvejen var nær op mod 100 pCt. af Værdien og jo nyder det Privilegium *ikke* at skulde bære *sin* Part af Produktionsnedskæringen, maa Husenes Indtægt yderligere gaa ned, fordi de foruden deres egen Part af Produktionsnedgangen skal erstatte den passive Kapital *dens* Part. Man gætter sikkert ikke meget galt, hvis man antager, at Husene kan blive udsat for en Nedgang i Pengeindtægten (efter Fradrag af Renter og Afdrag) paa en Tredjedel eller vel rundt regnet et halvt hundrede Millioner Kroner.

II

Inflationen

Prisstigningen:

1931 = 100						Aug. 1939 = 100					
Engrospriser:											
	Tyskland	England	Sverige	Norge	Danmark	Tyskland	England	Sverige	Norge	Danmark	
Aaret 1931	100	100	100	100	100	—	—	—	—	—	
„ 1939	96	117	120	128	143	—	—	—	—	—	
Aug. 1939	—	—	—	—	—	100	100	100	100	100	
Dec. „	—	—	—	—	—	100	124	119	119	128	
Marts 1940	—	—	—	—	—	103	131	126	133	150	
Sept. „	100	160	156	170	221	104	144	133	137	164	
Okt. „	100	161	163	174	225	104	145	139	140	167	
Nov. „	100	165	166	184	231	104	148	142	148	171	
Dec. „	100		168	185	232	104		144	149	172	
Jan. 1941	101		171		233	105		147		173	
Leveomkost-											
ninger:											
Aaret 1931	100	100	100	100	100	—	—	—	—	—	
„ 1939	93	107	107	114	121	—	—	—	—	—	
Juli 1939	—	—	—	—	—	100	100	100	100	100	
Juli 1940	98	125	121	131	150	104	120	114	116	127	
Okt. „	98		123	142	160	104		116	126	136	
Jan. 1941	100		127	146	167	106		120	130	141	

I ovenstaaende Tabel er der navnlig tre Forhold, der springer i Øjnene og fortjener Opmærksomhed:

1) i hele Perioden (fra 1931 til Dato) er Danmark med Hensyn til Prisstigninger *løbet langt forud for andre europæiske Lande*, selv for England, der som det første Land søgte Udvej af Krisen efter 1929 ved Sterlingfald og Pris- og Profithævninger, og som efter Krigsudbrudet som Hovedaktør i Verdenskrigen er blevet udsat for en stærk Prisstigningstendens udgaaende fra den kolossale Krigsfinansiering, men de herved forvoldte Prisstigninger er dog Smaating i Forhold til Danmarks Prisstigninger; saaledes laa de engelske Engrospriser et Aar efter Krigens Udbrud 60 pCt. over 1931, men de danske ikke mindre end 121 pCt. over 1931 — paa samme Maade laa de engelske Leveomkostninger »kun« 25 pCt. over 1931, men de danske ikke mindre end 50 pCt. over 1931.

2) Den danske Inflation er i Virkeligheden begyndt *før* Krigen; dens Rødder strækker sig tilbage i den socialdemokratiske »Planøkonomi« under Valutacentralregimet fra 1931. Engrospriserne steg fra Valutacentralens Oprettelse i 1931 til Krigens Udbrud i 1939 med 43 pCt. og Leveomkostningerne i samme Tidsrum med 21 pCt., hvilket er langt mere end noget andet af de anførte Lande kan udvise. Valutacentralpolitikens »Beskæftigelsespolitik« gik ud paa gennem lette Kreditbetinger at pumpe Kredit ud i Industrien og ved at tillade gode Priser og Profitter at *opfordre* Kapitalisterne til at udvide Produktion og Beskæftigelse. Men fra Midten af Trediverne formaaede Storlandbruget og Aagerkapitalen at sætte deres Krav om forceret Landbrugseksport igennem, hvorved ogsaa Færdigvareimporten steg paa Bekostning af Industriens Raastofimport.

Regeringen, der hidtil navnlig havde været Industrikapitalen følgagtig, kom nu i Klemme mellem de to Kapitalinteresser. Den knappe Raastofimport satte Hindringer for, at den øgede Købekraft, som Kapitalisterne var sat i Besiddelse af, hurtigt kunde udløse sig i Produktionsøgning, og i Stedet for

blev den i vidt Omfang udøst i Forhøjelser af Raastof- og andre Priser til Fortjeneste for Importører og andre. Dels som Følge af den hele *Slappelse* af Prisfornemmelsen, der fulgte hermed, og dels som Følge af de *store Avancer*, som f. Eks. Importører og andre efterhaanden tjente, sættes Kapitalisternes *Avancehunger* i Vejret over hele Linjen, saaledes at en Del Prisstigning utvivlsomt ogsaa efterhaanden skyldtes førstehaands Avanceforhøjelser uden direkte Foranledning i Vareknaphed.

3) Engrospriserne er baade før og navnlig efter Krigsudbrudet løbet stærkt foran Detailpriserne, saaledes at Produktionens og Storhandelens Kapitalister, hvad ogsaa var at vente, maa siges at være løbet langt foran i Priskapløbet.

Inflationens Mekanik

Inflationen — den stadig fortsatte selvskabende Prisstigning — kan have to Kilder:

1) Bevægelsen kan udgaa fra *Efterspørgslen*. Hvis Pengeindtægten og Efterspørgslen *stadig stiger*, uden at Produktionen og Varemængden følger Trop, presser den større Penge-mængde Prisniveauet op. Under normale Forhold, hvor Prislejet ligger fast, og der er ledige Produktivkræfter, behøver en saadan større pengemæssig Efterspørgsel ikke at medføre højere Priser, men kan medføre større Produktion til uændrede Priser. Hvis der lægges Hindringer i Vejen for Produktionsudvidelsen (f. Eks. i Aarene før Krigen gennem Raastofimporten) og samtidig pumpes Penge ud ved billig Kredit til Kapitalisterne, faar vi i Stedet for i højere Grad Prisstigninger end Produktionsøgning. Og jo mere Prisniveauet først er kommet i Skred, jo raskere gaar det, for jo mere slappes Befolkningens almindelige »Prisfornemmelse«, og jo lettere bliver det for Kapitalisterne at lade en Efterspørgselsstigning modsvare af Prisstigning i Stedet for Produktionsøgning.

2) Inflationens anden Kilde kommer indefra som en *Omkostningsinflation*, ved at de forskellige Parter i Produktionen og Handelen, hvis Indtægter tilsammen udgør hele Vareprisen, gensidigt presser deres Andel af den samlede Varepris op. Altsaa f. Eks. saaledes, at Rederne forhøjer Fragten, medens Handelen og Industrikapitalen til trods herfor hævder og endog hæver deres Procentdel af Prisen, og Arbejderne paa deres Side gennem Erstatning for Prisstigningerne søger at opretholde deres Lefevod, eller at Kapitalisterne i alt Fald ikke kan faa presset Arbejdernes Andel saa langt ned, at Faldet i Lønnens Andel af Vareprisen opvejer Stigningen i de andre Indtægters Andel af Vareprisen. Hvis alle Parter i Prisfastsættelsesprocessen til Stadighed hævder Andele i det samlede Resultat, som tilsammen udgør mere end 100 pCt. af Resultatet, *kan* Konsekvensen ikke blive andet end fortsat Prisstigning — Inflation¹⁾).

Under normale Forhold, hvor Priserne ligger i et fast Leje, vil en Omkostningsstigning paa et enkelt Felt forholdsvis hurtigt blive liggende paa det ene eller det andet Led i Prisfastsættelsen, men i Tider, hvor hele Prisniveauet er kommet i Skred, og der er optaget en dynamisk Kamp om Indkomstfordelingen, hvor de forskellige Led altsaa søger at hævde og hæve deres procentvise Andel af Vareprisen, vil en hvilken-somhelst Omkostningsforøgelse kunne blive ved med at »rulle videre«. Det er altsaa Omkostningsinflation, der til syvende og sidst er et direkte Udtryk for *Klassekampen*, for en Kamp om, dels hvem der skal bære de udefra kommende *Byrder*, og dels i hvor høj Grad Kapitalen kan *udnytte* Situationen til direkte Forhøjelse af sin Andel. Naar Kapitalisterne derfor taler om at »likvidere« *Klassekampen*, mener de *Arbejdernes* Klassekamp, selv fører de *deres* Klassekamp for fuld Damp med økonomiske Midler.

Ved *Omkostningsinflation* er det primære Prisforhøjel-

1) Jfr. min Artikel »Inflatoriske Foranstaltninger og inflationistiske Systemer« i Socialt Tidsskrift for April 1940.

serne, der saa trækker den samlede Pengemængde med sig op, ved *Efterspørgselsinflation* omvendt en primær Stigning i Pengeefterspørgslen, der trækker Prisniveauet med sig op.

Naar der som her i Landet finder baade Efterspørgselsinflation og Omkostningsinflation Sted, vil de gensidigt understøtte og forstærke hinanden, f. Eks. betyder en primær Avanceforhøjelse jo ogsaa større Indtægt, der saa gennem sin Efterspørgsel hiver andre Varepriser med sig op, og omvendt vil en primær Efterspørgselsforhøjelse f. Eks. af Raastoffer kunne vandre videre som Omkostningsinflation.

„Skruen uden Ende“

Naar dér i Forbindelse med *Lønnen* er talt om »Skruen uden Ende«, fremgaar det af det sagte, at dette er et ganske falsk Billede. Det er *kun i Forbindelse med andre Indtægtskrav, først og fremmest Profitten*, at Pengelønnens Højde virker paa Prisniveauet. Og paa den anden Side er det klart, at *hvis* man paa forhaand gaar ud fra, at Kapitalen *skal* have sin Profit, ligegyldigt hvor ublufærdig den er, eller hvor meget dens Andel i den samlede Varepris er steget, saa kan man *altid* skyde Skylden paa Lønnen, for Profitten kan jo stige enten ved, at Prisen stiger *uden* at Lønnen stiger, eller ved, at Lønnen falder *uden* at Prisen falder. At sige, at Lønnen udgør »Skruen uden Ende« er altsaa kort og godt at *erklære Kapitalen og Profitten for hellig og ukrænkelig* — hvad der jo ogsaa er den borgerlige Nationaløkonomis inderste Kærne. Men hvis man paa den anden Side ser paa Profitten, saa faar man et ganske andet Billede af, hvori »Skruen uden Ende« i *Virkeligheden* bestaar herhjemme.

Paa dette Sted skal det være nok at paapege, at under Kri-gen til Oktober 1940 var en gros Priserne for industrielle Varer steget med ca. 70 pCt., men Lønnen med 12—15 pCt.

Selv om man tager Hensyn til den dyrere Import, er det ganske klart, at medens Arbejdslønnens procentvise Andel i

en gros Prisen er faldet betydeligt, er Profittens Andel steget stærkt. Ved Importens Fordyrelse maa der bortses fra Fragt og Importavance, fordi disse Omkostninger jo udgør *indenlandske* Kapitalkredses Andel. Statistisk Departement oplyser, at Importen omkring Nytaar 1940—41 er steget med 65 pCt. i Pris i Forhold til 1938¹⁾. Men heraf skyldes en væsentlig Del Fragten, der ligger mange Gange højere. Regner man med, at Importens Pris i Udlandet gennemsnitligt er steget med 50 pCt., er det højt regnet.

Sætter vi nu, at den samlede en gros Pris før Krigen spaltede sig i følgende Andele:

Importens Pris (i Udlandet)	30
Løn	40
Profit	30
	100

— hvor der ved »Profit« menes *alle* Indtægter for de indenlandske Kapitalistkredse, der henter deres Andel i en gros Prisen (Redere, Importører, Industrikapitalist, Bank, Aktionær, Storhandel o. s. v.) — saa betyder de nævnte Prisstigninger under Krigen følgende Forskydninger:

Import fra 30 til 150 %	$\times 30 = 45$
Løn „ 40 „ 115 %	$\times 40 = 46$

91

1) Der er her regnet med det særlige Stigningstal, som Statistisk Departement har beregnet i Nytaarsoversigten 1941 paa Basis af 1938-Priserne. Naar der ikke regnes med det sædvanlige Importpristal, er det bl. a. fordi dette Tal ubegribeligt nok angiver de danske Importørers Salgspriser, i Stedet for deres Købspriser, og saaledes inkluderer Importøravancerne. Den sædvanlige Henvisning til den »nationale Byrde«, der skulde ligge i Importpristallets stærkere Stigning end Eksportpristallet er derfor forkert alene af den Grund, at der i Forskellen indgaar to meget væsentlige danske Indkomstelementer: Fragt- og Importøravancer. Iøvrigt er der ved den megen Tale om den dyrere Import nok Grund til at pege paa, at den stærke Stigning i Importpriserne efter den 9. April jo i meget høj Grad er en simpel *Følge* af de af danske Kredse forlangte Eksportprisstigninger, saa selv de Prisstigninger, der kan ledes tilbage til det, der ovenfor kaldes den dyrere Import, jo i sidste Instans ogsaa kan føres videre tilbage til indenlandske inflatoriske Kræfter: nemlig i dette Tilfælde indenfor Landbruget.

Salgsprisen er steget fra 100 til 170
 og »Profittens« derfor fra 30 til 79

udtrykt i Procent faar vi:

	For Krigen	Nu
Import	30 %	26 %
Løn	40 %	27 %
Profit	30 %	47 %

Selv om man regner med en Importfordyrelse i Udlandet paa de fulde 65 pCt. faar man:

Import	30 %
Løn	26 %
Profit	44 %

(Import- og Omsætningsafgiften kan gennemsnitligt ikke have betydet over 5 pCt. af en gros Prisen.)

Hvordan man end vender eller drejer Sagen, er der ingen Tvivl om, at Kapitalen ikke alene — trods udefra kommende Fordyrelser — har bevaret sin relative Avance uændret, hvilket i sig selv anbringer den som den faktiske »Skrue uden Ende«, men endog har formaaet at udnytte Landets Nødsituation til en Forøgelse af den procentvise Avance med op mod Halvdelen. Det, Lønnen i et vist Omfang forsøgte gennem Pristalsregulering, var at holde sin procentvise Andel af den gennemsnitlige endelige Varepris *uændret*, og det er altsaa dette Forhold, der skulde berettigge til at karakterisere Lønnen som »Skruen uden Ende«, som den drivende Kraft i Inflationen. Men hvad skal man saa sige, naar det faktiske Forhold er det, at Lønnens procentvise Andel er faldet overordentligt stærkt, medens Profittens procentvise Andel ikke engang har nøjedes med at blive holdt uforandret — hvilket i sig selv vilde have placeret den der, hvor den paastod Lønnen stod før Pristalsreguleringens Ophævelse — men endog har hævet sin procentvise Andel stærkt. Enhver, der vil se, maa kunne se, at »Skruen uden Ende« ligger og stadig har

ligget i Profitten og ikke i Lønnen. Heroverfor bliver det ikke afgørende, at der er visse særlige Kapitalistkredse, navnlig dem, der staar i en strategisk gunstig Position med Hensyn til Raastoffer, der har formaaet at tilrive sig en *særlig* stor Andel af denne Merprofit.

Endelig er der Grund til at betone, at det, det her kommer an paa, er Profitten pr. Vareenhed, ikke den samlede Profit. Kapitalisterne kan ikke komme og sige, at Forhøjelsen i Stykavancen er »Erstatning« for Nedgangen i Produktion og Omsætning, for — rent bortset fra, at denne Erstatning gaar langt udover, hvad selv en saadan Erstatning andrager — saa er denne Nedgang jo kun for Kapitalisterne, hvad der for Arbejderne svarer til deres Arbejdsløshed. Og *den* har Organisationerne jo som bekendt endnu ikke forlangt Udligning for i Lønnen.

Hvorledes er det gaaet til?

Før den 9. April var det navnlig *Rederne og Importørerne*, der skabte en voldsom Varefordyrelse, som alle andre Klasser i Samfundet vedblivende skubbete fra sig. Saaledes steg de *internationale* Raastofpriser med knap 25 pCt. til Nytaar 1940 og faldt derefter, saa de i Sommeren 1940 igen omtrent var nede paa Førkrigsniveauet. Ikke desto mindre steg de *danske* Raastofpriser med 100 pCt. Importafgiften har ikke haft Betydning for Raastofimporten. Kronesænkningen har i Gennemsnit betydet en 5—8 pCt. Mindst de 70 pCt. af Raastofprisstigningen maatte altsaa skyldes Redernes og Importørernes »*nationale*« Prisfordyrelsesvirksomhed.

Det rationelle vilde have været *straks fra Begyndelsen* at holde Fragter og Importøravancer paa importerede Varer strengt nede. Dette gjorde man ikke. Ej heller standsede man Handelens eller Industrikapitalisternes Virksomhed i Retning af at lade Sorteper gaa videre. Nej, man pillede eet enkelt

Led ud: *Arbejderne*, som vel mere end nogen anden Klasse maa siges at være uskyldig i de stedfundne Varefordyrelser, og dekreterede, at de skulde bære al den Prisstigning, der kom, uden at kunne kræve Kompensation.

Det blev saaledes Skibsredernes, Importørernes, Storlandbrugets og andre Besiddendes Avancestigninger, de kom til at bære.

Endvidere synes det mærkeligt, at man *alene* pillede Arbejderne ud, naar man dog stadig lod Resten af Landets Klasser spille videre med Inflationens Bold. Det viste sig da ogsaa, at Priserne om muligt steg endnu stærkere, efter at man havde ophævet Pristalsreguleringen for Lønnen. Dette synes at hænge sammen med, at Kapitalen fulgte en *Avancepolitik*, som ikke alene kompenserede Kapitalens Andel i »Arbejdsløsheden«, d. v. s. Nedgangen i den samlede Omsætning, ved Forhøjelse af Avancen pr. Vareenhed, men endogsaa gav Nettofortjeneste herudover.

Til Redernes og Importørernes Varefordyrelse og de øvrige Klassers Hævelse og Hævdelse af deres Indtægter kom saa *Kronesænkningen*, der dog direkte kun kan have betydet nogle faa Procents Prisfordyrelse paa den samlede Omsætning, samt den anden statsskabte Fordyrelse: den berygtede *Omsætnings- og Importafgift*.

Efter den 9. April er Inflationsaarsagerne navnlig følgende:

1) en om muligt endnu mere aggressiv *Avancepolitik*, hvilket bl. a. viste sig ved at i Maanederne efter den 9. April, trods fastlaaset Løn og faldende internationale Raastofpriser, steg dog en gros Priserne paa Industriens Varer.

2) Stigningen i de indenlandske *Fødevarerpriser* som Følge af Kornlovene og de forhøjede Eksportpriser.

3) Stigningen i Pengeindtægterne og dermed i Efterspørgslen, først og fremmest som Følge af Nationalbankens kontante Financiering af *Landbrugets Eksport*, som jo i Vir-

keligheden er solgt paa Kredit til Tyskland. Vi faar ingen Varer ind i Landet til Gengæld for Eksporten, men dog pumpes der Uge for Uge Millioner og Millioner af Købekraft over til Landbruget, som bruger disse Penge til at fordyre Varerne for os alle sammen, med det paradoksale Resultat, at det bliver alle *andre* Klasser end Landbruget, der i Virkeligheden kommer til at betale den Kredit, der ydes Tyskland ved den paa Clearingkonto o. l. opsamlede Landbrugseksport-indtægt.

Herudfra følger ogsaa de Foranstaltninger, man maatte gribe til for at standse Inflationen:

1) effektiv *Prisstop og Avancebegrænsning*. Det maa gaa op for Kapitalisterne, at Arbejderne har mere end nok i at bære deres egen Arbejdsløshed. De kan ikke derudover ved stigende Priser erstatte Kapitalen *dens* Arbejdsløshed, foruden direkte at sikre den Krigsgevinster. Der synes kun at være een Vej til at gøre en Priskontrol effektiv, nemlig *almindeligt Forbud mod enhver Prisstigning*. Et saadant Forbud betyder ikke, at nu kan overhovedet ingen Pris mere stige, men det betyder, at Kapitalisterne ikke *selv* kan forhøje Priserne, men maa ansøge en offentlig Myndighed om Tilladelsen, d. v. s. at *Bevisbyrden* for Forhøjelsens Berettigelse lægges over paa Driftsherrerne. For Varer, hvor Raastofknapheden særlig gør sig gældende, maa Prisstoppet selvfølgelig ledsages af virkelig effektive Rationeringsbestemmelser, som i Parantes bemærket bør være ordnet efter Familiens Størrelse og Indtægt i højere Grad end det hidtil har været Tilfældet.

2) Nedsættelse af *Hjemmemarkedsprisen for Fødevarer* først og fremmest ved Nedsættelse af *Kornprisen*. Eventuelt Nedsættelse af *Markkursen*, der utvivlsomt ligger urimeligt højt.

Paa det sidste, under Overenskomstsituationen i For-aaret 1941, er *Kronehævning* kommet stærkt paa Tapetet i de borgerlige Blade. I denne Forbindelse er der maaske Grund til at fremhæve:

Spørgsmaalet om Kronens *internationale* Værdi er først og fremmest et Spørgsmaal imellem Byernes Kapitalister (der iden øjeblikkelige Situation er mest interesseret i billig Import bl. a. af Raastoffer) og Landbrugets Kapitalister (Storlandbruget og Landbrugets passive Kapital, der er interesseret dels i en høj Eksportværdi og dels i dyr Foderimport, fordi det er medvirkende til at holde Kornprisen oppe).

Isoleret betragtet kan en Kronehævning gavne den almindelige Forbruger, dog *kun* for saa vidt det offentlige ved særlige Foranstaltninger gennemtvinger, dels at Gevinsten ved billigere Import ikke bare gaar i Importørernes og andre Kapitalisters Lommer, men gives videre til Forbrugerne, og dels at de lavere Eksportværdier ligeledes gaar videre til de indenlandske Priser, og her ligger jo allerede Smørprisen i Forvejen under Eksportprisen, ligesom det jo efter de hidtidige Erfaringer ingenlunde synes udelukket, at en Kronehævning automatisk vil medføre »Kompensation« til Landbruget i Form af højere Eksportpriser — og saa er man jo lige vidt.

For Husmændene, der iforvejen lider det store Tab ved Mængdenedgangen, vil en saadan Prisnedgang forudsætte, at *Kornprisen* nedsættes i Takt med Markprisen, men saa maatte Kornordningen ændres.

Endelig kan man *ikke betragte Spørgsmaalet isoleret*, det er rejst under Overenskomstssituationen og kan meget nemt komme til at virke som blot Lynafløder for Arbejdernes Lønkrav, men det bør huskes: at det er tvivlsomt om en Kronehævning lader sig gennemføre, at det er end mere tvivlsomt om man kan tvinge Importører m. v. til at give Gevinsten videre, og Landbruget til at nedsætte de indenlandske Fødevarer og navnlig Kornprisen tilsvarende, samt at en saadan Kronehævning under selv de gunstigste Betingelser kun kan betyde en ringe Brøkdel af Arbejdernes Prisstigningstab, og derfor aldrig kan erstatte Kravet om Pristalsreguleringen

Genindførelse: Med disse Forbehold kan Arbejderklassen iøvrigt kun være interesseret i en Kronehævning.

3) *Ophør af Nationalbankens Financiering af Landbrugets Kredit til Tyskland.* Vil Bønderne sælge Varer paa Kredit til Tyskland, saa lad dem selv yde Kreditten. Landbruget kan ikke med Rette forlange baade at sælge paa Kredit og faa Penge kontant til at drive Priserne op med her i Landet. Skal de selv yde Kreditten og derved erfare, at Landbrugsekspporten i al Fald foreløbig sker uden Betaling, kan det jo være, at deres Begejstring aftager noget. Man burde simpelthen indføre Pligt for Landbrugets Eksportindtægter til at blive staaende paa *Spærrekonto*, indtil Eksporten er betalt ved Import fra Tyskland.

Beskæftigelseslovene stillede ca. 200 Millioner Kroner til Raadighed. Herved opstaar der Fare for et *nyt* Inflations-element, idet de 200 Millioner, der i vidt Omfang — uanset Financieringsmaaden, selv om *mindst*, hvis Financieringen sker ved *Skatter*, f. Eks. en ekstraordinær Formueskat — vil blive taget af de »ledige« Pengemidler, der idag ikke efterspørger Varer, utvivlsomt for en stor Del vil komme til at virke som ny effektiv Købekraft, som i Betragtning af Raastofknapheden og det lave Produktions- og Importniveau vil virke som et nyt Pres opad paa Priserne. I Betragtning heraf og for overhovedet at muliggøre en Beskæftigelsespolitik bliver det derfor idag mere nødvendigt end nogensinde før at bremse unødvendige Inflationskilder, saaledes som skitseret foran i de tre opstillede Punkter.

Den Inflation, vi er inde i, og som det tyder paa vil forstærkes i Fremtiden, hvis der ikke nu skrides kraftigt ind, er politisk noget af det farligste vi har idag. Den Løshed og Forvirring, som disse stadige Prisstigninger bringer ind i alle Livsforhold er en af de største Farer for en hjemlig Ensretning.

En *virkelig* Kamp mod Inflationen er derfor et alvorligt politisk Dagkrav, men Forudsætningen er rigtignok, at man

ikke som hidtil bare *udnytter* Inflationspsykosen til nye Nedskæringer af Arbejderklassen, men virkelig *bekæmper* Aarsagerne til Inflationen, tager Ondet ved Rødderne, d. v. s. beskærer de besiddende Klassers Indtægter særdeles kraftigt.

III

Raastofspørgsmaalet

En pludselig Standsning af Raastofimporten, som det skete efter den 9. April, maa bringe Beskæftigelsen ned i visse Virksomheder, der er indrettet paa udenlandske Raastoffer, men paa den anden Side vil det jo netop være paa sin Plads at sætte al ledig Arbejdskraft ind paa at forøge den hjemlige Raastofproduktion, og paa at omlægge hele det indre Produktionsliv efter den nye Raastofsituation. Der er objektivt set intet, der tilsiger, at Raastofmangel *behøver* at blive et *Beskæftigelsesspørgsmaal*, det maa blive et Spørgsmaal om den samlede *Nationalindtægt*, men ikke nødvendigvis et Beskæftigelsesspørgsmaal.

Men i det kapitalistiske Samfund er disse to Spørgsmaal: Nationalindtægt og Beskæftigelse paa det intimeste forbundet, nemlig over Profithensynet. Produktionen sker kun for og naar den afkaster Profit. En Udvikling, der medfører en Nedgang i Nationalindtægten rejser derfor øjeblikkeligt Spørgsmaalet om, hvem af de produktions- og omsætningsdeltagende Klasser, der skal bære denne Nedgang. Og naar et saadant Spørgsmaal først er rejst i væsentligt Omfang, naar Indkomstfordelingen først er taget op til Revision, saa vil Kapitalisterne søge at *udnytte* hele Situationen til en radikal Ændring af Indkomstfordelingen til egen Fordel, hvilket er blevet saa meget lettere som Regeringen selv ved at slippe Inflationens Kræfter løs har givet frit Slag for en aggressiv Profit- og Prispolitik.

I det kapitalistiske Samfund stiller *Profithensynet* sig i Vejen for en hurtig Omlægning af Produktionslivet, af følgende Grunde: for det *første* kræver Kapitalen en Profit for at sætte den indenlandske Raastofproduktion i Gang, for det *andet* vil en saadan pludselig fremtvunget Produktion, naar der ikke udarbejdes en samlet Plan, for den enkelte staa som noget særligt »Risiko«-fyldt, for det *tredje* vil Kapitalen ubetinget forsøge at udnytte Raastofmangelen til ekstra høje Priser og Profitter paa Bekostning af Produktionsmængden, for det *fjerde* kræver ogsaa den Kapital, der videreforarbejder og -forhandler Raastoffet sin Profit og udnytter ligeledes Situationen til særlig Profitforhøjelse, og for det *femte*: naar der saaledes paa forhaand skal skaffes Dækning i den endelige Salgspris baade for de i sig selv forholdsvis dyrere Raastoffer og desuden til en særlig høj Profit, saa presses Arbejdernes Andel i Produktionsresultatet saa langt ned, at Afsætningen svigter, saa der alene af den Grund ikke bliver *Anledning* til den stærke Produktionsomlægning, ligesom ogsaa Arbejdernes Købekraft overfor *andre* Varer, hvis Produktion ikke direkte trues af Raastofmangel, gaar ned, saa der tilmed opstaar *ekstra* Arbejdsløshed.

Der er saaledes en dobbelt Sammenhæng mellem Raastofmangel og Beskæftigelsen: for at afhjælpe Raastofmangelen kræver Kapitalen sin Profit, men hvis den faar den, skabes der i Stedet i vidt Omfang Afsætningsvanskeligheder, saa der i Stedet opstaar Arbejdsløshed af denne Grund, omend ikke nødvendigvis i samme Omfang. Dette er principielt det samme Problem, som ogsaa i Fredstid møder en Beskæftigelsespolitik: for at sætte Produktion i Gang kræver Kapitalisterne deres Profit, men faar de den, skabes der i vidt Omfang kronisk Arbejdsløshed som Følge af for lille Forbrug. Og ligesom en socialistisk Beskæftigelsespolitik i Fredstid maatte lægge Vægt paa at skabe Beskæftigelse samtidig med en Bekæmpelse af Profitkravet og Højnelse af Arbejderklassens Levelfod og Købekraft, saaledes er ogsaa Vejen frem

idag i Beskæftigelsespolitikens Raastofspørgsmaal: med alle Midler og efter en rationel Plan at fremme saavel Raastofimporten som den indenlandske Raastofproduktion, og en saadan Omlægning af hele Produktionslivet, at Raastofimporten og den indenlandske Raastofproduktion *udnyttes* bedst muligt og billigst muligt — paa tværs af Kapitalens Profitkrav.

Raastofimporten hæmmes idag af følgende klassebestemte Forhold:

1) Storlandbrugets og Aagerkapitalens Krav om *forceret Landbrugseksport* har svækket vor Evne til at tilhandle os Raastoffer i Bytte fra Tyskland. De samme Kredse har tiltvunget sig, at Landbruget faar Betaling kontant for den Landbrugseksport, der i Virkeligheden sker paa Kredit over Clearingkontoen, hvorved de har faaet ogsaa det lille Landbrug interesseret i forceret Eksport. Dernæst har disse Kredse i Forbindelse med Handelskapitalen under Paaberaabelse af den af dem selv over Clearingkontoen skabte Inflationsfare faaet frigivet Færdigvareimporten fra Tyskland, hvorved et Krav om Betaling i Raastoffer yderligere svækkes.

2) Der synes kun at være udvist ringe Interesse for, hvad øget Samhandel med *Sovjet-Unionen* kan bringe os af Raastoffer, tiltrods for at dette Land paa en Række af de Omraader, der har den største Betydning for os, nu staar som Verdens største og næststørste Raastofproducent. Som Eksempel kan nævnes, at det er Nr. 1 i Verden med Hensyn til Varer som f. Eks. Korn og Raafosfat, Nr. 2 for f. Eks. Olie og Jern og Nr. 3 eller 4 for f. Eks. Bomuld, kemiske Produkter, Natursilke, Aluminium, Tobak og en Række andre Varer. Medens Sverige allerede før September 1939 begyndte Handelsforhandlinger med U. S. S. R., der bragte det betydelige Fordele, skulde der en 9. Aprils Handelsafspærring til, før man herhjemme overhovedet *begyndte* at interessere sig for Spørgsmaalet. Efter nogle Forhandlinger, der efter Minister Gunnar Larsens Referater til Bladene væsentlig synes at have haft Betydning for Ministerens kulinariske Nydelser, afslut-

tedes der i September en Traktat, hvis Hovedindhold synes at være følgende: Traktaten falder i to Dele, en Hovedaftale paa $7\frac{1}{2}$ Million Kroner hver Vej for det første *halve* Aar, og en Tillægsaftale *uden Begrænsning*. Hovedaftalen paa ca. 15 Millioner om Aaret betyder alene en ca. 30-Dobling af Eksporten til Sovjet-Unionen, og altsaa tilsvarende Mulighed for Raastofimport (bl. a. Bomuld, Sytraad, Raafosfat, Benzin og Kemikalier) mod at vi leverer forskellige Maskiner. Tillægsaftalen, der altsaa er uden Begrænsning, kan skaffe os yderligere af de nævnte Raastoffer plus desuden Korn og Oliekager fra U. S. S. R., hvis vi, udover hvad vi skal levere ifølge Hovedaftalen, leverer Skibe, Dieselmotorer til Skibe og Elektromotorer. Endvidere indeholder Aftalerne den Klausul, at hvis Saldoen i Danmarks Fordel viser mere end et bestemt Beløb, gaar Samhandelen istaa, indtil Saldoen er udlignet. De to særlige Bestemmelser om Særaftalen og Saldobestemmelsen er ikke uinteressante, fordi de synes at vise, at Sovjet-Unionen nok er villig til en saa at sige ubegrænset Samhandel med Danmark, men for det første ønsker at sikre sig de Varer, som den særlig interesserer sig for (*Skibe m. m.*), derfor Særaftalen, og dernæst ønsker at gardere sig mod, at der herhjemmefra ikke ydes det aftalte Vederlag, derfor Saldobestemmelsen; Sovjet-Unionen ønsker ikke at »opsamle« et Clearingoverskud overfor Danmark.

Forsigtigheden synes velbegrundet, for paa det sidste synes Handelen at være gaaet noget istaa netop som Følge af et saadant Overskud paa Clearingen, hvilket saa maa betyde, at der ikke herhjemmefra er sat Pres paa for at levere Varer til U. S. S. R. Man har i alt Fald Lov til at undre sig over, at vi virkelig har Raad hertil. I Parantes kan om ikke andet saa peges paa, at de $\frac{2}{3}$ af Landets Tonnage i Øjeblikket ligger rundt om paa Verdenshavene og sejler Milliardbeløb ind til Fordel for Rederne til Disposition efter Krigens Afslutning, men uden Gavn for det danske Samfund i den nuværende Situation. Det skulde ikke synes urimeligt at afhænde nogle

af dem til Sovjet-Unionen til Gengæld for vigtige Raastoffer idag.

3) Endelig kan nævnes *Importørernes* og *Redernes* Prisfordyrelser af Raastofimporten, f. Eks. kan nævnes, at de internationale Raastofpriser i Krigens første Halvaar steg med 5—10 pCt., mens de herhjemme steg med 80 pCt. Denne Raastoffordyrelse væltes videre over paa Varepriserne og skærer herved yderligere den store Befolknings Købekraft ned, saa der til den Arbejdsløshed, der skyldes direkte Raastofmangel, kommer en ekstra Arbejdsløshed, der skyldes manglende Købekraft overfor andre Varer.

Den indenlandske Raastofproduktion er først og fremmest hæmmet af et under Krigen voldsomt øget Profitbegær. Som et typisk Eksempel paa den bedrevne Raastof»politik« kan nævnes Kornlovene.

Regeringens Politik er her gaaet ud paa gennem en Fordobling af Kornprisen — der har indbragt Storlandbruget og Aagerkapitalen over en halv Milliard Kroner om Aaret — at *opfordre* Storbønderne og Godsejerne til at dyrke mere Korn. Men herved 1) forringer man den store Befolknings Købekraft, 2) slaar Husmandsbruget i Stykker og ødelægger derved en Del Produktionsmuligheder *før* den nødvendige »Tilpasningsproces«, hvorved Husenes Jord inddrages under Godserne og Husmændene bliver Godsejernes Landarbejdere, overhovedet kommer i Stand, og 3) ved at skabe disse gevaldige Fortjenstmuligheder for Kornproducenterne paa den allerede *eksisterende* Produktion gennem Kornprisernes Fordobling pisker man dem netop *ikke* frem til en *hurtig* Forcing af Planteproduktionen. Og det er jo en *hurtig* Omstilling, der er Brug for til Afhjælpning af *Krigens* Følger, ikke en over Aartier udstrakt Ødelæggelsesproces af Husene og Smaagaardene.

Det der var Brug for var, at man 1) tværtimod *inddrog* Husene direkte i Omlægningen ved at yde dem særlig Støtte til Erhvervelse af saa meget mere Jord, at de med Fordel kunde gaa over til Plantedyrkning, og f. Eks. til Dyrkning af

mange industrielle Nytteplanter er det ikke saa farligt meget mere Jord, der under Forudsætning af velvillig Støtte fra Staten skulde til, 2) at man forsøgte at organisere fælles Former for f. Eks. Korndyrkning under Andelsform eller lign., saa flere Huse kunde være fælles herom, 3) at man eventuelt gik over til statslige Kornbrug, hvis Storbrugene ikke ved en lavere Kornpris selv vilde udvide Kornproduktionen, 4) at man ved Lov *paalagde* Storbrugene den nødvendige Omlægning i Forbindelse med en vis Afleveringspligt af de *kommende* Aars Kornhøst, eventuelt under særlig Skattebetaling, hvis et Storbrug ikke producerede en tilstrækkelig Mængde Korn o. s. v.

Paa samme Maade forholder det sig med en Række andre indenlandske Raastofmuligheder. De høje Kornpriser skaber f. Eks. et tilsvarende vældigt Profitkrav førend Avlen af Hør, Hamp og andre *Tekstilraastoffer* kommer »frivilligt« i Gang. Eller tag f. Eks. Tørveproduktionen, hvor der er tjent Hundreder af Tusinder bare paa at lade andre skære *Tørv* i tidligere værdiløse Moser og desuden Kæmpeprofitter til Tørvefabrikanterne, medens Prisen ligger saa højt, at Forbruget langtfra er udvidet saa stærkt, som det ellers kunde være. I Stedet kunde man i Tide have eksproprieret Tørvemoserne mod Erstatning for deres *Førkrigsværdi* og sat en Del af de Arbejdsløse i Gang med en storstilet Produktion af Tørv til Priser, der ikke behøvede at dække andet end Arbejdslønnen og andre nødvendige Omkostninger. Maaske kan man ogsaa nævne *Jernforsyningen*, der ellers maa siges at være et af de Omraader, hvor vi er mest afhængige af Udlandet. Med Nedgangen i Industrieksporten er vort *normale* Behov beregnet til godt 300.000 Tons. Men aarligt fremkommer der her i Landet ca. 100.000 Tons gammelt Jern, eller en Trediedel af vort Forbrug, som før Krigen eksporteredes, men som det under Forholdene i Dag maatte være en Hovedopgave hurtigst muligt at faa indrettet de fornødne Anlæg til at faa omsmeltet her i Landet. Endvidere berettes det, at der skal findes Jernlejer ved Middelfart med 34 pCt. Metalindhold, der skal indeholde Jern

nok til over hundrede Aars Forbrug. Naar man ved, at der f. Eks. i Tyskland drives Miner med helt ned til 15 pCt. Jernindhold, synes der ikke her at være noget at tøve efter. Naar man i Tyskland kan drive 15 pCt. Miner af Hensyn til Rustningerne, maatte man herhjemme vel nok kunne drive 30 pCt. Miner af Hensyn til Befolkningens Beskæftigelse og Levefod. Men den private Kapital er ikke til Sinds at gøre alt dette uden at der sikres den Kæmpeprofitter og garanteres den Sikkerhed for Forrentning ogsaa efter Krigen.

Endelig lægger privatkapitalistiske Profithensyn ogsaa Hindringer i Vejen for en rationel *Udnyttelse* af den eksisterende Raastofimport og Raastofproduktion. Udnyttelsen sker efter hvad der afkaster størst Profit, og ikke efter hvor Raastofferne skaber mest Beskæftigelse eller iøvrigt er af størst Betydning for den store Befolknings Levefod. Tag f. Eks. Byggeriet: Efter Udtalelse fra Sagkyndige at dømme synes det først og fremmest at være Stigningen i de ledige Lejligheder, d. v. s. den af Kapitalens Profitter nedskaarne Købekraft for den store Befolkning, der har standset Byggeriet. I alle Tilfælde maa man sige, at denne Aarsag er løbet et Stykke forud for den Nedgang, der eventuelt kunde begrundes med Raastofmangel. Men hertil kommer, at denne Raastofmangel selv i vidt Omfang er af kapitalistisk Natur. De indenlandske Byggematerialer (Cement, Mursten, Træ o. s. v.) holdes af de stærke Monopolejere oppe i fantastiske Priser. En planmæssig Organisering af et omfattende Byggeri af det offentlige paa indenlandsk Raastofbasis, samtidig med en stærk Nedskæring af Materialemonopolisternes Profitter, af Husejernes Profitter og Indragelse af Grundspekulanternes Værdistigninger, og Benyttelse af disse indvundne Besparelser til Huslejenedsættelser vilde samtidig skabe Efterspørgsel efter Boliger og en omfattende Beskæftigelse saavel i Byggeriet som i Materialeindustrierne.

Noget lignende gælder for mange andre Omraader. Og selv for saadanne Raastoffer, hvis Knaphed er af mere absolut

Natur, kan man pege paa, hvad en rationel Rationering under Hensyn til Beskæftigelsen og den store Befolknings Lævefod kan betyde.

De »Rationeringer«, der er i Gang, sker i alt væsentlig blot paa Basis af *tidligere* Indkøb, og hvis der er noget, der under idags Forhold, hvor det netop drejer sig om Omlægning, *ikke* duer, saa er det at rationere Raastoffer efter Forholdene fra før Krigen. Det rationelle maatte ogsaa her være en samlet Fordelingsplan, uden Hensyn til Profithensyn, og forbundet med lave Priser.

Iøvrigt er det sandsynligt, at naar Kapitalisterne er færdige med at *udnytte* Raastofsituationen til deres uhørte Plyndringer, saa ophører Raastofproblemet med at være saa betydningsfuldt. Som tidligere nævnt *behøver* Raastofproblemet ikke at blive noget Beskæftigelsesproblem, og det er det i det kapitalistiske Samfund ogsaa kun, saalænge som Striden staar om, *hvem* der skal bære Omkostningerne ved den nødvendige Omlægning — det vil sige saa længe Kapitalisterne endnu har Muligheder for at udnytte Situationen til Nedsikringer af Arbejderklassen. Derefter skal det nok vise sig, at der kan produceres baade paa det ene og det andet Raastofgrundlag, selv om saa paa en nedskaaret Realløns-, Konsum- og Afsætningsbasis og dermed med større kronisk Arbejdsløshed.

IV

Arbejdsløsheden og Beskæftigelses- spørgsmaalet

I det følgende vil Arbejdsløsheden og Beskæftigesspørgsmaalet blive behandlet særskilt for Perioden før Krigen — og for Perioden efter Krigens Udbrud, navnlig efter den 9. April.

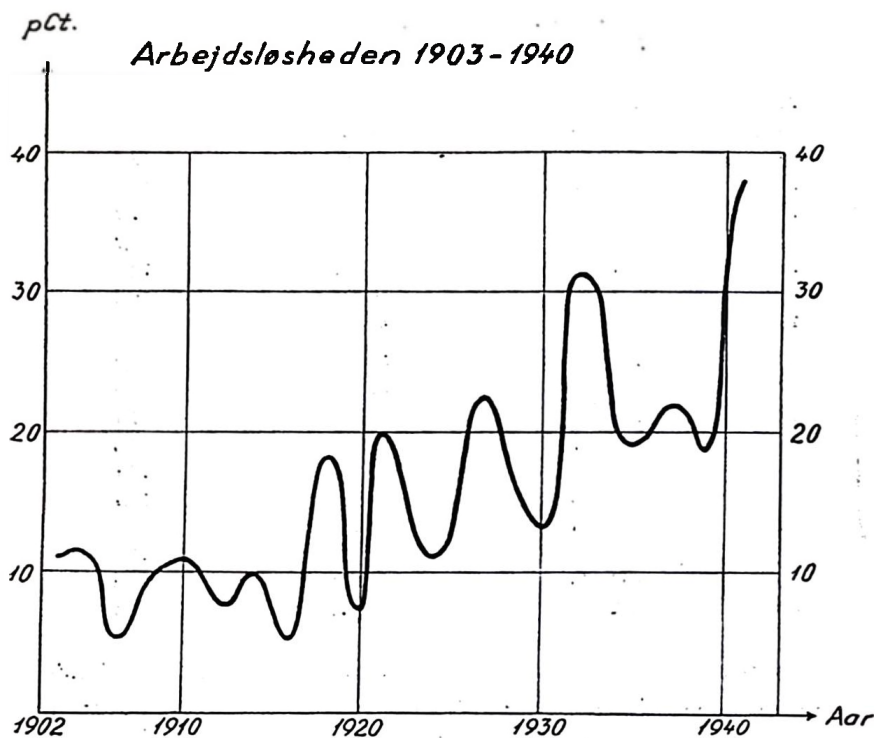
I. Før Krigen

Arbejdsløshedens Omfang

Aar	Antal organiserede Arbejdere	Antal organiserede Arbejdsløse	Arbejdsløshed i %
1903	88.098	9.435	10,7
04	90.111	9.764	10,8
05	90.695	10.506	11,6
06	98.432	5.360	5,4
07	109.914	6.166	5,6
08	117.350	9.931	8,5
09	120.195	12.196	10,1
1910	101.462	10.856	10,7
11	104.575	9.934	9,5
12	109.397	8.314	7,6
13	117.346	8.801	7,5
14	127.685	12.641	9,9
15	141.090	11.428	8,1
16	161.695	8.246	5,1
17	189.073	18.340	9,7
18	242.905	43.966	18,1
19	208.201	32.504	10,9

Aar	Antal organiserede Arbejdere	Antal organiserede Arbejdsløse	Arbejdsløshed i %
1920	285.706	17.428	6,1
21	289.215	56.975	19,7
22	258.685	49.926	19,3
23	257.137	32.656	12,7
24	261.782	28.011	10,7
25	269.238	39.578	14,7
26	274.541	56.830	20,7
27	274.460	61.753	22,5
28	271.960	50.313	18,5
29	276.058	42.789	15,5
1930	288.939	39.584	13,7
31	295.384	52.874	17,9
32	313.867	99.496	31,7
33	338.161	97.390	28,8
34	369.915	81.751	22,1
35	386.080	76.058	19,7
36	407.614	78.669	19,3
37	433.681	94.976	21,9
38	459.263	97.707	21,3
39	482.055	88.923	18,4

Nedenstaaende Kurve over Arbejdsløshedsprocenten blandt organiserede Arbejdere viser baade de konjunkturrelle Op- og Nedgange samt den almindelige Tendens, der er til Stigning i den »normale« eller kroniske Arbejdsløshed. Kurven giver egentlig et for svagt Indtryk af hvad den stigende »normale« Arbejdsløshed betyder for Samfundet, fordi der samtidig med Stigningen i Procenttallene er sket en Stigning i Antallet af Arbejdere i Forhold til andre Befolkningsgrupper.

Man ser heraf, at medens den gennemsnitlige aarlige Arbejdsløshed før Krigen 1914—18 svingede omkring 10 pCt., svingede den derefter indtil Krisen i 1931—32 mellem 10 og 20 pCt. for i Trediverne at svinge mellem 20 og 30 pCt.

Arbejdsløshedens Aarsager¹⁾

Hvad er nu Grunden til den stadig stigende »normale« Arbejdsløshed, der iøvrigt er et Fænomen, der ikke gælder alene for Danmark, men gælder hele den kapitalistiske Verden.

¹⁾ Fagøkonomer henvises til: I. Grünbaum, Økonomisk Træghed og Langtidsanalysen, Kbhvn., 1941 — samt mine to Artikler i Nationaløkon. Tidsskr. 1939 om Overopsparingsarbejdsløshed.

Den marxistiske Teori om den stadig voksende Normalarbejdsløshed gaar i grove Træk ud paa følgende:

I den kapitalistiske Verden ligger Arbejdernes reale Aarsindtægt (af Grunde, der staar i Forbindelse med Privatejendomsretten over Produktionsmidlerne og den genkommende Arbejdsløsheds Tryk paa Lønnen) paa et af de sociale, klimatiske og andre Forhold bestemt Minimum, der er tilstrækkelig til at opretholde Arbejderklassen med de stigende Krav til Fysik, Intelligens og Opdragelse, som moderne Teknik og Arbejdstempo stiller. Men Arbejdernes Produktivitet er som Følge af den stigende Teknik stadigt og stærkt stigende. *Stigningen* i Kapitalisternes Profitindtægter bliver i stigende Grad akkumuleret og kun i ringe Grad anvendt til at udvide Kapitalisternes Forbrug af Konsumvarer med — og Arbejdernes Konsum ligger som sagt relativt fast. Der er med andre Ord ikke indenfor selve den kapitalistiske Økonomis Rammer Plads til Afsætningen af den med Arbejdsproduktiviteten stigende Mængde Færdigvarer. Overskudsproduktiviteten i Forhold til den begrænsede Konsumevne (selvfølgelig den kapitalistisk set begrænsede Konsumevne) maa da enten afsættes udenfor Produktionsområdet, f. Eks. ved Salg paa Kredit til Omraader, der først er i Gang med at blive inddraget under Kapitalismen, eller maa omsættes til mindre Beskæftigelse. Under Kapitalismens Ekspansion, hvor Europa solgte Maskiner og Varer paa Kredit til andre Verdensdele, blev denne Tendens til stigende Normalarbejdsløshed bremsset ved Eksport af Kapital og Varer til disse Verdensdele. Krisen i 1929 var blandt andet Udtryk for, at dette var ved at være et tilbagelagt Stadium. Herefter maatte Overskudsproduktiviteten i Forhold til de begrænsede Konsummuligheder i stedse stigende Grad omsætte sig i Arbejdsløshed — eller i Produktion udenfor den normale Behovsøkonomi, nemlig Rustninger, hvis Afsætning jo ikke er betinget af den store Befolknings Købekraft.

For Danmarks Vedkommende stiller Forholdet sig saaledes: tager man Hensyn til det daglige Antal Arbejdstimer,

til den gennemsnitlige Arbejdsløshed og Bevægelsen i Prisniveauet, saa har den gennemsnitlige aarlige Arbejdsindtægt nærmest været nedadgaaende siden de nærmeste Aar efter den første Verdenskrigs Afslutning og har i Aarene før den anden imperialistiske Verdenskrigs Udbrud kun ligget 10—20 pCt. over 1914 (se Kapitel V), hvilket sikkert ikke mere end lige opvejer de øgede Krav, der idag stilles til en Arbejder i Forhold til Teknik og Arbejdstempo i 1914. Produktiviteten pr. Arbejder har samtidig været stadig stigende og ligger idag mindst 50—70 pCt. over 1914, antagelig betydeligt mere.

Indtil Landbrugskrisen i 1931—32 deltog Danmark i Englands kapitalistiske Ekspansionsvirksomhed (England eksporterede Varer og Kapital til Sydamerika, Afrika og Asien m. m.) ved under denne Proces at forsyne England — og i mindre Grad ogsaa Tyskland — med Landbrugsvarer. Den danske Industris Overproduktivitet i Forhold til dens egen Konsumevne kunde i vidt Omfang afsættes i Form af Huse, Maskiner og Færdigvarer til den stadig voksende Landbrugsproduktion, der forsynedes med Købekraft til at købe disse Ting for ved, at Industriens indre »Overopsparing« blev »eksporteret« til Landbruget i Form af Prioriteter.

Resten af Overskudsproduktiviteten afsatte sig dels i kortere Arbejdsdag, dels som voksende Arbejdsløshed.

Krisen 1931 betød for Danmark i samme Grad som for England Kapital- og Vareeksportens Bortfald som Lynafleder for Overskudsproduktiviteten.

For Danmarks sociale Økonomi betyder denne Udvikling, at vi under normale Forhold ikke mere i samme Omfang kan tilbytte os, hvad vi skal bruge fra Udlandet til Gengæld for vore Landbrugsprodukter. I Stedet for at producere Landbrugsvarer (og bytte dem med Industrivarer) maa vi producere Industrivarer. Men i denne Udvikling maa Industriekspansionen i væsentlig Grad bygge paa Konsumniveauet og den effektive Efterspørgsel *indenfor* Industrien selv — herved kommer Overskudsproduktivitetproblemet frem i sin Renhed,

og da der ikke mere er Ekspansion i Landbruget at falde tilbage paa, maa Overskudsproduktiviteten i stadig stigende Grad omsætte sig til stigende Arbejdsløshed. I denne Situation er det under normale Forhold, d. v. s. i Fredstid, ingen Udvej at søge Landbrugseksporten udvidet, for det lader sig heller *ikke mere gøre* paa naturlig Vis. Markedet for den er i det lange Løb aftagende, og en Forcering af Landbrugseksporten vil i det store og hele kun kunne ske paa saadanne Betingelser, at det betyder en væsentlig Forringelse af Beskæftigelsen i Industrien.

Eksistensen af den fantastiske Landbrugsgæld betyder yderligere, at de *arbejdende* Landbrugeres personlige Forbrug skæres ned til det mindst mulige til Fordel for *Obligations-ejerne*, der ikke i samme Grad bruger deres Indtægter til Forbrug. Forbedringer af Landbrugernes Stilling for Eksempel ved forceret Eksport, betyder for den store Masse af Landbrugere i vidt Omfang *ikke* større Efterspørgsel efter Industri-varer, men blot, at nogle flere af den lange Række Termins-restancer kan betales. Først naar Landbrugsgælden er skaaaret ned til et taaleligt Niveau, vil Forbedringer for den store Masse af Landbrugerne fuldtud give sig Udslag i Industri-efterspørgsel.

Landbrugsgældens Fjernelse er af Interesse for Byarbejderne, ikke alene for at skaffe sig politisk Allierede, men direkte som Beskæftigelsesforanstaltning.

Det Forhold, at den aftagende Landbrugsvirksomhed i den forløbne Aarrække har skudt en Del af sin Befolkning fra sig, der sammen med den naturlige Befolkningstilvækst har *forøget Industriebefolkningen*, kan ikke antages at have skabt særlige yderligere Beskæftigelsesvanskeligheder. Overgangen er sikkert kun i ringe Udstrækning sket af egentlige Landbrugere, der savner den fornødne Industriuddannelse og derfor af den Grund ikke kan faa Beskæftigelse, men snarere ved, at de helt Unge Aar efter Aar er gaaet ind i Industrien i Stedet for i Landbruget. Og en rent numerisk Vækst i Industriebefolkningen.

folkningen ændrer ikke *i sig selv Arbejdsløshedsprocenten*, der i denne Henseende er et Udtryk for, hvor meget Arbejdsløshed, der skal være pr. beskæftiget Arbejder, for at den sammenlagte Konsum kan svare til den investeringssøgende Opsparing pr. beskæftiget Arbejder. En Stigning i Arbejdsløsheden *vilde* nemlig gennem den øgede Understøttelses- og Beskatningsvirksomhed bedre Forholdet mellem Konsum og Opsparing og derved igen bringe Arbejdsløshedsprocenten ned til det Niveau, der angiver det nødvendige Forhold mellem Konsum og Produktion. Derimod vil selvfølgelig det absolutte Antal Arbejdsløse stige med en stigende Industriebefolkning.

Landbrugseksportens Svigten efter 1931 betød mindre *Valuta* til Landet, d. v. s. vi maa købe saa meget mindre i Udlandet. Problemet er ligetil: Udlandet vil ikke købe saa meget af os, vi maa saa selv ogsaa købe mindre af Udlandet, og i Stedet producere saa meget mere af, hvad vi skal bruge. *Lige-gyldigt hvilken Regering vi havde haft maatte det være Maalet at fremhjelpe denne Selvforsyning, Regeringens Karakter burde vise sig ved om denne Overgang til Selvforsyning søgtes skabt paa Kapitalisternes Bekostning eller paa Bekostning af de Arbejdende i By og paa Land. Dette maa være Vurderings-maalestokken og ikke om der faktisk er sket en vis Forøgelse af Beskæftigelsen.*

Ud fra et Beskæftigelsessynspunkt maatte Valutaspørgs-maalet blive: hvorledes skulde vi skaffe størst mulig Beskæftigelse paa det reducerede Valutagrundlag? Svaret er i Teorien ikke saa indviklet: ved i særlig Grad at benytte vor Valuta til Import af Raastoffer m. m. til Brug ved Beskæftigelsen paa Bekostning af Færdigvareimporten og ved særlig at fremme de Former for Produktion, der giver megen Beskæftigelse paa Grundlag af en vis Raastofimport eller som overflødig-gør et tidligere Valutaforbrug. Altsaa en *Valutatildeling*, der favoriserede Raastofimporten og en *Kredittildeling*, der favoriserede saadanne Erhverv, der som f. Eks. Byggeriet skabte megen Beskæftigelse med lidt Valuta. At saadanne Reguleringer

maatte ske i Forbindelse med *andre Forholdsregler*, der sikrede, at Arbejdernes Reallønninger ikke blev angrebet, følger af det foregaaende.

En saadan Valuta- og Krditpolitik har navnlig stødt paa *Vanskeligheder* med Hensyn til Landbrugets *Eksport*, der i visse Tilfælde har krævet en tilsvarende (eller snarere mere end tilsvarende) Færdigvareimport til Gengæld, og som Følge af Modstanden fra de *indenlandske Kapitalister*, der af Profit-hensyn modsatte sig en nødvendig Pris- og Profitkontrol.

En socialistisk Politik, d. v. s. en Politik, der varetog det arbejdende Folks Interesser overfor Kapitalen, maatte bestaa deri, at komme de nødstedte Landbrugere til Hjælp gennem en effektiv Gældsnedskrivning og derved fjerne Modstanden fra de mindre Landbrugere — samt ved ikke at give efter overfor de to sidste Vanskeligheder, men netop bekæmpe dem.

Som Politiken faktisk blev ført, maatte Valutamanglen bl. a. føre til, at Nationalbanken for at bremse Efterspørgslen efter Valuta gennem sin Rentehævningspolitik satte en Stopper for det da blomstrende Byggeri.

Arbejdsløshedens Bekæmpelse

De forskellige Beskæftigelsesforanstaltninger før Krigen kunde inddeles i fire Hovedgrupper: 1) Hævelse af Konsumtionsgrundlaget, 2) offentlige Arbejder, 3) lavere Laanerente, 4) Importregulering.

Hævelse af Konsumtionsgrundlaget

Eksistensen af den omfattende Arbejdsløshed før Krigen viste, at det eksisterende Forhold mellem Arbejdsindtægter og Profitindtægter ikke afgav et tilstrækkeligt stort Konsumtionsgrundlag. Arbejdsindtægterne maatte øges paa den *relative* Profits Bekostning. Herved er det ikke givet — hvad der bl. a. har den største Betydning for Skattepolitikken — at

den *absolutte* Profitmængde ikke ogsaa samtidig kan øges. Det ses lettest af et konstrueret Taleksekempel. Vi sætter f. Eks., at de tekniske Betingelser i det lange Løb (d. v. s. bortset fra fejlagtige Profitforventninger fra Kapitalisternes Side) tillader et Forhold mellem Konsumindtægter og Investeringsindtægter som 100 : 100. Hvis nu Investeringsindtægterne midlertidig øges paa Konsumindtægternes Bekostning (Fald i Reallønnen) bliver Forholdet maaske som 75 : 125. Dette gaar maaske en Overgang, men naar de 125 er færdiginvesterede, viser det sig, at de svarer til et Konsumtionsgrundlag paa 125, medens der faktisk kun er et Konsumtionsgrundlag paa 75. Dette betyder, at de 50 af Investeringsindtægterne i Krisens Løb maa afskrives som urentable. Hvis man nu efterhaanden overfører 25 af Profitindtægterne til Konsumindtægterne, kan Niveaueet for Investeringsindtægterne igen stige til 100. Er der stadig en omfattende Arbejdsløshed, kan man ved successivt at forhøje Konsumindtægterne skabe Mulighed for en tilsvarende Udvidelse af Produktionen og dermed ogsaa Investeringsindtægterne.

Alt dette siger ikke andet end, hvad der er velkendt fra Sovjet-Unionen, at Akkumulationen af de tekniske Anlæg kan og maa forøges jævnsides med en Forøgelse af Konsumtionsgrundlaget.

Af at det er rationelt, og at de samfundsmæssige Funktioner, som nu udøves af Kapitalisterne, under en saadan Politik vil stige i Omfang, følger naturligvis *ikke*, at Kapitalisterne vil give deres Velsignelse til en saadan Politik, der betyder en Forringelse af den relative Profit, og som iøvrigt logisk set fører lige over i det klasseløse Samfund. Men hvad der *teknisk* set gælder for det klasseløse Samfund gælder ogsaa for andre Samfund og angiver derfor Vejen frem, selv om det i vort Samfund maa ske under Kapitalisternes forbitrede Modstand.

Kernen i vor Opfattelse er altsaa *Lønnens Dobbeltstilling* som Efterspørgsel og som Omkostning. De lave Arbejdsindtægter holder normalt Efterspørgsel, Produktion og Beskæftigelse

nede, medens Lønnens Stilling som Omkostning paa den anden Side gør den vanskelig at hæve, fordi Kapitalisterne vil reagere med øjeblikkelig Produktionsindskrænkning m. v., som vanskeliggør det for Arbejderklassen at holde Lønkravet oppe i tilstrækkelig lang Tid igennem til at udmanøvrere Kapitalisterne og faa Lønnens Efterspørgselsvirkning til at slaa igennem.

Højere Realløn kan i første Omgang — grundet paa Lønnens Stilling som Omkostning — betyde Beskæftigelsesnedgang, men i det lange Løb, hvis det højere Lønkrav stædigt gennemtvinges og opretholdes, Beskæftigelsesopgang. *Lavere Realløn* betyder, at Kapitalisterne i første Omgang faar Appetit paa Produktionsudvidelse, men at de i det lange Løb konstaterer, at de som Følge af Efterspørgselsnedgangen tværtimod maa indskrænke.

Saalænge en saadan Tilstand med Arbejdsløshed, hvor kun Kapitalisternes Modstand mod at betale en dertil svarende Løn forhindrer Produktions- og Beskæftigelsesudvidelse, saa længe kan Arbejderklassen *alene* udfra rent »samfundsmæssige« Overvejelser med god Grund hævde, at eventuelle »Byrder« kan og maa bæres ved Udvidelse af Samfundsproduktionen, og at dette kan og bør ske ved Profitbeskæring og Bevarelse, eventuelt Højnelse af Reallønnen.

Herudfra maatte Spørgsmaalene om *Lønforhøjelser*, om *Landbrugsgældens Nedskrivning*, om *effektiv Bekæmpelse af Prisstigningerne* og *sidst, men ikke mindst, om Forhøjelse af Understøttelserne*, altsammen blive Foranstaltninger, der er af første Interesse ogsaa i Beskæftigelsesspørgsmaalet, hvilket ikke mindst har politisk Betydning ved det Fællesskab, det naturligt *burde have* affødt, mellem de Beskæftigede, de Arbejdsløse, de understøttede og de arbejdende Landbrugere.

★

I den politiske Diskussion før Krigen var der imidlertid et Krav, der udfra dette Konsumtionssynspunkt hørte hjemme

fremmest i Beskæftigelseskampen: *40 Timers Ugen*. Kravet om 40 Timers Ugen indebærer Kravet om fuld Lønudligning. *Uden* Lønudligning blev det et Spørgsmaal om at dele Fattigdommen. *Med* Lønudligning derimod et positivt Klassekampsspørgsmaal, paa een Gang et Spørgsmaal om en menneskelig Tilværelse for Arbejderklassen og om et meget væsentlig Fremstød mod Arbejdsløsheden.

For at den skal virke saaledes, er det nødvendigt, at den kommer til at betyde en real Forhøjelse af Timelønnen paa Profittens Bekostning. For at Aktionen skal lykkes, maa et saa væsentlig Klassefremstød selvfølgelig garderes paa alle de Fronter, som en forbitret Kapitalistklasse kan sætte ind paa, men her var vi ikke daarligt stillet, Valutacentralen gav en *Arbejderregering* Mulighed for at forhindre Kapitalflugt og Herredømme over Raastofforsyningen, som er et yderst effektivt Tvangsmiddel overfor Kapitalisterne, som nok er villig til at »strejke«, hvis der er andre Muligheder udenlands eller indenlands for midlertidig Pengeanbringelse, men som i modsat Fald nok tager Produktionsrisikoen, selv mod en lave relativ Profit. En effektiv Pris og Profitkontrol maatte saa samtidig forhindre, at Kapitalisterne overvæltede Lønforhøjelsen paa Varepriserne.

Paa dette som paa andre Omraader af den skitserede socialistiske Beskæftigelsespolitik er Socialdemokratiets Svigten nu en historisk fastslaaet Kendsgerning.

Ud fra Konsumtionssynspunktet faar *Skattepolitikken* sin særlige Betydning. Regeringens Syn paa Skattepolitikken var som det nødvendige Onde. I flere Pjecer i Aarene før den nuværende Krig var Socialdemokratiet inde paa den Parole, at Sociallovgivningen ikke kunde udvides væsentlig mere, fordi den Beskatning, der saa vilde udkræves, vilde standse Erhvervslivet (iøvrigt hvilken selvmorderisk Parole). Heroverfor maa hævdes, at Beskatningen ikke alene ikke skaber Arbejds-

løshed, men at det snarere er en manglende Beskatning, der skaber Arbejdsløshed. Netop Skattepolitikken burde være anvendt som et bevidst og positivt Middel til at fjerne det Misforhold mellem Arbejdsindtægter og Profitindtægter, som den herskende Arbejdsløshedskrise viste, der var. Allerede før Krigens, ialtfald før den forcerede Rustningskonjunktur satte ind i 1939, saa vi, at store Dele af de allerede skete Investeringer laa stille paa Grund af Afsætningsvanskeligheder, og at frigjorte Kapitaler holdtes »ledige« i Form af Pengekapital, fordi der ikke var det fornødne Konsumtionsgrundlag til rentabel Produktion. Det maatte da netop være Skattepolitikens Opgave at inddrage den overflødige Profitindtægt og anvende den til Forhøjelse af Konsumindtægterne gennem udvidet Sociallovgivning og paa anden Maade. En saadan Virksomhed vilde i det lange Løb skabe sit eget Skattegrundlag, idet hele Samfundets Indtægtsniveau som foran omtalt vilde kunne stige¹⁾.

I Forbindelse med Spørgsmaalet om Skattepolitikken skal omtales, at blot en Gennemtvangelse af den *eksisterende* Skattelovgivning antagelig vil kunne indbringe det offentlige adskillige Snese Millioner Kroner. Ifølge en Tale af Skattedirektør Korst i 1938 i Skatteraadsforeningen skal Statistisk Departement have beregnet den aarlige Nationalindtægt til 6 Milliarder Kroner, medens den sædvanlige Opgørelse paa Grundlag af Skattestatistikken kun naaede til 4,6 Milliarder, hvorefter altsaa ca. 1½ Milliard Kroner aarlig skulde unddrage sig Beskatning! Da Størstedelen af disse 1400 Millioner Kroner antagelig tilhører de mere Bemidlede og altsaa skulde rammes af en forholdsvis høj Skatteprocent, maa det være et eventyrligt Beløb, hvis disse Tal er rigtige, der saaledes aar-

1) Der er maaske Grund til at bemærke, at det selvfølgelig ikke er en *hvilken-somhelst* Skattepolitik, der forfølger det ovenfor nævnte Formaal, men kun en Beskatning af de rige. Naar den socialdemokratiske Regering siden sin Magtovertagelse i 1929 har forøget den indirekte Beskatning med ca. 250 Millioner Kr. aarligt (1939—40) overfor en samtidig Stigning i de direkte Skatter (hvoraf jo ogsaa de ubemidlede betaler deres klækkelige Del) paa blot 125 Millioner Kr., saa virker dette i ganske modsat Retning.

ligt frasvindles det offentlige. Det maatte dog teknisk være en smal Sag at gennemføre en saa effektiv Indtægtskontrol og Straffelovgivning, at dette Skattesnyderi blev bremset.

Offentlige Arbejder.

I en akut Arbejdsløshedssituation vil offentlige Arbejder af den sædvanlige Slags selvfølgelig være af stor Betydning, men som Led i en virkelig systematisk Beskæftigelsesplan paa længere Sigt lider de sædvanlige offentlige Arbejder af flere Mangler, navnlig af følgende tre: for det *første* kommer almindelige Forbrugsindtægter i vidt Omfang til at bære Skattebyrden, hvorved de offentlige Arbejder modvirker sig selv. For det *andet* er der den Ulempe ved offentlige Arbejder af den sædvanlige Slags, at deres Virksomhed almindeligvis ikke giver sig Udslag i Produkter, der forhøjer den store Befolkningens Velfærd. F. Eks. kom de mægtige Vejanlæg væsentlig de mere velstillede Bilejere til Gode. For det *tredie* er offentlige Arbejder ikke permanente i deres Virkning, men ophører med at gavne Beskæftigelsen, saa snart det offentlige Arbejde er forbi, i Modsætning til Lønforhøjelse eller 40 Timers Ugen, der betyder en varig Forbedring af Konsumtionsgrundlaget.

Spørgsmaalet rejste sig derfor, om der ikke burde udarbejdes et systematisk og omfattende Program for offentlige Arbejder, hvor Beskæftigelseshensynet kombineres med Kravet om, at denne Virksomhed skal give sig Udtryk i Goder, der er af stor Betydning for den store Befolkningens Velfærd, hvorved der desuden vilde blive frigjort Konsumkraft til andre Formaal.

Boligforsyningen kommer i første Række ved et saadant omfattende Program. Det sociale Velfærdselement er her af første Interesse. Dernæst findes der i denne Forbindelse en særlig Gruppe Kapitalindtægter, som det burde have været

Socialdemokratiets første Pligt at konfiskere, nemlig Grundrenten.

Fra den almindelige Vurdering i 1932 til den almindelige Vurdering i 1936 steg den samlede Vurderingssum alene i Hovedstaden med 781 Millioner Kroner, hvoraf de 202 Millioner udgjorde Stigningen i den rene Grundværdi. Ved Inddragning af Grundværdistigningerne, eventuelt i Forbindelse med en Bestemmelse om, at alle Ejendomme over en vis Alder f. Eks. 50 eller 100 Aar tilfaldt det offentlige (den sidste Bestemmelse vilde ogsaa udfra et Bysanerings og Byplanssynspunkt være paa sin Plads), kunde man have dannet en offentlig Fond til Byggeri. Om man saa skulde gaa den Vej at give Tilskud, f. Eks. Rentelettelse, til det private Byggeri eller helt overtage Boligforsyningen, kunde diskuteres. I første Fald maatte man særlig sikre sig, at Tilskudet kom Lejerne til Gode ved Lejenedsættelse. Jeg ser iøvrigt ingen Grund til, at det offentlige ikke helt skulde overtage Boligforsyningen, en Opgave, som det private Initiativ saa sandelig ikke har vist sig voksen.

Et saadant systematisk Program vilde samtidig øge Befolkningens Velfærd paa et vitalt Punkt og *varigt* skabe bedre Beskæftigelsesforhold ved Konfiskationen af en Del af Kapitalindtægterne til Fordel for Konsumindtægterne.

Bestræbelser for at bringe Laanerenten ned.

Naar Laanerenten i lange Perioder laa forholdsvis højt her i Landet, skyldes det dels, at Nationalbanken af Hensyn til Valutastillingen i sin Tid fordyrede sin Kreditgivning (hvilket bl. a. førte til det da blomstrende Byggeris Standsning), dels at der i de senere Aar før Krigen, navnlig før 1938, tilsyneladende var saa udmærket Adgang til profitabel Pengeanbringelse i Produktionen, at de mere sikre Obligationskøb blev forsømt, og endelig at det danske Landbrugs Fremtid jo ikke tegnede sig i de lyseste Farver, hvilket ogsaa maatte give sig

Udslag i hvilken Rentefod Spekulanterne ventede vilde blive gældende her i Landet over et længere Tidsrum.

Ikke desto mindre er det en utvivlsom Sandhed, at Rente-niveauet laa for højt, og at en væsentlig og varig Nedbrin-gelse af Renteniveauet vilde hjælpe Beskæftigelsen frem. Det er dog et Spørgsmaal, om et af de almindelig kendte midler-tidige Rentefald, som skyldes, at Produktionen er standset, vil have stor Betydning udenfor Byggeriet, hvis Konsumtions-grundlaget ikke samtidig øges. Et saadant Rentefald betyder ganske vist større Profitmargin og kan derfor presse Produk-tionen frem, men kun ved at skabe falske Profitforventninger, som i hvert Fald i det lange Løb maa vise sig forkerte.

Derimod er det lige saa sikkert, at en *varig* Rentenedgang, som de producerende Kapitalister kan regne med, ikke kan undgaa at faa beskæftigelsesmæssige Virkninger, men da Ka-pitalisterne ikke syntes meget tilbøjelige til, til Trods for Eksi-stensen af ledige Kapitaler, at etablere et væsentlig lavere Renteniveau, burde det have været en Opgave for den for Kapitalopsparingen saa bekymrede Regering gennem en om-fattende Profitbeskatning eller Formuebeskatning at skaffe Midler til beskæftigelsesskabende Udlaan til lav Rente.

Samtidig maatte man gennem en effektiv Priskontrol have sikret sig, at Laanerne lod Rentelettelsen gaa videre til Vare-priserne, saa Konsumtionsgrundlaget kunde øges samtidig med Produktionen.

Iøvrigt vilde en ændret Handelspolitik, som lettede Presset paa Valutabeholdningen, have medført en Lettelse af National-bankens Kredithetingelser og derved tjene til at sænke Rente-niveauet.

Et videre Perspektiv er en statslig Overtagelse af Ledelsen af Landets Pengeinstitutter, saa al Kredit kunde tildeles efter Beskæftigelseshensyn, hvorved beskæftigelsesmæssigt vigtige Omraader kunde faa billig Kredit. Udfra Erfaringerne i de forløbne Aar før denne Krig bl. a. ved Forsøgene paa Rente-konvertering og m. H. t. Byggeriets Standsning er det iøvrigt

et Spørgsmaal, om en saadan Overtagelse af Ledelsen af Landets samlede Kreditvæsen ikke vilde vise sig at være en nødvendig Betingelse for en virkelig systematisk Beskæftigelsesplan.

Importregulering.

Som nævnt laa de største Vanskeligheder for en beskæftigelsesmæssig Udnyttelse af Valuta- og Kredittildelingen i Modstanden fra visse Landbokredse, og indenrigspolitisk Vigen af for Kapitalisternes Modstand mod Pris- og Profitbeskæring. Det er klart, at hvor fundamentale og vigtige de foran gennemgaaede Forholdsregler end var, maatte det dog være et Hovedpunkt at fjerne denne Modstand, der gjorde Valutaspørgsmaalet fra at være et rent teknisk mere underordnet Led i en samlet Beskæftigelsespolitik til Centrum i Diskussionen, fordi Handelspolitiken paa den ene Side forhindrede den nødvendige Indførsel af Raastoffer, der er en *Betingelse* for enhver Beskæftigelsespolitik, og fordi Kapitalisterne paa den anden Side benyttede Valutacentralen til en Prisforhøjelsespolitik, der slog Afsætningsbasis væk under Fødderne paa Beskæftigelsespolitiken.

Paa den anden Side er det vigtigt at skelne mellem *Betingelserne* for at kunne føre Beskæftigelsespolitik og selve de beskæftigelsesskabende *Foranstaltninger*. Man skal vogte sig for at tro, at man gennem en beskyttende Nedsækering af Færdigvareimporten foretaget gennem en Valutacentral ikke skulde komme ud for væsentlig de samme Vanskeligheder, som er almindelig anerkendt, naar Talen er om Told.

Det springende Punkt er, i hvilket Omfang en Færdigvarenedsækering gennem Importreguleringen i sig selv kan øge den samlede Beskæftigelse i Landet. Og her gælder det stadigvæk, at en Nedsækering af den samlede Import i det store og hele efterhaanden maa bevirke en tilsvarende Nedgang i Eksporten, hvorved den Indtægtsfremgang, der vindes i Hjemmeproduktionen, svarer til, hvad der mistes i Eksportproduktionen.

Hvis der er forholdsvis megen Arbejdsløn i den nye Hjemmeproduktion i Forhold til den mistede Eksportproduktion, giver Ombytningen dog et Plus i Beskæftigelse.

I Aarene før Krigen, hvor vi var i den Situation, at en yderligere Landbrugseksport, der med Sikkerhed kunde siges næsten ingen Beskæftigelsesfremgang at have givet, kunstigt var fremtvinget paa Bekostning af Raastofimporten, var det klart, at en Rettelse af dette Forhold gennem en ændret Handelspolitik var en stærkt paakrævet Foranstaltning, men bortset fra den Slags unormale Foreteelser, er det tvivlsomt, hvor meget der kan vindes ved en Afløsning af Eksportproduktion med Hjemmemarkedetsproduktion.

Hvor lidt Beskyttelse nyttede i Forhold til Nedgangen i den brede Befolknings Købekraft, viste den efterhaanden til næsten 100 pCt. beskyttede Skotøjsindustri, hvis Arbejdsløshedsprocent i de sidste Aar før Krigen var fordoblet, saa mere end hver fjerde Mand da gik arbejdsløs.

En Udnyttelse af Valutacentralen *rent* beskyttende betød blot en Ombytning af en Produktion med en anden, og selv om dette under visse Betingelser kan skabe en vis Bedring, kan det principielle Hovedsynspunkt, naar Talen er om en planmæssig Bekæmpelse af Arbejdsløsheden, dog ikke være at afløse den ene Produktion med den anden, men at skabe helt *nye* Beskæftigelsesmuligheder. Og dette kunde ske ved radikalt at hæve Konsumindtægterne paa Profitindtægternes Bekostning. Herved skabes helt nye Beskæftigelsesmuligheder og Valutacentralen *kunde* her have faaet sin store Betydning ved at fremme Raastofimporten, *uden* at den samlede Import gik ned, ja, endog samtidig med, at den kunde være steget.

Naar der i det foregaaende er gaaet mere udførligt ind paa Arbejdsløsheds- og Beskæftigelsesspørgsmaalet før Krigen, er det fordi, hele denne Diskussion bedst belyser det kapitalistiske Arbejdsløshedsproblems inderste Væsen, der i vidt Omfang gælder i skarpet Form ogsaa under en Krigs ekstraordinære Forhold.

II. Efter den 9. April

Herefter skal vi gaa over til at se paa, hvorledes den 9. April og den dermed sammenhængende Standsning i Raastofimporten har paavirket Beskæftigelsen, hvad Aarsagen kan være til den stærke Beskæftigelsesnedgang, og i hvilken Retning den socialistiske Udvej af Beskæftigelsesuføret ligger.

Arbejdsløshedens Omfang.

Den officielle Arbejdsløshed
(organiserede).

Maaned:	1938		1939		1940	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Januar	130.897	29,2	139.907	29,7	149.179	30,1
Februar	124.793	27,7	127.208	26,8	163.871	32,9
Marts	99.658	22,1	108.316	22,8	152.220	30,6
April	91.576	20,3	80.242	16,9	129.972	26,0
Maj	79.098	17,5	55.180	11,5	101.422	20,3
Juni	75.679	16,7	53.341	11,1	84.636	16,9
Juli	77.164	16,9	53.296	11,0	80.928	16,1
August	77.127	16,9	46.097	9,5	89.673	17,8
September	77.373	16,8	60.805	12,5	89.936	17,8
Oktober	86.831	18,8	78.367	16,0	96.332	19,1
November	105.131	22,7	105.065	21,3	117.262	23,2
December	147.152	31,6	159.259	32,2	179.410 ¹⁾	35,6
Gennemsnit	97.707	21,3	88.923	18,4	119.571	23,8

Tabellen viser, at i December 1940 laa det officielle Arbejdsløshedstal ca. 30.000 højere end i December 1938, den sidste Fredsdecember. Hertil kommer saa den Arbejdsmangel, der »skjules« paa forskellig Maade, f. Eks. gennem de Arbejdsfordeltes Mindrebeskæftigelse, gennem Tysklandsarbejderne, samt den Stigning i Arbejdsløsheden iøvrigt, der af den ene eller anden Grund ikke registreres f. Eks. som Følge

1) Hertil kommer 13.788 uorganiserede Arbejdsløse, saaledes ialt i December 1940: 193.198 Arbejdsløse.

af, at der ikke hæves Understøttelse, mere tilfældig uorganiseret Arbejdstidsnedsættelse m. v.

For November er den i den officielle Arbejdsfordeling skjulte Arbejdsløshed angivet til ca. 25.000 Mand Heldagsbeskæftigede, et Tal der for December formentlig ikke ligger under 30.000 Mand. Samtidig er det for December oplyst, at der var ca. 30.000 Mand beskæftiget i Tyskland.

Herved naar vi til at den samlede virkelige Arbejdsmangel her i Landet i Forhold til Førkrigstiden er steget med et lille hundrede tusinde Mand, svarende til knap 20 pCt. af den samlede Arbejderstab.

Dette stemmer ogsaa meget godt overens med, hvad Produktionen og Byggeriet udviser. Fra Nytaar 1939 til Nytaar 1941 faldt Industriens Produktionsindex med 19 pCt. og Byggeriet med ca. Halvdelen, hvorefter en Snes Procent ikke synes at være for meget ansat som Nedgang i Beskæftigelsen som Følge af Udviklingen under Krigen indtil Nytaar 1941.

Regner vi saa hermed, saa naar vi til, at Arbejdsmangelen gennemsnitlig for et helt Aars tolv Maaneder maa være steget fra ca. 20 til ca. 40 pCt. eller fra ca. 100.000 til ca. 200.000 heldagsbeskæftigede, hvilket betyder, at *den Opgave som dansk Beskæftigelsespolitik staar overfor idag, er at skaffe fuldt Arbejde herhjemme til ca. 200.000 Mand.* — Fuldt Arbejde, for det kan ikke være Meningen, at Arbejdsfordelingen, der sætter den beskæftigede Arbejder ned paa Sulteløn, skal være et varigt Fænomen, og *herhjemme*, for det kan heller ikke være Meningen, at det varigt skulde være nødvendigt at »eksportere« vore Arbejdsløse bort fra Slægt, Familie og Hjemstavn som andet overflødigt Stykgods.

Iøvrigt maa det betones, at naar der ovenfor regnes med 40 pCt., svarende til 200.000 Mand, saa er dette *gennemsnitligt* for et helt Aar, men ikke bare et Vinterfænomen. For December 1940 laa f. Eks. Arbejdsløsheden, hvis man regner Arbejdsfordelingen og Tysklandsarbejderne med, paa over 250.000 eller 50 pCt. af samtlige Arbejdere.

Aarsagerne til Arbejdsløshedens Stigning.

Efter marxistisk Opfattelse er den afgørende Faktor, der under »normale« Forhold holder Beskæftigelsen nede, Kapitalens Profitstræb, der begrænser den store Befolknings Forbrug til et Minimum, og dermed ogsaa Købekraften, Produktionen og Beskæftigelsen.

De samme borgerlige Teoretikere, som før Krigen kunde bortforklare dette og »bevise« at det tværtimod var en for høj »Monopol«løn, der hindrede Beskæftigelsen i at komme i Gang — disse samme Folk ved nu efter den 9. April at forklare alt med *een* Henvisning: til Raastofmangelen, der opfattes som noget »teknisk«, noget »objektivt«, kort sagt noget, som man ikke kan bebrejde den danske Regering og de danske Kapitalister.

Hertil er der at sige, at det er rigtigt, at Beskæftigelsesproblemets Kerne efter den 9. April *fremtræder* som et Raastofspørgsmaal — men det er ikke rigtigt, naar man vil gøre dette beskæftigelsesmæssige Raastofspørgsmaal til noget rent »teknisk«, noget *uforskyldt*. Det er fundamentalt de samme kapitalistiske Profithensyn, der idag hindrer det beskæftigelsesmæssige Raastofspørgsmaals Løsning, som ogsaa under »normale« Forhold overhovedet hindrer Beskæftigelsesspørgsmaalets Løsning.

De borgerlige Naitonaløkonomer, der excellerer i Beskæftigelsesspørgsmaalet herhjemme, paastaar, at der i det lange Løb overhovedet ikke findes noget kapitalistisk Afsætningsproblem. Om saa Profitten er nok saa høj, afstedkommer dette efter deres Mening intet Afsætningsproblem, thi Kapitalisterne vil bruge deres Penge til fuldt ud at efterspørge Varer for, enten Maskiner og andre Kapitalgoder i det Omfang, som der faktisk er Brug for dem til Produktion, og derudover vil de efterspørge Forbrugsvarer for Resten af deres Penge. Hvis Lønnen falder og Profitten stiger tilsvarende, saa gaar den samlede Efterspørgsel ikke ned af den Grund, for Kapitalisternes Forbrug stiger lige saa meget som Arbejdernes er faldet,

eller Kapitalisternes øgede Opsparing vil i det lange Løb presse Rentefoden saa langt ned, at *dels* Priserne falder, hvorved Lønnens Købekraft, Realløn og Forbrug endog kan komme til at ligge højere end før, og *dels* Kapitalens Størrelse som Følge af det varigt lavere Renteniveau stiger pr. Arbejder, saaledes at ogsaa Investeringsproduktionen løbende kommer til at ligge paa et noget højere Niveau. — (Heroverfor hævder vi Marxister, at Kapitalisterne ved en saadan Løn- og Profitudvikling vil udvide deres Akkumulation forholdsvis for stærkt, idet en saadan Opsparingsøgning — som Følge af den klassemæssige Modstand herimod — ikke fuldt ud vil give sig Udslag i Rentenedgang og endnu mindre i Prisnedgang og real Lønhævning. Herved faar vi Underkonsum, der i første Omgang sætter sig igennem som Krise i de eksisterende Produktionsanlæg, og i det lange Løb udvirker sig som kronisk Arbejdsløshed).

Naar disse Teoretikere saaledes paa Forhaand har »afskaffet« *Afsætningsproblemet*, saa klarer Resten sig let for dem, for saa *kan* det kun blive et rent og skært *Omkostningsproblem*, hvorvidt Produktionen og Beskæftigelsen skal udvides eller ikke. Det der hindrer Beskæftigelsen er saa for høj Omkostning (Løn), eller med andre Ord for lille Profit. Hokus pokus: det er en for høj »Monopol«løn, der er Skyld i Arbejdsløsheden.

Heroverfor hævder vi Marxister, at der er Tale om *baade* et Omkostningsforhold *og* et Afsætningsforhold. Og under kapitalistiske Forhold er der et direkte *Modsætningsforhold* mellem disse.

Kapitalisterne møder med et vist Profitkrav, som de vil have dækket for at producere — det er Omkostningsmodstanden mod Produktionsudvidelse. Denne Omkostningsmodstand kan aabenbart ophæves paa *to* Maader:

1) Ved at *opfylde* Kapitalisternes Profitkrav, hvorved »Omkostningsmodstanden« forsvinder — dog kun for saa vidt Kapitalisterne saa ikke bagefter sætter deres Profitkrav yder-

ligere op, hvad de tit vil have en Tendens til, naar der synes at hyde sig Lejlighed til en almindelig Profitforhøjelse. Ved at opfylde Kapitalisternes Profitkrav forsvinder altsaa Omkostningsmodstanden, Kapitalisterne er nu *villige* til at udvide Produktionen og Beskæftigelsen, men nu viser det sig, at ved selve denne Profitforhøjelse, er den store Befolknings Købekraft og Produktionens Afsætningsbasis blevet indsnævet, saa de i det lange Løb *ikke kan* udvide Produktionen. En Opfyldelse af Kapitalisternes Profitkrav betyder saaledes ikke nogen Løsning af Beskæftigelsesspørgsmaalet, højst en Udsættelse, men i det lange Løb kun for at forværre det, forøge den kroniske Arbejdsløshed.

2) Den anden Maade at fjerne Omkostningsmodstanden paa, er ved i direkte Kamp mod Kapitalen at *presse dens Profitkrav ned*, gøre den villig til at nøjes med en lavere Profit — for saadan er Kapitalen jo, at den nok kæmper for en saa høj Profit som muligt, men at en lavere Profit dog til syvende og sidst er bedre end slet ingen Profit, og at den derfor — naar det først er gaaet op for den, at den er nødt til at finde sig deri — ogsaa producerer til en lavere Profit. Men herved sættes Lønnen, den store Befolknings Købekraft og hele Produktionens Afsætningsbasis i Vejret, hvorved vi i det lange Løb faar, at Produktionen og Beskæftigelsen vil kunne gaa i Vejret, fordi *baade* Omkostningsmodstanden og Afsætningsmodstanden er skudt længere bort. Beskæftigelsesspørgsmalets varige Løsning kræver derfor under »normale« Forhold en direkte Kamp mod Kapitalen, en *Klassekamp*, fordi selve Profitsystemet hviler paa *Kapitalisternes* modgaaende Klassekamp.

Hvorledes er Forholdene nu i ekstraordinære Tider, efter den 9. April? Har Forholdene nu saa ganske forskudt sig, at Klassekampen helt er sat ud af Spil? At der nu har sat saadanne »tekniske«, »objektive«, »uforskyldte« o. s. v. Hindringer ind for det danske Samfund, at Kampen mod disse kan og maa ske i et nationalt Samarbejde og Ophævelse af Klasse-

kampen, saaledes som Borgerskabet, støttet af De samvirkende Fagforbunds Formand, Laurits Hansen, gentagne Gange har hævdet det?

Der er efter den 9. April opstaaet nye Vanskeligheder, opstaaet et Raastofspørgsmaal i Blokadekrigens Kølvand, dette er en Kendsgerning, og en Kendsgerning, som i et vist Omfang er objektiv d. v. s. ogsaa vilde være en vis Vanskelighed for et socialistisk Samfund, en Vanskelighed f. Eks. med Hensyn til Nationalindtægtens Størrelse, men *ikke* i væsentligt Omfang noget Beskæftigelsesspørgsmaal (se Kap. III). Det *beskæftigelsesmæssige* Raastofspørgsmaal hindres idag af ganske de samme Kræfter, som ogsaa før Krigen hindrede Beskæftigelsesspørgsmaalets Løsning, nemlig *Kapitalisternes* hensynsløse, økonomiske *Klassekamp*. Kapitalisternes Profitkrav forhindrer saavel en hurtig Omlægning af vor Raastofimport som (navnlig) af vor hjemlige Raastofproduktion samt en effektiv Udnyttelse af de forhaandenværende Raastoffer.

Ogsaa her har man de to nævnte Veje til Omkostningsmodstandens Fjernelse: man kan opfylde Kapitalisternes Profitkrav, som de opstiller som Betingelse for den nødvendige Omlægning, men saa vil den store Befolknings Købekraft nedskæres i den Grad, at der alene af Afsætningsgrunde ikke mere bliver Brug for en saa vidtgaaende Omlægning, og i Stedet faar man Arbejdsløshed, selv om den »skjules« som Arbejdsfordeling o. s. v.

Et Eksempel er allerede tidligere nævnt: Tørveproduktionen, ved en Ekspropriation af Tørvemoserne med fuld Erstatning til deres Førkrigsværdi, og Statsdrift f. Eks. ved Hjælp af de Arbejdsløse til tarifmæssig Betaling, kunde Tørvene sælges til en Pris, der alene dækker Arbejdsløn og andre nødvendige Omkostninger, men ikke taarnhøje Afgifter og Profitter til Moseejere og Tørvefabrikanter. Herved vilde man dels faa en rationel, hurtig og gennemført Udvidelse af baade Beskæftigelsen og Brændselsmængden, dels vilde Tørvene kunne holdes i saadanne Priser, at det bliver muligt for den

store Befolkning at købe dem, saa Produktionen ikke hæmmes af manglende Købekraft, og endelig vilde den mindre Brændselsudgift for Befolkningen betyde, at den ogsaa vilde have større Købekraft overfor *andre* Varer, saa Beskæftigelsen ogsaa kunde udvides her. Der er ogsaa tidligere nævnt Kornproblemet og Dyrkningen af Tekstilplanter, Byggeriet m. v.

Noget lignende gælder iøvrigt overalt i Produktionen i større eller mindre Udstrækning. Kun denne Vej, en beslut-som Kamp mod Kapitalens Profitstræb, der hindrer den nødvendige Omlægning, fører hurtigt over Omlægningens Vanskeligheder, og forhindrer at Kapitalisterne *udnytter* Omlægningens Vanskeligheder, til en forstærket Udbytning, der i det lange Løb, naar selve Omlægningen er overstaaet, betyder at hele Samfundsproduktionen skal foregaa paa en stærkt indskrumpet Afsætningsbasis med tilsvarende øget kronisk Arbejdsløshed.

At *selve* Omlægningen i særlig Grad forsinkes, saalænge Kapitalisterne endnu har Haab om at *udnytte* Situationen til forstærket Udbytning, men at det, naar Grænsen for hvor langt det er muligt at sænke Arbejdernes Levelfod er naaet — hvilken Grænse bl. a. afhænger af Arbejderklassens egen Modstandskraft — saa nok skal vise sig, at Kapitalisterne kommer i Gang med Produktionen, er ogsaa omtalt under Raastofafsnittet.

V

Arbejderklassens Levefod

I. Mellem de to Krige¹⁾

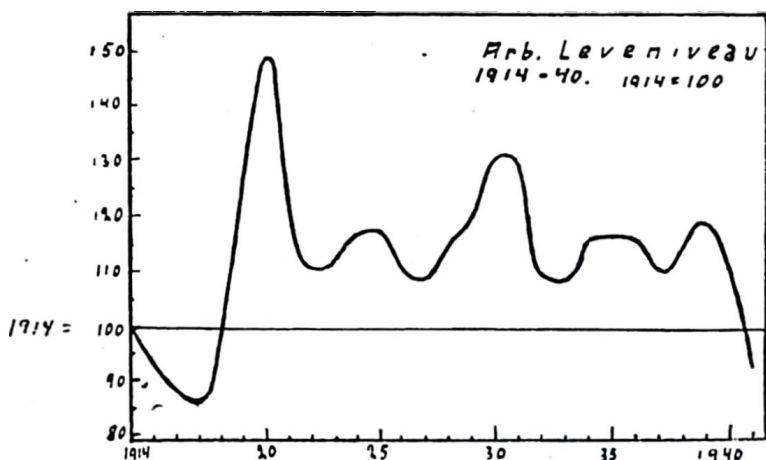
Naar man staar midt i denne Tids stærke Angreb paa Arbejderklassen og dens Leveniveau, er det frugtbart til Forstaaelse af Begivenhederne at undersøge, hvorledes den forudgaaende Udvikling formede sig. Det umiddelbart forudgaaende Tiaar var politisk behersket af Socialdemokratiet, og tager vi Tiden helt tilbage til den første Verdenskrig (eller endnu længere), saa var i hvert Fald Arbejderklassens Politik socialdemokratisk. Det er derfor ogsaa en almindelig Paastand fra HIPA og anden Side — at siden Aarhundredeskiftet har Arbejdernes Leveniveau været i en stadig Stigning, som kun midlertidig i Krigstider o. l. blev afbrudt af kortvarige Fald, og Fagorganisationerne været i Fremgang, saaledes at de sidste Maaneders Nedgang i Leveniveau o. s. v. altsaa skulde betegne en pludselig Kovending, fremkaldt af »Omstændighederne«.

Det bedste Udtryk for Leveniveauet faar man i Realaaarsindtægten, hvor der tages Hensyn til Timeløn, Prisniveauet, dagligt Arbejdstimetal og Arbejdsløshed (eller Beskæftigelse).

1) Dette Stykke om Arbejderklassens Levefod mellem de to Krige er et Optræk af en Kronik af *Bent Hansen* i »Arbejderbladet« for den 12. December 1940; den er udarbejdet til en Studiekreds i Studentersamfundet, som Bogens Forfatter har ledet.

I Tabellen nedenfor er derfor angivet i de 4 første Kolonner disse Faktoreres Bevægelse, medens den 5 Kolonne viser Realtimelønnen, som findes ved at sammenligne Timeløn og Prisniveau, og endelig i 6 Kolonne findes Realaaarsindtægten.

Aar	Timeløn Øre	Prisniveau 1914=100	Timer pr. Dag 1914=100	Beskæftig. i pCt. af organ.	Realtimeløn, 1914=100	Realindtægt, 1914=100
1914	48	100	100	90,1	100	100
1915	—	116	100	91,9	—	—
1916	—	135	100	94,9	—	—
1917	64	155	100	90,3	86	86
1918	—	179	96	81,9	—	—
1919	143	215	91	89,1	138	124
1920	205	261	88	93,6	163	149
1921	181	232	85	80,3	162	123
1922	140	200	85	80,7	146	111
1923	136	206	84	87,3	137	112
1924	145	216	84	89,3	140	117
1925	150	211	84	85,3	148	118
1926	135	184	83	79,3	152	111
1927	129	177	83	77,5	152	109
1928	128	175	83	81,5	152	114
1929	129	173	82	84,5	155	119
1930	132	165	82	86,3	167	131
1931	131	155	82	82,1	175	131
1932	132	155	82	68,3	177	110
1933	131	159	81	71,2	171	109
1934	132	166	81	77,9	165	116
1935	133	171	81	80,3	162	117
1936	135	174	81	80,7	161	117
1937	135	180	81	78,1	156	110
1938	142	183	81	78,6	161	114
1939	147	187	81	81,6	163	119

Den ofte paastaaede stadige, uafbrudte Stigning i Arbejder-
nes Leveniveau siden Aarhundredeskiftet viser sig altsaa at
være urigtig. Den store Stigning i Leveniveauet findes fra ca.
1890 til ca. 1903, hvorfra det nærmest er stagneret indtil
1914. De tre næste Aar faar vi et Fald paa en halv Snes pCt.,
der efterfølges af en Stigning — en endda meget stærk Stig-
ning — som sikkert kun fremkom p. G. af de store *Strejke-
uroligheder 1918—20. I 1920 naaedes Maksimum, og fra da
af gaar en afgjort faldende Tendens op gennem Aarene.* Fra
Midten af 1938 indtræder der, samtidig med at Krigskonjunk-
turen sætter ind, en Stigning i Timelønnen, som, indtil Krigen
brød ud, resulterede i en lille Stigning i Realindtægten, men
som det senere skal paavises er blevet ganske ophævet af
andre Faktorer.

Selve Leveniveauet taler saaledes ikke om nogen Forbed-
ring i Arbejderklassens Forhold de sidste 20 Aar; men hvor-
ledes nu med det Instrument, hvormed Arbejderklassen skulde
sikre sine materielle Kaar: Fagbevægelsen. Det er her til-
strækkeligt at se paa det sidste Tiaar, hvor Socialdemokratiet
har behersket Regeringen.

Det er karakteristisk for den socialdemokratiske Arbejderpolitik, at denne i væsentlig Grad er ført paa Rigsdagen og ikke gennem Fagforeningerne. Den Politik, der er søgt omsat i Lovregler har i det store og hele ført til at indsnævre Fagforeningernes Virkefelt, at begrænse deres Kampevne, hvilket bedst kan ses af en kronologisk Gennemgang af de vigtigste Begivenheder i Perioden.

I 1931 udløb Overenskomsterne. Ved Urafstemning gik Arbejderne mod Forlig, men de Samvirkende gik uden om denne Afstemning, og Forlig blev indgaaet med store Lønreduktioner. I 1933 var der igen Krav om 20 pCt. Lønreduktioner. Der naaedes ikke Enighed, men denne Gang greb Regeringen ind og befalede at forlænge Overenskomsterne. Samtidig kom det første Forbud mod Strejker.

I 1934 kom Forligsmandsloven, der indførte nye Afstemningsregler med Sammenkædning etc., hvorved Forliget sikredes. (Dog Sømandsstrejken og Slakteriarbejderstrejken, hvor tvungen Voldgift anvendtes for første Gang). I 1936 havde vi Storlockout i 5 Uger. Da Forligsmandens Forslag forkastedes, blev der beordret tvungen Voldgift. Endvidere kom de nye Forhandlingsregler, som vanskeliggjorde hurtig Aktion. I 1937 ophøjedes Mæglingsforslaget til Lov, og i 1938 vedtoges Forligsforslaget, men Overenskomsterne faar for første Gang 2 Aars Løbetid.

Disse Ting viser tydeligt Udviklingen i Retning af 1) at fjerne Afgørelserne fra Arbejdernes Hænder over paa Rigsdagens og 2) at bryde Arbejdernes Modstand dels ved direkte Strejkeforbud, dels ved besværlige Forhandlingsregler og dels ved Sammenkædningsreglerne, som har betydet overordentlig meget, idet Forlig flere Gange, trods Majoritet for Forkastelse, er blevet sikret. I Tilknytning hertil kan nævnes, at man har givet de kompetente Forsamlinger, der bestaar af Fagforeningsfunktionærer, udstrakt Ret til at træde i Stedet for Urafstemninger. Ser man paa Statistiken over Arbejdsstandsninger, viser den følgende Billede:

Strejkende pr. Aar gennemsnitlig	2.490
Lockoutede pr. Aar gennemsnitlig	11.518

hvilket altsaa viser, at Fagforeningernes Aktivitet har været meget minimal, hvorimod Arbejdsgiverne ikke er blevet ramt af alle disse Ordninger.

Dette var nogle væsentlige Træk ved den Tid, da Socialdemokratiet førte deres saakaldte »solidariske Lønpolitik«, hvis grundlæggende Idé var, at det ikke saa meget kom an paa, at Lønnen som Helhed steg, som at der skete en »Udligning« mellem godt og daarligt lønnede Fag. Rent øjeblikkeligt betød denne Politik ikke altid udelukkende Skade for Arbejderne; Realindtægten var dog trods alt højere i 1939 end i 1914, men paa langt Sigt, d. v. s. med den Mulighed for Øje, at det, som nu er sket, kunde ske og nødvendigvis maatte ske, var det en for Arbejderklassen ikke særlig heldig Politik.

Den kraftige Forværring af Arbejderklassens Forhold, der nu er indtraadt efter Krigens Begyndelse, er altsaa ikke nogen Kovending, men blot en kraftig Videreførelse af en længe drevet Politik, og kan kun fuldt ud forstaas ud fra denne Synsvinkel.

II. Under den anden imperialistiske Verdenskrig

Fra begge Ender er Arbejdernes Levefod blevet voldsomt angrebet efter Krigens Udbrud og navnlig efter den 9. April, fra den ene Ende har Nedgangen i Beskæftigelsen med dens Følgesvende: Arbejdsløshed og Arbejdsfordeling hugget ind paa Indtægten, og fra anden Side har de voldsomme Prisstigninger gjort den opnaaede Indtægts Købeevne mere og mere illusorisk.

Til Belysning af Leveomkostningerne anføres almindeligt det officielle Pristal for Leveomkostninger. Det turde dog være mere end tvivlsomt, om dette officielle Pristal udviser den

fulde Fordyrelse for Arbejderklassen, og af følgende (om ikke flere) Grunde:

1) Pristallet er beregnet paa et Budget, der i Januar 1941 laa paa 5.182 Kroner om Aaret, hvilket maa antages ret væsentligt at overskride et gennemsnitligt Arbejderbudget, naar Hensyn tages til den gennemsnitlige Arbejdsløshed. Da det helt igennem er saaledes, at alle de billigere Varer og alle de billigere Sorter af hver Vare er steget mest i Pris¹⁾, betyder dette i sig selv, at et *virkeligt Arbejderbudget, der ligger lavere end det officielle, maa udvise større Stigning*, ogsaa for de enkelte Hovedgrupper i Budgettet.

2) Af det officielle Pristal fremgaar det, at de Hovedposter paa Budgettet, der er af særlig Betydning for det lille Budget, er steget særligt kraftigt. Fra 1931 til Januar 1941 har vi saaledes følgende pCt.vise Stigninger: Klæder, Fodtøj, Vask samt Brændsel og Belysning: 115 pCt. og Fødevarer 81 pCt., overfor en Stigning i det samlede Pristal paa 67 pCt., og en Stigning i »andre Udgifter« (der har særlig Betydning for større Budgetter) paa kun 38 pCt.

3) *Rationeringerne* har medført, at en Række af de mest elementære Varer, som den Fattige hidtil har haft at falde tilbage paa, men som det højere Budget kun i meget ringe Omfang præges af (Margarine, Brød, Mel, Gryn, Sukker, Kaffe [»Kaffe og Wienerbrød«] m. m.) kun kan faas i begrænset Omfang og derfor maa suppleres med dyrere Varer, hvilken Omlægning jo ikke fremgaar af Pristallet.

4) Som Følge af den under Krigen opstaaede Vareknaphed er saagodt som alle tidligere kendte »billigste« Kvaliteter af en Række meget nødvendige Varer faldet helt bort, f. Eks. de helt billige Sæbespaaner, det samme gør sig gældende for Margarine, forskellige (tidligere) billigere Kødsorter (»Indmad«) o. s. v.

1) Se bl. a. min Kronik i »Arbejderbladet« for den 10. Februar 1938, hvor der er foretaget Beregninger for Gruppen Fødevarer, der ganske tydelig viser dette.

5) Det officielle Budget paa 5.182 Kroner er ikke et virkeligt Budget, men et *Gennemsnit*, hvori ogsaa indgaar en Række væsentlig højere Budgetter, hvorved en Række Budgetposter af mere luksuspræget Natur med lille Prisstigning kan antages at faa for stor Betydning, hvilket holder den statistiske Stigning nede.

Med disse Forbehold kan vi saa gaa over til at se paa Udviklingen i det officielle Leveomkostningspristal. Dette steg fra Juli 1939 til Januar 1941 med 41 pCt., hvilket betyder at en Arbejder skulde have sine Indtægter forøget med over 2% for at opretholde sin Families Levestandard. I samme Periode er *Timelønnen* imidlertid kun steget med 12—15 pCt., hvilket betyder at Arbejderne *alene* som Følge af Prisfordyrelsen i Forbindelse med Ophævelse af Pristalsreguleringen er berøvet de første 20 pCt. af deres Købeevne og Levelfod¹⁾.

1) Efter det kongelige Forligsnævns Kendelse i Marts 1941 er Stillingen for f. Eks. mandlige Arbejdere følgende: Timeløn før Krigens Udbrud: gennemsnitlig 1,60 Kr. Pristallet steg fra Oktober 1939 til Januar 1940 fra 183 til 203 eller med 20 Points à 0,85 Øre pr. Time = 17 Øre. Kendelsen gav hertil 18 Øre, ialt 35 Øre pr. Time. Herefter er Timelønnen steget fra de 1,60 Kr. til 1,95 Kr. eller med 21,9 %. Prisniveauet er samtidig steget med 41 %. *Timelønnens* Købekraft er dermed stadig sænket med 14 %, hvorved dog maa bemærkes, at dette gælder med Pristallet pr. 1. Januar som Basis, medens det virkelige Forhold jo er, at der indtil Kendelsen gik yderligere over 2 Maaneders Prisstigninger. Hvad det *endelige* Resultat m. H. t. Timelønnens Købekraft bliver, kan dertil først ses om nogen Tid, naar det kan konstateres, i hvilket Omfang Kapitalisterne benytter Lønreguleringen som Paaskud til *fornyede* Prisforhøjelser. Billedet bliver maaske klarest naar, man udtrykker det saaledes, at Arbejderne *begyndte* Aaret 1940 med en real Timeløn, der laa paa *Niveau* med Førkrigstimelønnen, og endte Aaret ca. 20 % under — medens Arbejderne nu *starter* paa Aaret 1941's Prisstigninger med en real Timeløn, der allerede *fra Starten* ligger 14 % lavere. Hvordan den vil *ende*, kan man saa saa nogenlunde slutte sig til, herunder ogsaa, at naar der startes med en 14 % Forringelse, vil Resultatet for 1941 ialt Fald næppe blive *bedre* end den 20 % Forringelse, der ovenfor er regnet med som Slutresultat af Udviklingen i 1940, saaledes at de ovenfor anførte Beregninger efter alt at dømme vil kunne opfattes som en *Minimums*-Beregning for 1941. Endelig bemærkes, at der i disse Beregninger f. Eks. *ikke* er taget Hensyn til, at en Del Arbejdere er — og efter Sigende en meget stor Del i 1941 vil komme — i Arbejde paa Lov om offentlige Arbejders *særligt* forringede Lønbetaelingsler.

Hertil kommer saa Beskæftigelsesnedgangen paa rundt regnet en Snes pCt.

Regner vi med, at Aarslønnen for en fuldt beskæftiget Arbejder før Krigen gennemsnitlig laa paa 3.500 Kroner, og Aarsunderstøttelsen for en fuldt Arbejdsløs paa gennemsnitlig 1.000 Kroner, og regner vi med, at de 400.000 var i Arbejde og de 100.000 paa Understøttelse, saa betyder den nævnte Udvikling med 20 pCt. Fald i Beskæftigelsen og 20 pCt. Fald i Timelønnens Købekraft følgende:

Samlede Indtægt før Krigen:

400.000 Beskæftigede à 3.500 Kr. ... 1.400 Millioner Kr.

100.000 Arbejdsløse à 1.000 Kr. 100 Millioner Kr.

Tilsammen ... 1.500 Millioner Kr.

Med fuld Erstatning for Stigningen i Leveomkostningerne skulde Aarslønnen være steget fra 3.500 til 141 pCt. $\times$ 3.500 Kr. = 4.935 Kr. og Aarsunderstøttelsen fra 1.000 til 1.410 Kr.

Med uforandret Beskæftigelse skulde Arbejderne herefter pr. 1. Januar 1941 have haft følgende Indtægter for at bevare uændret Levelfod:

400.000 Beskæftigede à 4.935 1.974 Millioner Kr.

100.000 Arbejdsløse à 1.410 141 Millioner Kr.

Tilsammen ... 2.115 Millioner Kr.

I Stedet for en Stigning fra 3.500 Kr. til 4.935 Kr. har Lønnen imidlertid kun faaet en Stigning til 3.970 Kr. og Understøttelsen er fra 1.000 Kr. steget til ca. 1.100 Kr. i Stedet for til 1.410 Kr. — og endelig er der i Stedet for en Beskæftigelse paa 400.000 Mand kun en Beskæftigelse paa 300.000 Mand (regnet efter fuld Arbejdsdag).

Arbejderklassens faktiske Pengeindtægt, regnet for et fuldt Aar, ser da saaledes ud:

300.000 Beskæftigede à 3.970 Kr. ... 1.191 Millioner Kr.
200.000 Arbejdsløse¹⁾ à 1.100 Kr. ... 220 Millioner Kr.

Tilsammen ... 1.411 Millioner Kr.

Der er med andre Ord en samlet Nedgang i Arbejderklassens Levefod regnet efter Priserne pr. Januar 1941 fra 2.115 Millioner til 1.411 Millioner Kr., eller med over 700 Millioner Kroner. — *Over 700 Millioner Kroner, dette er altsaa hvad Udviklingen under Krigen foreløbig indtil Nytaar 1941 paa et fuldt Aar koster den danske Arbejderklasse. De 700 Millioner Kroner, som Arbejderklassen her er berøvet, svarer til ikke mindre end en fuld Tredjedel af Arbejderklassens samlede Levefod.*

En saadan Udvikling paa et saa kort Tidsrum maa siges at være enestaaende i Danmarks sociale Historie.

Dette samlede Tab paa over 700 Millioner Kroner om Aaret skyldes altsaa dels Beskæftigelsesnedgangen og dels de Prisstigninger, som der ikke er opnaaet Pristalsregulering for, saaledes at den største Del af Nedskæringen skyldes Prisstigningerne, nemlig knap 400 Millioner Kr. medens Resten, godt 300 Millioner Kr. skyldes Beskæftigelsesnedgangen. Kapitalisternes Prisfordyrelsesvirksomhed har altsaa forvoldt Arbejderklassen et væsentlig større Tab end den med Raastofmangel m. v. sammenhængende Beskæftigelsesnedgang — som Kapitalen iøvrigt heller ikke er skyldfri i.

Arbejderklassens Levefod er altsaa sænket med rundt regnet en Tredjedel under den anden imperialistiske Verdenskrigs første halvandet Aar. Før Krigen laa Arbejderklassens Levefod en 15—20 pCt. over Levefoden i 1914. En Nedgang med en

¹⁾ De i Tyskland beskæftigede 30.000 Arbejdere er medregnet her. Selv om man tager Hensyn til deres fulde Markfortjeneste omregnet til Kroner forrykkes Billedet ikke, men iøvrigt synes det mest naturligt at medregne dem som Arbejdsløse, ikke alene fordi de i Relation til Danmark jo er Beskæftigelsesløse, men ogsaa fordi man vel i Betragtning af det hele Ubehag, det under alle Omstændigheder maa være at arbejde i et fremmed Land, kun kan regne med, hvad der sendes hjem til Familien. Desuden svarer Marklønnens Købekraft jo ingenlunde til dens Værdi omregnet i danske Kroner.

Tredjedel fra dette Niveau fører ned paa et Niveau, der kun udgør ca. 80 pCt. af 1914. Dette betyder, at *Arbejderklassen herhjemme idag ligger 20 pCt. under Niveauet ved dette Aarhundredes Begyndelse, at man skal helt tilbage til forrige Aarhundrede, til Arbejderbevægelsens pure Barndom, for at finde Magen til.*

VI

Udbytningen under Krigen

Det kapitalistiske Samfund udmærker sig ikke ved at give fyldige og udtømmende statistiske Oplysninger til Belysning af dette Emne, navnlig ikke naar det drejer sig om Kapitalens Profitter. De nedenstaaende Beregninger over hvad Forskydningerne indtil Nytaar 1941 betyder, beregnet paa et fuldt Aar, vil derfor tildels bygge paa Skøn. Imidlertid er Udviklingen saa typisk, at der ikke synes at være meget at tage Fejl af i Hovedtrækkene. De foretagne Skøn er iøvrigt, hvor Tvivl foreligger, snarest foretaget saaledes, at Profitterne er under-vurderede.

Landbruget

For *Landbruget* er Udviklingen allerede tildels omtalt i Bogens første Kapitel. Det nævnes der, at der for *Husmanden* maa regnes med en kontant Indtægtsnedgang, maaske paa op mod et halvt hundrede Millioner Kroner.

Landbrugets *Arbejdere* udgør vel rundt regnet en 300.000 Personer. Deres kontante Pengeindtægter er ikke gaaet op, men i et vist Omfang er Pengeværdien af deres Naturalløn jo steget, man kan maaske sætte denne Stigning til 10—12 pCt. af hele Lønnen. Deres samlede Indtægt kan maaske sættes til en 300 Millioner Kroner, hvilket Skattestatistiken synes at tyde paa. Den samlede Indtægt skulde herefter være steget med 30—35 Millioner Kroner, men da der efter Stigningen paa 41 pCt. i Leveomkostningerne maatte udkræves 41

pCt. $\times$ 300 Millioner = 123 Millioner Kroner i Lønstigning for at opretholde Levefoden uændret, betyder det, at Landbrugets Arbejdere i Købekraft har mistet $123 \div 30 \text{ à } 35 = \text{ca. } 90$ Millioner Kroner efter idags Priser.

Gaardmænd og Storbrug maa have haft en direkte Merindtægt paa mindst den tidligere omtalte halve Milliard. Efter Skattestatistiken synes man at kunne regne med, at denne Gruppe før Krigen havde en aarlig Pengeindtægt paa rundt regnet $\frac{1}{2}$ Milliard Kroner. Deres Pengeindtægt er altsaa blevet ca. fordoblet. Da Leveomkostningerne er steget med 41 pCt. kunde man sige, at af Merindtægten gaar de 200 Millioner til at opretholde en uændret Realindtægt, medens de resterende 300 Millioner betyder en direkte Forhøjelse af deres Realindtægt i en Periode, hvor Samfundets samlede Realindtægt ellers er skaaret ned. Regner man med, at Nationalindtægten som Følge af Krigen og Besættelsen (Produktionsnedgangen som Følge af Raastofmangel, den foreløbige ubetalte Eksport til Tyskland o. s. v.) maa skæres ned med 20 pCt., kan man sige, at en — efter borgerlige Retfærdighedsbegreber — »lige-
lig« Byrdefordeling maatte medføre en Sænkning af Indtæg-
tens Købekraft med 20 pCt. Overfører vi dette paa denne Gruppe, burde deres samlede Pengeindtægt ligge paa (500 Mill. + 200 Mill.) $\times$ 80 pCt., hvilket giver ca. 560 Millioner Kroner, og disse Kredse skulde herefter have opnaaet yder-
lige 440 Millioner Kroner som en særlig Krigsgevinst.

Byarbejderne

Som omtalt foran i Kapitel V har Arbejderklassen som Følge af Udviklingen i Krigens første halvandet Aar mistet over 700 Millioner Kroner aarligt, eller en Tredjedel af den samlede Levefod. For at opretholde en uændret Levefod maatte Arbejderklassens samlede Indtægt være steget fra ca. 1.500 Millioner til over 2.100 Millioner Kroner, men i Stedet for er den direkte faldet til ca. 1.400 Millioner Kroner.

Hvis man ud fra en borgerlig Alen herfra vilde drage Arbejderklassens »Andel« af »Krigsbyrden« (som Arbejderklassen ikke anerkender, fordi det er Kapitalismens Krig, og fordi Arbejderne ikke anerkender nogle »sociale« Forpligtelser, saalænge der endnu eksisterer Udbytning, idet Byrderne saa maa dækkes af den arbejdsfri Udbytning, førend der kan blive Tale om at belaste Arbejdsindtægterne, der gennemgaaende i Forvejen ligger paa et menneskeligt Minimum, maatte denne »Andel« sættes til 20 pCt. $\times$ 2.100 Millioner, d. v. s. til ca. 420 Millioner, hvorefter der dog vilde blive ca. 300 Millioner Kroner aarligt tilbage, der udfra ethvert Synspunkt maa karakteriseres som en i Ly af Krigen og Militærbesættelsen foretaget særlig Udbytning til Fordel for indenlandske Kredse: Storlandbruget og Landbrugets Aagerkapital, Industrikapitalister, Redere, Importører og andre.

Tjenestemændene

Tjenestemændene har ialtfald siden Nytaar 1939—40 ikke faaet nogen Lønforhøjelse. Den siden da stedfundne Leveforødyrelse paa 28 pCt. vilde have krævet en Stigning i Pengeindtægten paa 28 pCt. for at bevare Levofoden uændret. Man kan vel anslaa den samlede Pengeindtægt til Statens og Kommunernes Tjenestemænd til rundt regnet 300 Millioner Kroner om Aaret, som altsaa burde være steget med ca. 85 Millioner Kroner, hvis der havde været fuld Prisudligning. En 20 pCt.s Andel af Krigsbyrden vilde her have betydet 20 pCt. $\times$ 385 Millioner Kroner, d. v. s. 77 Millioner Kroner, saaledes at man kan sige, at Tjenestemændene rundt regnet har haaret en halv Snese Millioner Kroner mere end deres forholdsvis Andel af Krigens Byrder.

De Smaahandlende og Haandværkerne

De Smaahandlende og Haandværkerne er det svært at sige noget konkret om, man savner de nødvendige Oplysninger.

Noget kan man dog sige mere i Almindelighed. Siden Krigs-udbrudet er en gros Priserne steget med rundt regnet 70 pCt. og detail Priserne med 40 pCt. Hvis man regner med, at Bruttoavancen før Krigen udgjorde 25—40 pCt. af Salgsprisen, og Indkøbsprisen 60—75 pCt. af Salgsprisen, og regner med, at andre Omkostninger er uændrede, skal en Stigning i Indkøbsprisen paa 70 pCt. ledsages af en Stigning i Salgsprisen paa et halvt hundrede Procent for at dække Meromkostningen pr. Vareenhed. Men detail Prisen er »kun« steget med ca. 40 pCt., saa at man vel maa antage, at de Smaahandlende i Gennemsnit betragtet ikke har kunnet følge med Industri- og en gros Handelskapitalens Varefordyrelse, og endnu mindre har kunnet skaffe sig Dækning for den Nedgang i Realomsætning paa vel en Snes pCt., der nu maa forudses. I en Del Tilfælde maa det dog antages, at ialtfald de bedre forsynede Handlende har haft en Del Fortjeneste paa de tidligere Lagre. Men navnlig for de smaa Forretninger i Arbejderkvartererne, der rammes haardt af Arbejderklassens svigtende Købeevne, er det klart, at Indtægtsnedgangen maa blive ganske betydelig.

Bykapitalen

De Hundreder af Millioner Kroner, som Landets og Byernes Arbejdere, Husmænd, Smaahandlende o. s. v. har maattet bløde som Følge af Prisfordyrelsen, er saa paa den anden Side vandret dels i Storlandbrugets og dels i Bykapitalens Lommer (Importører, Redere, Engroshandels- og Industrikapitalisterne, Aktionærer, Banker o. s. v.). Ogsaa til Beregning af denne Klasses Indtægtsstigning mangler man direkte statistiske Oplysninger, og man maa derfor nøjes med at skønne saa godt, det lader sig gøre.

Salgspriserne er steget med 72 pCt. under Krigen. Af Omkostningerne er Timelønnen steget med en 10—15 pCt. Importerede Varers Prisstigning i *Udlandet* (d. v. s. eksklusive Fragt og Importøravancer, der jo udgør indenlandske Ind-

tægter) er det ikke let at blive klar over. At dømme efter statistisk Departements Oplysninger om Stigningen i Indførselsværdien pr. 1. Januar 1941, synes Prisstigningen i Udlandet (d. v. s. ekskl. Fragt) ikke at ligge paa over 50 pCt. i Forhold til 1938 gennemsnitlig, udtrykt i danske Kroner.

Imidlertid udgør importerede Varer jo kun en *Del* af den samlede danske Produktions og Omsætnings Værdi. Regner man med at der skal en 20—30 pCt. Prisstigning paa *hele* Vareprisen for at dække Omkostningsprisstigningen, er man i alt Fald paa den rigtige Side (se ogsaa foran Kapitel II, Side 30), idet at den Omkostningsstigning, der svarer til en Indtægtsstigning for indenlandske Kredse (bortset fra Arbejdere og Landbruget), jo ikke her skal medregnes som Omkostning.

For at beregne, hvad den danske en gros Prisstigning paa 72 pCt. betyder som Indtægt for de indenlandske Kapitalkredse, der henter deres Andel i en gros Prisen (Transport, Importører, Grossister, Fabrikanter, Aktionærer m. m.), maa man gøre en Antagelse om, hvor stor en Andel disse Kredses Indtægt »normalt« d. v. s. før Krigen udgjorde af den *samlede en gros Pris*. Her er man selvfølgelig paa usikker Grund, men sætter man denne Andel til 30 pCt., har man sikkert *ikke* ansat den for lavt (og sætter man den lavere, faar man kun endnu større Stigning for disse Kapitalkredse end nedenfor beregnet). Vi regner saa med en »normal« Totalavance paa 30 pCt., en Produktionsnedgang paa 20 pCt., en Prisstigning paa 25 pCt. til Dækning af Omkostningerne og en samlet Prisstigning paa 72 pCt.

Regnestykket ser da saaledes ud:

Salgsprisen er steget med 72 pCt., hvoraf 25 til Omkostninger, saaledes at de 47 pCt. gaar direkte til Forøgelse af de nævnte Kredses Andel. Disse 47 pCt. betyder knap Tredobling af »Avancen« (de nævnte Kredses samlede Andel) pr. Vareenhed (nøjagtig: $[47 + 30] : 30 = 263$ pCt.). Samtidig er Omsætningen gaaet ned med 20 pCt. Sætter vi disse Kredses samlede Førkrigs»avance« til 100, falder den til 80 med

Omsætningsnedgangen og stiger derefter til 80×263 pCt. = 210 med Prisstigningen, saaledes at *disse Kredses samlede Pengeindtægt skulde være i alt Fald fordoblet.*

Af Mangel paa direkte Oplysninger kan hele denne Beregning som tidligere bemærket kun være meget skønsmæssig, men det er i alt Fald ganske klart, at disse Kapitalgrupper har forøget deres Pengeindkomst ganske betydeligt, og det synes i Betragtning af officielle Prisoplysninger m. v. ogsaa meget sandsynligt, at der kan være Tale om Fordobling, idet der dog her selvfølgelig maa huskes, at Beregningen er foretaget for Importør-, Handels- og Industrikapitalen m. v. under eet, og visse særlige Grupper som f. Eks. Redere¹⁾, visse Importører, Brændselsfabrikanter o. s. v. har formaaet at tilrive sig en særlig stor Andel af denne Merprofit, tildels paa »Bekostning« af deres Medkapitalister.

Nøjes man med at regne med, at Bykapitalen har forøget sin Pengeindtægt med 50—70 pCt., naar man til følgende. Dens samlede Førkrigsindtægt ligger vel et eller andet Sted mellem $\frac{1}{2}$ og 1 Milliard Kroner. Sætter vi den blot til en halv Milliard Kroner, skulde Stigningen saa udgøre 250—350 Millioner Kroner om Aaret som Følge af Forskydningerne pr. 1. Januar 1941. Til Dækning af Levefordyrelsen paa 41 pCt. krævedes en Stigning paa 41 pCt. $\times$ 500 Millioner Kr. = ca. 200 Millioner Kroner. Regner man med en »forholdsvis« Krigsbyrde paa 20 pCt. af $(500 + 200 = 700$ Millioner Kroner) faar man, at denne Kapitalistgruppe burde have en Aarsindtægt paa 560 Millioner Kr., den har mindst 800 Millioner, altsaa en direkte Merfortjeneste paa den arbejdende Befolknings Bekostning paa 2—300 Millioner Kroner om Aaret.

Som det vil fremgaa er denne Beregning meget forsigtig. I

1) For Redernes Vedkommende hører man undertiden Henviisning til deres »Tab« af den Tonnage, der den 9. April laa udenfor Spærringen. Imidlertid synes denne Del af Tonnagen idag snarere at indsejle betydelig større Fortjeneste end den hjemlige Tonnage. Der er altsaa ikke noget Tab forbundet hermed for Rederne — tværtimod! hvad ogsaa Skibsaktiers Kursudvikling tyder paa.

Virkeligheden maa det antages, at Bykapitalens Merfortjeneste ligger betydeligt højere end her ansat, maaske 500 Millioner Kr. snarere end de nævnte 250—350 Millioner Kr.

Man kan samle det sagte i følgende Tabel:

	Bønder og Stor- brugere	Hus- mænd	Land- brugs- arbejd.	By- arbej- dere	Tjene- ste- mænd	By- kapi- talen
Førkrigsindt. . . . Mill. Kr.	500	150	300	1500	300	500
Indtægt nu " "	1000	100	330	1400	300	800
Oversk. (+), Undersk. (÷)	+ 500	÷ 50	+ 30	÷ 100	0	+ 300
Do pCt.	+100%	÷ 33 %	+ 10 %	÷ 7 %	0	+ 60 %
Den Indtægt, der vilde give uændret Købekraft Mill. Kr.	700	210	420	2100	385	700
Faktisk Indtægt.. " "	1000	100	330	1400	300	800
Oversk. (+), Undersk. (÷)	+ 300	÷ 110	÷ 90	÷ 700	÷ 85	+ 100
Do pCt.	+ 43 %	÷ 52 %	÷ 21 %	÷ 33 %	÷ 22 %	+ 15 %
Den Indtægt, der vilde give 20 % nedsat Købe- kraft Mill. Kr.	560	168	336	1680	308	560
Faktisk Indtægt.. " "	1000	100	330	1400	300	800
Oversk. (+), Undersk. (÷)	+ 440	÷ 68	÷ 6	÷ 280	÷ 8	+ 240
Do. pCt.	+ 80 %	÷ 40 %	÷ 2 %	÷ 17 %	÷ 3 %	+ 43 %

Da der er regnet med Pristallet pr. 1. Januar 1941, vil de siden da stedfundne Prisstigninger have gjort den beskrevne Udbytning endnu voldsommere.

Billedet er for saa vidt klart: *Arbejderklassens Levefod alene er sænket med over 700 Millioner, og regner man Husmænd, Landbrugsarbejdere og Tjenestemænd med, er deres Levefod sænket med rundt regnet een Milliard, medens det større og store Landbrug direkte har forøget deres kontante Pengeindtægt med over ½ Milliard og Bykapitalen med rundt regnet mindst 300 Millioner Kroner. Arbejderklassens Købe-*

evne er sænket med over en Tredjedel og Husmændenes vil antagelig blive sænket med Halvdelen, medens det øvrige Landbrugs Købeevne er steget med op mod 50 pCt. og Bykapitalens med mindst 15 pCt.

Saaledes ser Socialdemokratiets og de øvrige borgerlige Partiers i Ord »nationale«, i Gerning antinationale Samarbejde ud i Praxis.

VII

Hvorledes har de baaret sig ad?

I. Nedskæringslovene fra Foraaret 1940

Socialdemokratiet og de øvrige borgerlige Partier har efter bedste Evne forsøgt at slaa Tryksværtetaage op omkring de 9 Nedskæringslove fra Maj 1940. Efterhaanden som deres Realitet føles paa Pengepungen, er deres virkelige Indhold dog ved at blive klart for Arbejderklassen.

De Spørgsmaal, der — fremtvunget af navnlig Socialdemokratiets Demagogi — maa stilles, er følgende:

1) er der, som hævdet, Tale om en Nedskæring til alle Sider — eller en *ensidig* Nedskæring af Arbejderklassen til Fordel for Kapitalen.

2) er der Tale om udefra foraarsagede og uundgaaelige Indgreb — eller om en bevidst *Linje*, med Rod tilbage før den 9. April og Perspektiver udover Militærbesættelsen.

3) kan Indgrebene forsvares som »*det mindre Onde*«?

Ensidig Nedskæring!

En summarisk Gennemgang af Lovenes Realitet giver følgende Hovedlinje:

Foranstaltninger mod Arbejderklassen

1) Den allerede opnaaede *Pristalsregulering pr. 1. April*

1940 ophævedes. Dette Indgreb betød, at der fra Flertallet af Arbejdere direkte toges 6,18 Kr. ugentligt eller ca. 250 Kr. årligt.

2) Arbejdernes overenskomstmæssige Ret til *Pristalsregulering ophævedes for Fremtiden*, saaledes at Kapitalisterne for Fremtiden ikke hæmmedes i deres Prisforhøjelser af Hensyn til, at Arbejderne senere skulde have en tilsvarende Lønstigning. Denne Bestemmelse betød, at Arbejderne paa Naade og Unaade blev afhængig i deres Levefod og Eksistens af Kapitalisternes Prispolitik. Dette maa sammenholdes med, at de Skranker, som det Offentlige satte for Prisforhøjelser, som nedenfor omtales, blev slækket.

3) Arbejdsløshedens Byrder blev væltet over paa Arbejderne selv, idet den særlige Lov om *Arbejdsløshedens Fordeling* dels bestemte, at der skulde ske en »Rationering« af Beskæftigelsen, saaledes at de tidligere beskæftigede kom til at betale den væsentligste Del af Arbejdsløshedens Omkostninger ved en Nedgang i Arbejdstiden og tilsvarende Nedgang i Arbejdsindtægten, og dels afskaffede den hidtidige Arbejdsløshedsunderstøttelse for denne »fordelte« Arbejdsløshed (d. v. s. afskaffede *Statstilskudet* til Arbejdsløshedsforsorgen) og i Stedet indførte »Dagpenge«, der paa to væsentlige Punkter adskilte sig afgørende fra vort tidligere Understøttelsessystem: Midlerne skaffedes alene fra Arbejderne selv ved den særlige Lønkat — og uorganiserede Arbejdere blev ligestillet med organiserede Arbejdere til Understøttelsen.

Altsaa: dels en direkte Nedskæring i Form af en ny *Skat*, der — uhørt i Danmarks finansielle Historie efter Middelalderen — kun rammer Lønindtægter, dels en direkte Indtægtsnedgang som Følge af *nedsat Arbejdstid*, og endelig et Grundskud mod selve *Fagbevægelsens Eksistens* ved at løse Fagforeningerne fra Arbejdsløshedskasserne og ligestille de uorganiserede med de organiserede i Retten til Understøttelse.

4) De Overenskomster — herunder navnlig for *Landbrugsarbejdere* — som paa Grund af de faglige Lederes Sabo-

tage ikke blev ordnet i Efteraaret 1939 blev paa Naade og Unaade lagt ind under en »Voldgiftsret« bestaaende af Professore, Højesteretsdommere og Rigsadvokater, der saa til de socialdemokratiske Lederes »Forbavselse« kom til det Resultat, at disse Arbejdere overhovedet ingen Erstatning skulde have for de siden Krigens Udbrud skete Prisstigninger. Endvidere bestemtes det, at der paa Landet skulde oprettes Sogneudvalg til Fordeling af Arbejdskraften, der foruden den almindelige Magt, som altid paa Landet vil ligge i et saadant Udvalg af de »Store« i Sognet, udstyredes med Myndighed til at nægte de yngre, ugifte Arbejdere Understøttelse, hvis de ikke paatog sig det af et saadant Udvalg anviste Arbejde. Se, hvem der kan, Forskellen mellem dette og Middelalderens Stavnsbaand.

Foranstaltninger »mod« Kapitalen

1) *Priskontrolloven*: De ovenfor gennemgaaede Foranstaltninger mod Arbejderne betød direkte Forringelser i Forhold til den før Lovens Vedtagelse eksisterende Retstilstand. Paa samme Maade maa man derfor her spørge: hvilken Bemyndigelse havde Regeringen indtil Nedskæringslovene for at standse Prisstigninger, og betød den nye Priskontrollov en udvidet Bemyndigelse, for kun i saa Fald kan man med Rimelighed tale om en Nedskæring af Kapitalen. Regeringen fik umiddelbart efter Krigens Udbrud i September en uindskrænket Bemyndigelse fra Rigsdagen til at foretage sig *alt* for at bremse Prisstigninger, en Bemyndigelse, der bl. a. fandt Udtryk i Bekendtgørelsen af den 9. April om almindeligt Forbud mod Prisstigninger. Et saadant Forbud betyder selvfølgelig ikke, at nu er det udelukket, at nogensomhelst Pris kan stige mere. Men et saadant Forbud betyder, at det frie Initiativ til at forhøje Priserne er taget fra Kapitalisterne, der i Stedet for i hver enkelt Tilfælde formelt maa søge om Tilladelse til den paagældende Prisforhøjelse, og derved ogsaa konkret i hvert

Tilfælde maa dokumentere overfor det offentlige, at der er Grund til en saadan Forhøjelse i konkrete Omkostningsstigninger. I de Lande, hvor man har Erfaringer for effektiv Priskontrol er Systemet da ogsaa organiseret paa denne Maade, med generelle Forbud, der gør det let som Fod i Høse for det offentlige at have fuld Haand i Hanke med Prisforhøjelserne.

Det, der skete ved den nye Priskontrollov, var først og fremmest, at *dette almindelige Forbud blev ophævet*, og i Stedet blev det blot i Almindelighed fastslaaet, at Priserne maatte ikke ligge højere end hvad *rimeligt* er, d. v. s. at man bl. a. lagde den *sædvanlige* Avance til Grund. Rent bortset fra, at en Tilladelse til at tage den sædvanlige Avance ikke kan kaldes en Nedsækering, var det, der skete altsaa, at man tilbagegav Kapitalisterne det *frie Initiativ* til at foretage de Prisforhøjelser, som de *selv* fandt var »rimelige«. Og ikke nok hermed, saa forandrede man desuden Lovudkastets oprindelige Forslag om, at Kapitalisterne skulde dokumentere, at der bag *Prisforhøjelsen* laa tilsvarende Omkostningsstigninger, derhen at *hele* Prisen skulde være rimelig. Medens det er forholdsvis let at forlange bestemte Omkostningsstigninger dokumenteret, er det i Praksis nær ved at være umuligt at fastslaa om en *samlet* Kalkulation er berettiget eller ej.

Altsaa: Loven fastslaa, at Avancen skal ikke nedsækres, den tilbagegiver Kapitalisterne det frie Initiativ til at foretage Prisforhøjelser, og den forhindrer i meget vidt Omfang Priskontrolraadets Embedsmænd i de Tilfælde, hvor de selv rejser Sag, at naa til Bunds i, om der er Grundlag for at skride ind eller ej.

2) *Udbytte- og Tantiembegrænsning*: Kernepunktet i denne Foranstaltning er, at der *tages ikke een rød Øre fra Kapitalisterne*. Det bestemtes, at Udbytteprocenten ikke maa overstige 5 pCt. + $\frac{2}{3}$ af, hvad den i de sidste tre Aar har oversteg 5 pCt. Resten af Udbyttet skal henlægges i Selskabet eller udlaanes til Staten til almindelig statsgaranteret Rente. Paa samme Maade »begrænses« Tantiemer til 2.000 Kr. om

Aaret + $\frac{3}{8}$ af, hvad den i de sidste Aar har været over 2.000 Kr. Heller ikke her røres de overskydende Beløb af Staten.

Det, der sker, er altsaa: at man »begrænser« Udbyttet saaledes, at f. Eks. Skibsræder A. P. Møller stadig kan betale over 16 pCt., at man som Grundlag for denne Begrænsning vælger de tre voldsomste Udbytteaar i Danmarks økonomiske Historie, at man ikke tager een Øre fra Kapitalisterne, der vil kunne hæve det overskydende Udbytte senere, hvis der skulde blive et saadant.

Tager man herefter Nedskæringskomplekset som Helhed, kan man uden Tøven fastslaa, at det drejer sig om to Slags Foranstaltninger: een rettet direkte imod Arbejderne, som ved at fratage dem Aprilreguleringen, ophæve fremtidig Regulering, paalægge dem en særlig Lønkat, nedsætte Arbejdstiden o. s. v., direkte maatte trække Hundreder af Millioner Kroner aarligt af Arbejderklassens Lommer — og paa den anden Side om Love, der saa langt fra at skære Kapitalen ned, netop muliggjorde det for denne ved Slapning af Priskontrolforanstaltninger at udnytte Lønreguleringens Bortfald til at forhøje sine Profitter.

En politisk Linje

Man har hævdet, at Nedskæringen skulde være en akut Følge af den 9. April. Hermed kan man mene to Ting: enten den Forværring af vor Økonomi, der indtraadte som Følge af Raastoftilførslernes Afskæring — eller (Tingene maa dog før eller senere nævnes ved deres rette Navn) Krav, der stilledes fra den tyske Værnemagt.

Overfor det første Synspunkt kan man fremføre følgende: 1) det maa saa først og fremmest dreje sig om at koncentrere sine Kræfter paa at skaffe sig nye Raastoftilførsler, men hvorfor har Regeringen da ikke hurtigere og kraftigere interesseret sig for Handelen med det eneste Land, der idag kan skaffe os de Raastoffer, vi mangler, nemlig Sovjet-Unionen. 2) En

Produktionsnedsættelse som Følge af svigtende Raastoftilførsler maatte begrunde en stærkere, eller i alt Fald lige saa stærk Nedsækering af Kapitalens Indtægter som af Arbejdernes, ligesom det mere end nogensinde før netop som Følge af svigtende Vareforsyninger i Forbindelse med Landbrugets stigende Pengcindtægter maatte være magtpaaliggende at sætte haardt ind mod Prisstigninger, i Stedet for at give friere Slag.

Overfor det andet Synspunkt: Hensynet til de tyske Krav, kan man fremføre følgende: 1) Den tyske Kommandant har klart udtalt, at vort indre parlamentariske Liv ikke berøres, det maatte derfor i bedste Fald være uanstændigt af de ledende politiske Kredse at paatage sig et saadant parlamentarisk Ansvar. 2) Den Slappelse af Priskontrollen, der er sket, svarer paa ingen Maade til Tysklands egen Prislovgivning. 3) Hvis det var Krav, der var stillet af den tyske Værnemagt, hvorledes kunde der da ske saa radikale Ændringer under Lovenes Behandling f. Eks. Slappelse af Priskontrollen ved at gaa bort fra Begrundelse af *Prisforhøjelsen* til Begrundelse af *hele* Prisen, eller ved at ændre den absolutte Maksimumsregel for Udbyttebetaling paa 5—6 pCt. til en som foran vist praktisk talt værdiløs Begrænsning o. s. v.

Det vilde selvfølgelig være blaaøjet naivt at tro, at en Stormagt, som er indviklet i en Verdenskrig, ikke skulde stille sine Krav til en besat Nations økonomiske Liv, men paa den anden Side er der intet, der tyder paa, at den stærke Drejning, som vor hele Økonomi ved Nedsækringslovene har faaet over mod en hæmningsløse indre kapitalistisk Udbytning og Pris- og Profitpolitik til rent *indre* Kredses Fordel skulde være direkte fremtvunget af den tyske Besættelse. Tværtimod taler alt for, at brutale *indre Kapitalinteresser* har forstaaet at udnytte Befolkningens naturlige Reaktion overfor Militærbesættelsen til ogsaa at gennemtrumfe sine egne indre Formaaler.

Hvad er Kernen i de 9 Nedsækringslove, og hvorledes forholder denne Kerne sig til Udviklingen herhjemme før den 9. April.

Kernen er *dels* en øjeblikkelig kraftig Nedskæring af Arbejdernes Levefod gennem Ophævelse af Pristalsreguleringen, Lønskatten o. s. v. *dels* et Slag mod selve Fagbevægelsens Eksistens (ved at fjerne Arbejdsløshedskasserne fra Fagforeningerne og forvandle dem til »Arbejdsfordelingskasser«, ved at stille de uorganiserede paa lige Fod med de organiserede, og ved at kneble Landbrugets Arbejdere gennem de nye Sogneudvalg) — og *endelig* en Slappelse af Tøjlerne paa Kapitalens Profit- og Prisstræb.

Ophævelsen af Prisreguleringen er klart uden Sammenhæng med den 9. April, idet Regeringen allerede tidligt paa Foraaret under de ekstraordinære Skatteloves Vedtagelse rettede det første dødbringende Slag imod den ved at ophæve den delvis, nemlig for saa vidt angik de da vedtagne Skatte- og Prisstigninger, ligesom Nationalbankdirektør Bramsnæs som bekendt allerede den 8. April holdt sit herostratisk berømte Radioforedrag, hvor han bebudede hele Reguleringens Ophør. Særstillingen for Landbrugets Arbejdere kan føres direkte tilbage til Regeringens og De samvirkende Fagforbunds Forræderi overfor dem i Efteraaret, da de blev undtaget fra Overenskomsterne. Og hvad mere er: der er en direkte Linje fra Socialdemokratiets aarelange Kamp for gennem ændrede Afstemningsregler og paa utallige andre Maader at fjerne Fagbevægelsens Ledelse og store Afgørelser fra de menige Medlemmer, og til den Udvikling, vi ser idag. Det vil ikke blive glemt, at de Samvirkendes Forretningsudvalg med Laurits Hansen i Spidsen og Arbejdsgiverne i Haanden, selv anmodede Regeringen om at blive frataget Strejkeretten.

»Det mindre Onde«

Under dette Slagord har vi set Socialdemokratiet andetsteds bringe Arbejderklassen paa Slagtebænken.

Hvorfor maa denne »mindre Ondes« Filosofi altid virke mod Arbejderklassen? Fordi Arbejderklassen til syvende og

sidst ikke har andet Aktiv end sin egen Kampvilje og Kampkraft! Hvad den har opnaaet og opnaar, har den stedse maattet fravriste Kapitalen i bitter Kamp. Enhver Foranstaltning, der undergraver dens Kampvilje og Kampkraft, vil derfor tværtimod at hindre det »større Ondes« Fremgang, lette det. Og intet er i højere Grad tjenligt til at ødelægge Arbejderklassens indre Kraft og Moral end netop det, at se de Ledere, som de af deres fattige Kontingenter lønner med Ministergager, gaa i Spidsen for en voldsom Nedskæring af Arbejdernes Levelfod og organisatoriske Rettigheder.

Hvad er det »større Ondes«, man har ment at undgaa gennem den nationale Samlingsregering og Nedskæringslovene? En *dansk* Nationalsocialisme, antagelig gennem en Krydsning af Clausens Parti og L. S.? Hvilken Situation er gunstigst for en saadan Udvikling? Utvivlsomt en saadan, hvor store Dele af Arbejderklassen og Husmændene føler sig skuffede og forraadte af deres egne.

I Foraaret 1940 viste Husmændene gennem deres Udmelding af Landbrugsraadet, at de nu var parat til at spænde sig fra Storlandbrugets Vogn. *Da var Tidspunktet til at undgaa det »større Ondes«* ved at svejse Arbejdere og Husmænd sammen paa antikapitalistisk Basis ved Forslag om radikal Gældsnedskæring og virkelig Beskæftigelsespolitik. Men man valgte det »mindre Ondes« Politik, man *bøjede af* for de Stores Krav og har siden i stigende Tempo *bøjet af* med det Resultat, at de Kræfter, som man ved denne Politik ønskede at bekæmpe (ved at komme dem i Forkøbet) blot blev mere kaalhøgne.

Men samtidig er denne Politik i de sidste Maaneder gaaet for sig i et saadant Tempo, at Arbejderne er begyndt at faa Øjnene op. Kampen for Dyrtidstillæg til Understøttelserne og Organisationernes stigende Krav om Pristalsreguleringens Genindførelse er Bevis nok for dette.

II. „Beskæftigelseslovene“ fra Efteraaret 1940

Den store Nedskærings-Lovsamling fra Foraaret 1940 med Ophævelse af Pristalsreguleringen, Arbejdsfordeling, Lønkat m. v. blev i Efteraaret 1940 efterfulgt af et andet — men efter Regeringens Udsagn langt fra det sidste — Angreb paa Arbejderklassen. Som det første Nedskæringsangreb fra Regeringens og Socialdemokratiets Side blev ført under den demagogiske — og som det senere har vist sig: falske — Parole: Kampen mod *Inflationen*, saaledes blev dette andet Flankeangreb mod Arbejderklassen ført under Parolen: Kamp mod *Arbejdsløsheden*. Ser man nøjere til, viser det sig, at som Beskæftigelsesforanstaltninger betragtet er Beskæftigelseslovene saa som saa, det de bringer af *nyt* Arbejde forslaar nærmest som en Skræder i Helvede, og hertil kommer, at Foranstaltningerne — som Beskæftigelsesforanstaltninger betragtet — falder fuldstændig fra hinanden i en Række løsrevne Lovforanstaltninger uden indre Sammenhæng og derfor uden overhovedet at løse de beskæftigelsesmæssige Grundproblemer.

Men er de som Beskæftigelsesforanstaltninger uden indre Konsekvens, saa er de betragtet udfra en *anden* Synsvinkel til 100 pCt. konsekvente, nemlig naar man betragter dem som Kapitalens direkte Nedskæringsforsøg overfor Arbejderklassens Levofod og organisatoriske Rettigheder. Udfra *dette* Synser der ikke alene den skønneste Sammenhæng i det foreslaaede Lovkompleks selv, men de nye Love harmonerer paa det skønneste med Nedskæringslovene fra Foraaret, der selv igen var en direkte Videreførelse af Socialdemokratiets faglige Linje gennem de sidste Aar; de nye Love er Nedskæringslinjen fortsat fra i Foraaret.

Det er den uhørte Arbejdsløshedssituation, hvor der i Virkeligheden kun er Arbejde til tre ud af hver fem Arbejdere, der danner Baggrunden for disse Love.

Der mangler altsaa Arbejde til de $\frac{2}{5}$ Dele af Danmarks Arbejdere, d. v. s. der skal skabes Beskæftigelsesmuligheder

for rundt regnet 200.000 Arbejdere, eller snarere til endnu flere, da de Aarsager, der er Skyld i den nuværende Arbejdsløshed, nemlig Raastofmangel og svigtende Købekraft, endnu ikke kan antages at have slaaet sig helt igennem i vor Økonomi.

Hvad er *Aarsagerne* til denne uhyre Arbejdsløshed?

Som nævnt først og fremmest *Raastofmangel* og *svigtende Købeevne* fra den store arbejdende Befolkning. At det sidste Element spiller sin Rolle viser sig ved at Produktionsnedgangen har ramt *al* Produktion, ikke alene den særlig raastofkrævende.

Hvorledes tager de nye Love fat paa disse Hovedproblemer?

De nye Love nedskærer — som fremgaar nedenfor — de allerede i Foraaret nedsatte Lønninger yderligere med en kraftig Tak. Og Husmændenes Indtægter er i forvejen blevet stærkt forringet som Følge af Kornlovene, der i Virkeligheden er et sammenhængende Led i hele Regeringens »Planøkonomi«.

Og med Hensyn til Raastofproblemet? Her nøjes de nye Love i Hovedsagen med at *konstatere* Raastofmangelen, ved særlig at yde Støtte og Tilskud til mindre raastofkrævende Produktioner (Reparationsarbejde, Byggeri, Vejarbejder o. l.). Men *ikke* en rationel Fordeling af de eksisterende Raastoffer udfra samfundsmæssige Hensyn til Beskæftigelse og Levefod. — Og med Hensyn til at *fremskaffe* større Raastofmængder? Her ydes der en vis Statsstøtte til Afvanding, Opdyrkning af nye Jorder o. l. og iøvrigt maa Regeringens Politik paa dette Omraade navnlig siges at ligge i de nylig vedtagne Kornlove, Tørveordningen m. v.

I Stedet for at løse de beskæftigelsesmæssige Hovedproblemer har Socialdemokratiets og Regeringens Løsning været en stadig Nedskæring af Reallønniveauet, som om det var Lønnens Højde, der fuldstændig forhindrede Produktionsudvidelse, et Synspunkt der er forkasteligt under almindelige Forhold, men som idag maa forekomme helt idiotisk, da dog ingen noksaa stærk Lønnedskæring skaffer de Raastoffer til-

veje, hvis ikke-Tilstedeværelse almindeligt anerkendes som Aarsag til Arbejdsløsheden; Lønnedskæring kan under disse Forhold kun yderligere øge den »Pengerigelighed«, der idag sætter Landets vise Mænd graa Haar i Hovedet.

Beskæftigelseslovene bestaar af de ti famøse Love om 1) *offentligt Arbejde* og om 2) *Ungdomslejre*, 3) en Ændring af *Folkeskoleloven*, der forøger Tilskudet til Skolebyggeri og navnlig indfører Tilskud til Byggeri af Biblioteker, Svømmebassiner og Idrætspladser (»Kraft durch Freude«), 4) Ændring til *Grundforbedringsloven*, der navnlig indfører en særlig Grundforbedringsfond, med *Statsgaranti*, 5) Lov om *Landvinning* til et Beløb af 25 Millioner Kroner, 6) Lov om »*Sit-anlæg m. v. i Københavns Omegns grønne Omraader*« (»Kraft durch Freude«) paa 3 Millioner Kroner, hvoraf Kommunerne dog refunderer ca. Halvdelen, 7) Tillæg til Lov om *Arbejderboliger paa Landet*, der forlænger den gamle Lov to Aar og forøger Statstilskudene noget og indfører *Statslaan* til Fodermesterboliger o. l. — Mest positivt er der i de to Love om: 8) Støtte til Bygningsreparationer og Varmeisolering for *Beboelsesejendomme* til 30 Millioner Kroner Stats- og Kommunitilskud (+ 10 Millioner Kr. Laan) — samt 9) Lov om Istand-sættelse af *Bygninger paa Landet* til 15 Millioner Kr. for to Aar i Tilskud og Laan. Endelig 10) *Finansieringsloven*, hvorefter Midlerne til de omhandlede Foranstaltninger faas ved Statslaan (i Stedet for Skatter paa de Rige).

Hvor meget Arbejde skaffer de nye Love? Der er fra Regeringens Side nævnt Tallet 50.000. Hvorledes man kommer dertil er ikke klart. Det eneste sikre er, at der 1) ikke er Tale om 50.000 *heldags*beskæftigede, 2) at selv 50.000 delvis Beskæftigede ikke rækker langt overfor de mindst 200.000 *Hel-dags*beskæftigelser, der er Brug for, 3) og at der overhovedet ikke engang er Tale om 50.000 *nye* (selv om delvis) Beskæftigede, idet vi jo i vidt Omfang ogsaa i Forvejen havde andre tilsvarende Love, som de nye Love jo tildels træder i Stedet for, saaledes lyder den nye Lov om offentlige Arbejder paa 45

Millioner Kroner for to Aar, men den allerede gældende Lov havde stillet 50 Millioner Kroner til Raadighed o. s. v. 4) Endelig har det vist sig, at de vedtagne Love kun fik ringe Betydning i Praksis, fordi f. Eks. Husejerne end ikke var villige til at yde deres meget ringe Andel i de nødvendige Udgifter.

De nye Love og Lønniveauet.

Nedskæringslovene i Foraaret 1940, der indførte Lønstop og derved betingelsesløst underkastede Arbejderne Kapitalistklassens Pris- og Profitjageri, var ikke nok for de danske Kapitalister. I de to nye Love om Ungdomslejre og om offentlige Arbejder indførtes der helt nye Principper i dansk Arbejderhistorie, nemlig dels tvungent ubetalt Arbejde og dels Tvang til at modtage Arbejde langt under alle overenskomst-mæssigt fastsatte Tariffer. — Loven om Ungdomslejre indfører Pligt for de ugifte helt op til 25 Aar til at tage Ophold i en Ungdomslejr for en Løn af 10 Kroner om Ugen, hvoraf de 4 skal »opspares«, d. v. s. skal ved Bortgangen fra Lejren fritage det offentlige for en tilsvarende Socialunderstøttelse. Desuden faar man Kost og Fangedragt. Det er Meningen, at tilsvarende Tilstande skal indføres for unge Kvinder. Dette er den »nationale« Regerings Respekt for den danske unge Kvinde.

Loven om offentlige Arbejder fastsætter *Arbejdstiden* til højst 40 Timer ugentlig og *Timelønnen* til 1,30 Kr. i Hovedstaden, 1,20 i Købstæderne og 1,10 paa Landet + et Stats-tilskud paa henholdsvis 5 Kr., 4,50 og 4 Kr. ugentlig, hvilket tilsammen giver en *maksimal* Ugefortjeneste paa 57 Kr. i Hovedstaden, 52,50 Kr. i Købstæderne og 48 Kr. paa Landet.

Efter den tidligere gældende Lov, hvor man vel arbejdede paa indskrænket Tid, men dog efter Tariffen, laa den gennemsnitlige Timeløn indtil Juni 1940 paa 1,75 Kr. og derefter noget højere.

Altsaa en til Himlen skrigende Sprængning af alle Tarif-

satser. Hertil kommer: 1) at fremtidig *alle* Statsarbejder kan drages ind under Loven, 2) at de lokale Arbejdsledere i Samarbejde med Kjærbøls Embedsmænd faar Haands- og Halsret over de Beskæftigede. Som Kjærbøl udtrykte sig (ifølge »Berlingerens« Referat): »De Arbejdsløse kan ikke vægre sig ved at tage det anviste Arbejde. Gør de det, mister de Retten til Understøttelse. Hvis de ikke opfører sig ordentlig, kan de bortvises« (og mister altsaa al Ret til Understøttelse).

Ved Loven om Omsætningsskatten i Foraaret 1940 ophævede Staten for de af den forvoldte Leveomkostningsstigninger Arbejdernes overenskomstmæssige Ret til Pristalsregulering. Det blev bedyret, at dette var noget specielt og ikke berørte den almindelige Ret til Pristalsregulering. Men de private Kapitalister var selvfølgelig ikke sene til at ræsonnere, at naar Staten kunde skabe Fordyrelse, uden at Arbejderne skulde have den overenskomstmæssige Erstatning, saa skulde Kapitalisterne ogsaa have Ret hertil. Det varede da heller ikke længe, før dette blev fastslaaet. — Nu ser vi, at Staten gaar i Spidsen med et langt alvorligere Indgreb end dengang, idet Staten nu for sit Vedkommende sprænger alle Tariiffer. En Taabe maa den være, der ikke kan se, hvad der foregaar. Der er her Tale om den store Forberedelse til Sprængning overhovedet af det Tarifsystem, som dansk Arbejderbevægelse har brugt Generationer til at opbygge. Lad denne Lov blive vedtaget, og der vil — hvis ikke Forholdene ændrer sig i Mellemtiden — ikke gaa mange Aar, før de private Kapitalister søger at opnaa det samme for deres Vedkommende, som den socialdemokratiske »Arbejder«minister her fik gennemført for Statens Vedkommende.

Og den videre Linje lader sig ogsaa skimte: Er det først ved Arbejdsdeling, »offentligt« Arbejde og Tarifsprængning lykkedes at faa den største Del af den danske Arbejderklasse ned paa en ugentlig Indtægt paa 50—60 Kroner, saa kommer den Stund, hvor man siger: det gaar jo meget godt med at leve for denne Indtægt, nu skal vi igen afskaffe Arbejdsforde-

lingen, I kan igen faa Lov til at arbejde 48—50 eller maaske 60 Timer, men I maa nøjes med en Ugeløn paa 50—60 Kroner. Og dette er ikke Fantasteri, det var netop *denne* Vej, som bl. a. den franske Reaktion gik. Og det er *denne* Vej, som det danske Socialdemokrati med disse Love har søgt at anlægge for den danske Kapital.

Beskæftigelseslovene og Arbejdernes organisatoriske Rettigheder

Socialdemokratiets faglige Linje gennem en Aarrække, der principielt er gaaet ud paa at fjerne Ledelsen og de store Afgørelser mest muligt fra de menige Medlemmer, og som blev videre udbygget i Foraaret 1940 ved Bestemmelserne om de sognevisse Storbondearbejdsudvalg, ved Landarbejdernes Undtagelsesstilling og ved Bestemmelsen om Lønskatten og Arbejdsfordelingsfonden, der ved at stille de uorganiserede lige med de organiserede og ved at fjerne Understøttelsessystemet fra Fagforeningerne, var en alvorlig Trusel mod Fagbevægelsen, blev nu videreudviklet til det Punkt, hvor der overhovedet ikke længere blot var Tale om et Svælg mellem Organisationernes Medlemmer og deres Ledelser, men hvor der nu begyndte at blive Tale om *Organisationernes Eksistens overhovedet*.

For det første: Sprængningen af alle Tariffer ved Statsarbejder peger direkte mod en Sprængning af Fagbevægelsen, som *Arbejdernes* Organisationer. Først fjernede man i Foraaret i vidt Omfang Forsikringssystemet fra Fagbevægelsen, saaledes at man ødelagde dette Baand til Organisationen. Og nu begynder man at fjerne Lønelementet fra Fagbevægelsen, for naar Staten egenmægtigt sætter organisatorisk vundne Tariffer ud af Spil, er disse Loves Perspektiver saa ikke: hvad skal man da med en Fagbevægelse? — (Javel, det er vel Meningen i de Kredse, at de skal bestaa som *Statsinstitutioner* til Undertrykkelse af Arbejderne omend med samme *Navn* og vel ogsaa med de samme *Ledere*).

For det andet: Samling af al offentlig (og senere vel ogsaa i et vist Omfang privat) Beskæftigelse under Kontrol af Kjørbøls Beskæftigelses»central«, d. v. s. Kontrol med Tariffer og Arbejdernes »Skikkethed«, er det første Skridt til Fagbevægelsens direkte Inkorporering under det kapitalistiske Statsapparat.

For det tredje: Ungdomslejre for de unge Ugifte og ensrettet Tvangsarbejde for de øvrige, Vejarbejder eller hvad som helst andet, uden Hensyn til hvilket Fag man tilhører, hvad bliver der saa tilbage af fagligt-organisatoriske Muligheder?

Paa dette som paa andre Omraader ser vi hvad Parolen om »Klassekampens Indstilling« betyder. Som Følge af selve det privat-kapitalistiske Samfunds Natur vil Kapitalisternes Klassekamp, deres Kamp for at opnaa en størst mulig økonomisk Andel, ske »i det Stille«, som Følge af »rent forretningsmæssige Dispositioner«. Det er jo dem, der har Ejendomsretten og Bestemmelsesretten over Produktionen, deres Klassekamp viser sig derfor ved at den enkelte Kapitalist udnytter sin grundlovssikrede Ret til at producere eller ikke producere, til at kalkulere Priserne saadan eller saadan o. s. v. Arbejdernes økonomiske Kamp omhandler navnlig Beskæftigelsen og Reallønnen. Men deres Indflydelse paa disse to Faktorer maa, — da de jo ikke har Ejendomsretten og derfor hverken kan bestemme over Beskæftigelsen eller de Priser, der er afgørende for Lønnens Købekraft — ske gennem organiseret Masseoptræden, hvorved det straks faar Karakter af »Politik«, af Klassekamp. »Klassekampens Likvidering« betyder derfor i Realiteten Ophævelse af Arbejdernes Klassekamp — og Forstærkelse af Kapitalisternes (»økonomiske«) Klassekamp.

Altsaa: Udnyttelse af Arbejderklassens beskæftigelsesmæssige Nødsituation og den militære Besættelsessituation til forstærket Udbytning, Sprængning af Tariffer og organisatoriske Rettigheder, det er det, der ligger i Socialdemokratiets og de øvrige Regeringspartiers »Beskæftigelsesplan«, og som Fagbevægelsens »Spidser« paa Forhaand har givet Vind i Sejlene ved

deres principielle Opgivelse af Strejkeretten og Indordnelse under Statsapparatet. Med Udgangspunkt i en beskæftigelsesmæssig Nødsituation uden Lige i Landets Historie, hvor de Styrende under alle Omstændigheder er nødt til at foretage sig noget, fremkommer man med et Minimum af indbyrdes, usammenhængende Beskæftigelsesforanstaltninger, men udnytter samtidig Situationen til et uhørt Nedskæringsanslag overfor Arbejderklassens Levelfod og organisatoriske og menneskelige Rettigheder.

VIII

Perspektiver?

I. Findes der en kapitalistisk Udvej?

Som det fremgaar af de foregaaende Kapitler, findes der i Hovedsagen to Aarsager til den nuværende katastrofale Situation: 1) *Kapitalisternes Usikkerhed overfor den fremtidige Udvikling*: hvorledes vil Krigen ende, hvorledes vil den internationale Økonomi udvikle sig efter Krigens Slutning, hvorledes vil Danmarks Stilling blive i denne Økonomi, hvilke Kapitalinvesteringer vil efter Krigens Afslutning vise sig stadig at kunne forrente sig, afkaste den nødvendige Profit, hvilke vil vise sig — kapitalistisk set — at have været »Fejlinvesteringer« o. s. v., o. s. v.? — 2) Og den anden Hovedårsag er at finde i *Kapitalismens og Kapitalisternes almindelige Profitstræb*, der medfører, at enhver større Omlægning straks rejser Spørgsmaalet om, hvem der skal betale Omlægningen, i hvilket Omfang Kapitalen kan udnytte Omlægningen og det paany rejste Spørgsmaal om Indkomstfordelingen til en Ekstra-Profit, saaledes at de samfundsmæssige Kræfter i Stedet for planmæssigt at skabe den hurtigste og bedste Omlægning, ødes i den af Kapitalisterne rejste Klassekamp, ligesom selve de kapitalistiske Resultater af denne Klassekamp, Reallønnens Nedpresning, ved at indsnævre Produktionens Afsætningsbasis i det lange Løb skaber Kimen til nye Kriser og til større kronisk Arbejdsløshed.

Hvad betyder disse to Faktorer? Vil dog ikke ogsaa dansk Kapitalisme, under Pres af de store ledige Kapitaler, selv søge en Udvej, saa de ledige Kapitaler kan komme i Sving, kan komme til at producere Profit?

Se engang paa, hvad Aarsagen i det hele taget er til denne Kapitalledighed: Aarsagen er af dobbelt Natur: paa den ene Side Produktionsnedgangen, der saavel for Byerhvervene som for Landbruget medfører Likvidering af Lagre og Produktionskapaciteter, uden samtidig Mulighed for at anbringe de frigjorte Penge i ny Produktion, — og paa den anden Side den voldsomt skærpede Udbytning, der gennem de kolossale Prisstigninger har overflyttet Hundreder og atter Hundreder af Millioner Kroner fra den store arbejdende og forbrugende Befolknings Lommer til Landets og Byernes Kapitalister, Penge der ved at blive Ekstra-Profitter for Kapitalisterne yderligere øger de Kapitaler, der søger Investering, og derfor som Følge af det i Forvejen lave Produktionsniveau bliver »ledige«. Alt-saa paa den ene Side ledige Kapitaler, der maa virke som et Pres paa Kapitalisterne til at sætte Produktionen i Gang — paa den anden Side er selve disse ledige Kapitaler Udtryk for netop den Profitforhøjelse, der er en af de vigtigste Aarsager til det lave Produktionsniveau, og dermed til selve Kapitalledigheden.

Lad os vende tilbage til de to Hovedfaktorer, vi begyndte med at omtale: Kapitalisternes Usikkerhed overfor Fremtiden og deres Profitstræb.

Er der nogen *samfundsmæssig* Grund til, af Hensyn til Uvisheden om den fremtidige Udvikling, at undlade en storstilet Omlægning og Investering i f. Eks. Raastofproduktion paa forstærket Selvforsyningsbasis? Ved første Øjekast kunde man synes, at ogsaa rent samfundsmæssigt, maatte »Forretningen Danmark« være forsigtig med saadanne Investeringer, der maaske kunde vare i Aartier, men maaske blev unyttige om nogle faa Aar. Men dette Synspunkt overser tre væsentlige Forhold:

For det første betyder Eksistensen af den omfattende Ledighed af saavel Arbejdskraft som Pengekapital, at hvis disse Produktionsfaktorer ikke sættes ind *nu*, saa gaar de overhovedet til Spilde. En Anvendelse af disse ledige Produktivkræfter, betyder ikke noget samfundsmæssigt Tab i Form af andre Ting de kunde have produceret i Stedet for, for de vil ellers overhovedet slet ikke blive anvendt, Anvendelsen af dem idag er fra et samfundsmæssigt Synspunkt saa at sige »gratis«. De kan derfor — samfundsmæssigt set — roligt anvendes til Investeringer og Omlægning, idet dette vil være en Fordel, selv om deres Nytte kun strækker sig over nogle Aar. Heller ikke maa man overse det varige Gode, det vil være i disse kritiske Aar, at have opretholdt Befolkningens Beskæftigelse og Levefod paa et højere Niveau.

For det andet er det jo ganske givet, at der findes en Række Muligheder, der vil kunne faa Betydning langt ud i Fremtiden. Med den Udvikling for vor Landbrugseksport, der allerede var godt i Gang før Krigen, er det ganske givet at Vejen fremad for Danmark set over et længere Aaremaal ligger i Industrialiseringen; hvad skulde vi ellers beskæftige den store og voksende Del af Befolkningen med, der ikke mere kan beskæftiges i Landbruget? Ligeledes var det jo ogsaa allerede før Krigen klart, at en af de væsentligste Hindringer for en saadan Udvikling var den med Valuta-Vanskelighederne sammenhængende Raastofknaphed. For at nævne et Par Eksempler, der ikke bruges første Gang i denne Sammenhæng: Landbrugets Omlægning til Selvforsyning ved en Politik, der gennemtvang større Korn, Foder- og Tekstilplanteproduktion samtidig med lave Priser paa disse Varer og Byggeriets Omlægning paa Selvforsyningsbasis samtidig med lave Materiale- og Huslejepriser o. s. v., o. s. v.

Endelig for det tredje var der jo ogsaa før Krigen en Arbejdsledighed paa gennemgaende over 100.000 Mand og en Anvendelse af disse vil ogsaa udfra de foran nævnte Synspunkter for Samfundet som Helhed være »gratis« i den For-

stand, at hvis man ved Anvendelse af denne Arbejderstab kunde aktualisere Samfundets latente Akkumulationsmuligheder til indenlandsk Raastofproduktion, vilde dette være en samfundsmæssig Fordel, *selv om* samme Raastoffer i Udlandet er billigere (thi man *kan* jo netop ikke skaffe sig dem derfra, fordi man ikke har Midler til at købe dem), og *selv om* en saadan Produktion af de samme Grunde ikke kapitalistisk set er »rentabel«, d. v. s. ikke afkaster den høje Profit, som Kapitalisterne nu engang har faaet knæsat, som en Betingelse fra deres Side for en samfundsmæssig Udnyttelse af de af dem ejede Produktionsmidler.

Der er altsaa ingen som helst *samfundsmæssig* Grund til ikke hurtigst muligt at faa indrettet den nødvendige Omlægning. Men det er ogsaa klart, at *kapitalistisk set* gælder disse Grunde til Vandsbæk. Kapitalisterne vil *kun* tillade denne Omlægning i samme Omfang, som de opnaar deres stipulerede Profit, og som de er sikker paa ogsaa efter Krigen at faa garanteret denne Profit paa de i Mellemtiden skete Investeringer. Derfor skal man udfra dette Synspunkt (Usikkerheden med Hensyn til Udviklingen før og efter Krigens Afslutning) ikke vente sig nogen særlig kapitalistisk Udvej, ialt Fald ikke før den store Del af dansk Kapitalisme endegyldigt har besluttet at spille sine Kort i den ene eller den anden Retning.

Den anden Hovedfaktor, der holdt Produktionen nede, var *Profitstræbet*. Hvordan med denne Faktor? Maa man ikke vente, at Kapitalisterne efterhaanden stilles tilfredse eller ialt Fald af Hensyn til Forrentningen af deres ledige Kapitaler efterhaanden igen gaar over til at sætte Arbejde i Gang?

Ja, dette Synspunkt gælder i et vist Omfang, Som allerede nævnt maa utvivlsomt selve det Forhold, at vi i Dag staar midt i en voldsom dynamisk Klassekamp fra Kapitalisternes Side for *forstærket* Udbygning paa Bekostning af den store Befolkning virke som en *ekstra* Bremse paa Produktionen — og paa den anden Side er det sandsynligt, at naar denne Kamp er tilende, d. v. s. naar Kapitalen har presset Arbejderklassen saa

langt ned, som det nu under de eksisterende Omstændigheder er muligt for den at gøre, saa vil den i højere Omfang begynde at producere. Produktionens kapitalistiske Endemaal er jo hverken at skabe Beskæftigelse eller Underhold for Arbejderne, men alene at afkaste Profit. Og Profit kan Kapitalen jo opnaa, enten ved at Produktion og Omsætning vokser ved samme Profitrate, eller ved at Profitraten øges, og det er i denne sidste Retning Kampen idag staar, og et Led i Kapitalisternes Kamp for at opnaa dette er det jo netop at holde Produktion og Beskæftigelse nede.

Resultatet bliver altsaa: *for det første*, at det er sandsynligt, at Produktions-Nedgangen vil standse, naar Kapitalisterne ikke kan faa Reallønnen meget længere ned, hvilket saa maa-ske kan betyde, at Arbejderne først kan komme i Gang igen, naar det kan ske paa Understøttelsessatser — hvis Arbejderklassen da ikke paa anden Maade faar gjort Kapitalisterne forstaaeligt, at der findes et vist anstændigt Leveniveau, som det nu ikke skal lykkes at faa presset Arbejderklassen nedunder. — Og *for det andet* at i det lange Løb betyder det Forhold, at Kapitalisterne faar opfyldt deres Profitkrav, at Arbejderklassens Levelfod og dermed hele Produktionens Af-sætningsbasis bliver indsnævret, og at hele Udviklingen derfor maa komme til at forløbe paa et endnu højere Niveau for kronisk Arbejdsløshed, end vi kendte det før denne Krigs Udbrud. Og *endelig* maa det jo ikke glemmes, at selve denne Krig, vi idag lider under, *er Kapitalismens Krig*, var Kapitalismens Udvej af en begyndende voldsom Verdenskrise.

For Arbejderklassen saavel som for hele den store arbejdende Befolkning findes der derfor ingen endegyldig, ingen varig, *kapitalistisk* Udvej.

II. Fremtiden?

Men der findes een Udvej, nemlig den Udvej, der samtidig er *selve* Vejen ud af det kapitalistiske Samfund med dets Pro-

duktionsanarki, med dets Profitstræb, med dets kapitalistiske »Udveje«: Imperialisme og Krigsbrand: den Vej, der hedder *Socialismen*.

Under det socialistiske økonomiske System findes ikke det individuelle, paa den private Ejendomsret opbyggede, *anarkistiske* Produktionssystem. Produktionen ledes her efter en rationel *Plan* for hele Samfundsproduktionen under eet. Under Socialismen findes ikke privat Ejendomsret til *Produktionsmidlerne*, derfor intet privat, klassemæssigt *Profitkrav*, der kan opstilles som Betingelse for at Samfundet faar Lov til at benytte Produktionsmidlerne, der ved at holde Lønnen nede paa et Minimum forhindrer Produktionens *Afsætning* og dermed skaber kronisk Massearbejdsløshed og Masseelendighed, der ved at skabe Afsætnings- og Forrentningsvanskeligheder indenlands presser ud i *Imperialisme*, Koloniundertrykkelse og Kolonistræb, Rustninger og Krig.

Under Socialismen ejes Produktionsmidlerne af alle i Fællesskab, udnyttes i kollektivt Samarbejde til fælles Bedste, Industri og Handel under hele den *arbejdende* Befolknings statslige Ledelse, Landbruget under frit andelsmæssigt Samarbejde af *alle* de i Landbruget beskæftigede Mænd og Kvinder.

Det er dette Samfund, der betyder *Fremtiden* for hele den arbejdende danske Befolkning, saavel som for den arbejdende Befolkning i alle andre Lande.